

Karta mletačko-osmanskog razgraničenja u dijelu sjeverne i u srednjoj Dalmaciji iz 1588./1589. godine

Map of the Venetian-Ottoman Border Demarcation in Part of Northern and Central Dalmatia, 1588/1589

Kristijan Juran

kjuran@unizd.hr

Odjel za povijest / *Department of History*
Sveučilište u Zadru / *University of Zadar*
Ruđera Boškovića 5, HR – 23000 Zadar

Josip Faričić

jfaricic@unizd.hr

Odjel za geografiju / *Department of Geography*
Sveučilište u Zadru / *University of Zadar*
Ulica Franje Tuđmana 24 i, HR – 23000 Zadar

UDK/UDC: 912.43(497.58-04)“1588/1589”
doi: 10.15291/misc.4738

Izvorni znanstveni rad / *Original scientific paper*
Primljeno / *Received*: Received: 31. I. 2025.

Ključne riječi: karta; mletačko-osmansko razgraničenje; Šibenik; Trogir; Split; Dalmacija; Hrvatska; 16. stoljeće

Među povijesnim izvorima koji omogućuju prijedloge rekonstrukcije mletačko-osmanskih razgraničenja na sjeveroistočnoj obali i u jadranskome zaobalju u ranome novom vijeku osobito se ističu stare karte. One su kao grafički prikazi prostornih odnosa prvorazredan povijesni izvor geografskih podataka. Takva je i rukopisna karta nepoznatoga autora na kojoj je prikazano mletačko-osmansko razgraničenje poslije Ciparskoga rata u dijelu sjeverne i u srednjoj Dalmaciji. Karta se čuva u fondu *Miscellanea – Materie miste e notabili* Državnoga arhiva u Veneciji, a dosad nije bila predmetom znanstvenih i stručnih istraživanja. Manje u pogledu prirodno-geografskih sadržaja, a više u pogledu prikaza naselja, utvrda, prometnica i, posebno, granica, važno je svjedočanstvo o poznavanju topografije obalnoga i zaobalnoga dijela šibenske, trogirске i splitske komune kao strateški važnih dijelova mletačkoga *Stato da Mar*, izloženih osmanskim vojnim i pljačkaškim pohodima i teritorijalnim posizanjima.

Keywords: Map; Venetian-Ottoman border demarcation; Šibenik; Trogir; Split; Dalmatia; Croatia; 16th century

Among historical sources which allow a proposed reconstruction of the Venetian-Ottoman border demarcation on the northeast coastal and hinterland area of the Adriatic in the early modern period, old maps are especially prominent. As graphic depictions of spatial relations, they are a first-class historical source of geographical data. Such is the manuscript map by an unknown author which depicts the Venetia-Ottoman border demarcation in part of northern and central Dalmatia after the War of Cyprus. The map is housed in the *Miscellanea – Materie miste e notabili* fund at the State Archives in Venice and has not yet been the subject of scientific and expert research. To a lesser extent, because of its natural-geographic contents, and to a greater extent because of its depiction of settlements, fortifications, roads and especially borders, it is an important testimony to knowledge at the time of the topography of the coastal and hinterland parts of the Šibenik, Trogir and Split communes, as strategic parts of the Venetian *Stato da Mar* threatened by Ottoman military and looting forays and territorial incursions.

Uvod

Više je različitih izvora na temelju kojih je moguće oblikovati prijedloge rekonstrukcije mletačko-osmanskoga razgraničenja na sjeveroistočnoj obali i u jadranskome zaobalju u ranome novom vijeku. Među tim izvorima osobito se ističu stare karte. Prvorazredan su povijesni izvor geografskih podataka, bilo da je riječ o pokušaju vizualizacije prostorne stvarnosti bilo da je riječ o prikazu promišljanja o toj stvarnosti. Premda u tom smislu nisu uvijek vjerodostojne, stare su karte upućivale na domete u grafičkoj konceptualizaciji i vizualizaciji pograničnoga prostora koji su pak bili uokvireni stupnjem geografskih spoznaja, mogućnostima onodobnih kartografskih tehnika te perspektivama i nakanama osoba ili institucija koje su karte naručivali. Svaka je takva karta bila konstrukt u kojemu su se isprepleтали stvarni elementi geografske stvarnosti s onima koji su bili sastavnice geografskoga imaginarija uobličienoga na temelju tradicije, vlastitih autorovih opažanja te s njima povezanih perspektiva i percepcija.

Sve do ranoga novog vijeka nije bilo karata s prikazima teritorijalno-administrativnih razgraničenja, a prisutnost različitih prostornih cjelina, uključujući i one državne, najčešće je obilježavana geografskim imenima. Rijetke su iznimke, poput serije Ptolemejevih karata, izvorno nastalih u 2. st., a u Europi objavljivanih u različitim inačicama od 1477., na kojima su prikazivane granice (na Ptolemejevim kartama to su granice rimskih provincija; Sl. 1). Na takvim su kartama granice predstavljene generaliziranim linijskim signaturama koje nisu prikazivale stvarno stanje, već ga je u osnovnim crtama moguće samo naslutiti. To ne znači da su upravljačke elite zanemarivale granice – štoviše, one su bile temelj međudržavnoga i upravno-teritorijalnoga razgraničenja na što, primjerice, upućuju sustavna nastojanja na utvrđivanju rimskoga limesa (Dyson 1985; Elton 1996; Whittaker 1997) te vojnoga ustroja Klauzure u Alpama, *Claustra Alpium Iuliarum* (Suić 1993; Kos 2013), kao i epigrafski spomenici, tj. natpisi uklesani u stijene ili na posebnim kamenim pločama s podacima o razgraničenjima među pojedinim zajednicama – već je to posljedica okolnosti u kojima su prikupljani prostorni podatci. Granice nisu utvrđivane preciznim geodetskim postupcima koji bi rezultirali njihovom vjernom vizualizacijom na kartama, nego su se nastojale utvrditi na temelju glavnih prirodno-geografskih elemenata u prostoru koji je bio podijeljen među političkim ili administrativnim entitetima, kao što su riječni tokovi, grebeni

Introduction

Several historical sources allow a proposed reconstruction of the Venetian-Ottoman border demarcation on the northeast coastal and hinterland area of the Adriatic in the early modern period. Among these, old maps are especially prominent. They provide a first-class, historical source of geographical information, whether as attempts to visualise spatial realities, or as depictions of how such realities were perceived. Although not always completely reliable, old maps indicate the range of graphic conceptualisation and visualisation of the border area, framed by the degree of geographic knowledge, the capabilities of cartography techniques at the time, and the perspectives and inclinations of the people or institutions who commissioned the maps. Each of these maps is a construct in which actual elements of geographic reality intertwine with elements of the geographic *imaginarium* formed by tradition and the authors' own observations, perspectives and perceptions.

Up until the early modern period, there were no maps which showed territorial-administrative border demarcations, while the presence of various spatial units, including state units, was usually marked using geographic names. There were rare exceptions, such as the series of Ptolemy's maps which originated in the 2nd century and were published in Europe in different versions from 1477 on. They showed borders (Ptolemy's map showed the borders of the Roman provinces; Fig. 1), represented by generalised line symbols which did not precisely show the actual state of affairs. This does not mean that the administrative elite ignored borders – quite the opposite, such maps formed the basis of inter-state and administrative-territorial demarcation, as can be seen, for example, from the systematic attempt to establish the Roman *limes* (Dyson 1985; Elton 1996; Whittaker 1997), the military organisation of the *Claustra Alpium Iuliarum* (Suić 1993; Kos 2013), and epigraphic monuments (inscriptions on rocks or special stone tablets with data on demarcation between individual communities), all of which were the consequence of the circumstances in which spatial data were gathered. The borders were not determined using precise geodetic procedures which would have resulted in faithful map visualisations, but according to the main natural-geographic elements in a space divided between political or administrative entities, such as river courses, rocky outcrops, forests, etc. (Katajala 2011). If the borders needed defence, and this could not be guaranteed by natural obstacles, then

Slika 1. Granice na Ptolemejevoj Petoj karti Europe, Ulm, 1482. (The Barry Lawrence Ruderman Map Collection, Stanford University Libraries, Stanford, CA)

Figure 1. Borders on Ptolemy's Fifth Map of Europe, Ulm, 1482 (The Barry Lawrence Ruderman Map Collection, Stanford University Libraries, Stanford, CA)

uzvisina, šume i sl. (Katajala 2011). Ako je pak granice trebalo braniti, a da to nisu mogle osigurati prirodne prepreke, onda su mjestimično utvrđivane kao što je to učinjeno izgradnjom antičkoga rimskog limesa poput onoga na području Rajne i Dunava u srednjoj Europi ili pak Hadrijanova zida kojim su omeđene sjeverne granice Britanije. K tome, tijekom staroga i srednjega vijeka karte su izrađivane u sitnim mjerilima pa je stupanj generalizacije bio velik te na njima, bez obzira na obujam geografskih spoznaja, nije bilo moguće precizno prikazati geografske sadržaje, uključujući i one linijske.

Do značajnoga iskoraka u determiniranju, a zatim i prikazivanju granica došlo je potkraj srednjega vijeka i početkom novoga vijeka kada dolazi do izgradnje i konsolidacije kompleksnih državnih sustava. Njima je vladano iz političkih središta koja su nastojala što učinkovitije upravljati prostornim resursima na jasno određenome državnom teritoriju te što preciznije regulirati pogranične odnose sa susjednim državama. U tomu su veliku ulogu imale karte, postajući važnim sredstvom izgradnje moderne države u renesansnoj Europi (Biggs 1999; Jacob 2006; Katajala 2011). Kao društveni konstrukti (Harley 1990) bile su medij komunikacije (Jacob 2006) putem kojega su slane političke poruke u međunarodnim odnosima (Harley 1988; Fürst Bijeliš

they were partially fortified, as was the case with the ancient Roman *limes* in the Rhine and Danube areas in Central Europe, or Hadrian's Wall, which marked the northern border of the Roman province of Britannia. In addition, during antiquity and the Middle Ages, maps were produced to small scales, so the degree of generalisation was high, regardless of the extent of geographic knowledge, and it was impossible to depict geographic contents precisely, including linear elements.

A significant step forward was made in determining and then depicting borders as the Middle Ages drew to a close and the modern age began, when complex state systems began to be established and consolidated. They were ruled from political centres which tried as efficiently as possible to manage spatial resources in clearly defined state territories, and to regulate as precisely as possible border relations with neighbouring states. Maps played an important role in this, and became important means of building modern states in Renaissance Europe (Biggs 1999; Jacob 2006; Katajala 2011). As social constructs (Harley 1990), they were a medium of communication (Jacob 2006) through which political messages on international relations could be conveyed (Harley 1988; Fürst-Bijeliš & Zupanc 2007), whether those which suggested acceptance of the actual state of affairs, or those which expressed territorial aspirations.

& Zupanc 2007), i one koje sugeriraju prihvaćanje stvarnoga stanja i one kojima su iskazivane teritorijalne aspiracije. Takve su poruke mogle biti utemeljene na državno-pravnoj tradiciji koja nije čela trenutno stanje (npr. negira „privremeno“ osvajanje) ili na potrebi da se ostvari teritorijalna akvizicija radi stjecanja novih resursa (prirodnih bogatstava i ljudskih resursa koje je moguće angažirati u gospodarstvu i vojci) i uspostave neposredne političke, vojne i ekonomske kontrole. Pritom su se na istome prostoru presijecali različiti interesi i ostvarivali raznorodni kontakti, od onih koji su pridonosili razmjeni ideja, dobara i tehnologija, do onih koji su bili obilježeni otvorenim vojnim sukobima. Kontaktni areali funkcionirali su kao politička arena koja je bila obilježena izrazitim pulsiranjem granica, a posljedično političkim i ekonomskim nestabilnostima. Jedna od tih političkih arena bila je sjeveroistočna obala Jadrana na dodiru sredozemne i srednje Europe. Na njoj su se krajem srednjega i početkom ranoga novog vijeka ukrstili strateški interesi triju političkih sila – Mletačke Republike, Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva. Potrebu za kartografskim prikazima toga politički i vojno trusnoga prostora imale su sve suprotstavljene strane, bilo da je riječ o potrebi planiranja i provedbe vojnih operacija bilo pak o potrebi inventarizacije i prezentacije raspoloživih prostornih resursa da bi se njima moglo bolje upravljati.

Kartografija je u renesansi doživjela procvat na temeljima oživljene Ptolemejeve antičke tradicije, a zatim novih astronomskih spoznaja i velikih geografskih otkrića te razvoja geodetskih tehnika i tiskarske tehnologije. Stoga su njezini plodovi bili zreli za konzumaciju u različitim društvenim i gospodarskim sferama. U tom je svjetlu moguće sagledati i odluku Vijeća desetorice iz 1460. kojom je inicirano sustavno kartiranje kopnenih i prekomorskih posjeda Mletačke Republike, pri čemu su pokrajinske i lokalne vlasti dobile zaduženje, uz ostalo, opisati i prikazati osnovna geografska obilježja prostornih cjelina koje su im bile povjerene na upravu.¹ To je uključivalo i utvrđivanje njihovih granica. Jedan od najvažnijih razloga takvoj odluci bila je teritorijalna ekspanzija Venecije na sjeveru Italije i u Dalmaciji u prvoj polovini 15. stoljeća, što je nalagalo potrebu evidentiranja svih raspoloživih prostornih

These messages may also have been based on state-administrative traditions which denied the actual state of affairs (for example, negating ‘temporary’ conquests), or on the need to make territorial acquisitions in order to gain new resources (natural or human resources which could be harnessed for the economy or army) and establish direct political, military or economic control. Different interests intersected at the same time and in the same space, and diverse contacts were formed, from those which contributed to the exchange of ideas, goods and technology, to those which were marked by open military conflict. The contact areas functioned as political arenas characterised by exceptionally pulsating borders and, as a result, political and economic instabilities. One of these political arenas was the northeast coast of the Adriatic, where it came into contact with Mediterranean and Central Europe. In the late Middle Ages and early modern era, the strategic interests of three political powers intersected – the Venetian Republic, the Habsburg Monarchy, and the Ottoman Empire. All the opposing parties needed cartographic depictions of this politically and militarily seismic area, whether for planning and implementing military operations, or for inventorying and presenting the available spatial resources with a view to managing them better.

In the Renaissance, on the basis of the revived Ptolemaic classical tradition, and later buoyed by new astronomical and great geographic discoveries and the development of geodetic techniques and printing technology, cartography flourished. Its fruits were ripe for consumption in various social and economic spheres. The decision of the Council of Ten (1460), which launched the mapping of the mainland and overseas possessions of the Venetian Republic, can be viewed in this light. The Republic’s provincial and local authorities were given the task, among other things, of describing and depicting the basic geographic features of the spatial units for which they were responsible.¹ This including establishing their boundaries. One of the most important reasons for this decision was Venice’s territorial expansion in northern Italy and Dalmatia in the first half of the 15th century, which required a record to be made of all the available spatial resources. However, by the end of the century, Venice was facing Ottoman conquests which resulted in gradual retreats into the coastal areas of Croatia (Dalmatia), Albania and

¹ Italija (dalje: IT) – Archivio di Stato di Venezia (dalje: ASVe), Consiglio di dieci, Deliberazioni miste, reg. 15, 197r.

¹ Italy (hereinafter: IT) – Archivio di Stato di Venezia (hereinafter: ASVe), Consiglio di dieci, Deliberazioni miste, reg. 15, 197r.

resursa. Međutim, već krajem tog stoljeća Venecija je bila suočena s osmanskim osvajanjima koji su rezultirali njezinim postupnim uzmacima u primorskim dijelovima današnje Hrvatske (Dalmacije), Albanije i Grčke. Na teritorijalne ustupke Osmanskom Carstvu na prostoru današnje Hrvatske nije bila primorana samo Venecija, već i Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo, od 1527. u okrilju stečevina Habsburške Monarhije.

S obzirom na to da se Osmansko Carstvo opasno približilo izlasku na Jadran u njegovu središnjem dijelu, što je za Veneciju moglo imati dalekosežne negativne posljedice, odnosno ugroziti njezino proklamirano i u velikoj mjeri prakticirano gospodstvo nad tim navigacijskim bazenom i ekonomskim arealom (Lane 1973; Vokić Žužul & Bulum 2017; Faričić, Selva & Umek 2023), ona je geografskom poznavanju i kartografskom prikazivanju pojedinih dijelova Dalmacije pridavala veliko značenje. Stjecajem tih okolnosti, sjeverni i srednji dio Dalmacije, uz Istru, prvi je detaljno kartiran dio današnje Hrvatske (Juran, Barzman & Faričić 2019). Na kartama tih dijelova Dalmacije osmanska prisutnost najprije je označavana slikovnim signaturama (u obliku zastava s polumjesecom) i geografskim imenima, a mletačko-osmansko razgraničenje prikazivano je linijskim signaturama tek poslije Ciparskoga rata. To je razgraničenje nakon složenih pregovora precizno definirano i u prostoru označeno graničnim oznakama (Anzulović 1998; Panciera 2013).

Predmet je ovoga istraživanja rukopisna karta nepoznatoga autora na kojoj je prikazano mletačko-osmansko razgraničenje poslije Ciparskoga rata u dijelu sjeverne i u srednjoj Dalmaciji (dalje: Karta; Sl. 2).² Karta je pohranjena u svesku 35 fonda *Miscellanea – Materie miste e notabili* Državnoga arhiva u Veneciji.³ Cilj je pak rada na temelju komparativne analize geografskih

Greece. Not only Venice was forced to cede territory to the Ottoman Empire, but also to the Hungaro-Croatian Kingdom, which in 1527 came under the aegis of the Habsburg Monarchy acquisitions, and which covered the area of modern-day Croatia.

Since the Ottomans were drawing perilously close to gaining a sea exit in the central part of the Adriatic coastline, which would have had far-reaching negative consequences for Venice, particularly jeopardising her self-proclaimed and widely practised dominance of those navigational waters and economic area (Lane 1973; Vokić Žužul & Bulum 2017; Faričić, Selva & Umek 2023), the state recognised the great significance of geographic knowledge and cartographic depictions of individual parts of Dalmatia. In these circumstances, part of modern-day Croatia was mapped in detail for the first time, comprising northern and central Dalmatia with Istria (Juran, Barzman & Faričić, 2019). On the maps of these parts of Dalmatia, the Ottoman presence was first marked with pictorial symbols (in the shape of a flag with a half-crescent) and geographic names, while the Venetian-Ottoman border demarcation was shown with line symbols only after the War of Cyprus. This demarcation was defined precisely after complex negotiations and boundary markers were placed in the terrain (Anzulović, 1998; Panciera, 2013).

The subject of this research is a manuscript map (hereinafter: the Map) by an unknown author, on which the Venetian-Ottoman border demarcation in northern and central Dalmatia after the War of Cyprus is depicted (Fig. 2).² The map is housed in volume 35 of the *Miscellanea – Materie miste e notabili* fund at the State Archives in Venice.³ The aim of this paper, however, based on a comparative analysis of the geographic

² S kartom nas je još 2017. upoznala Karen-edis Barzman, tada izvanredna profesorica povijesti umjetnosti na Binghamton New York State University u Binghamtonu u SAD-u, a danas zaposlenica Newberry Library te profesorica na DePaul University i Loyola University u Chicagu u SAD-u. S objavom rezultata čekali smo više godina očekujući i njezin koautorski prilog, koji je na koncu izostao zbog njezinih u međuvremenu umnoženih obveza. No zahvalni smo joj na otvaranju ove intrigantne teme te na savjetima koje nam je davala tijekom istraživanja.

³ Najveći dio toga sveska čine prijepisi dokumenata iz druge polovine 16. stoljeća o trogirskim vodenicama. Iako je u središtu Karte doista prikaz trogirskega teritorija, teško je naći poveznicu između njezina topografskog inventara i sadržaja sveska u koji je umetnuta. Na hrptu sveska stoji: N° 61 / TRAV / Terratici / 1566 / Ott.: / 32 / Biblioteca dell' I. R. Archivio generale / Miscellanea – CODICI / N.° 394 / SENATO / Proveditori da terra e da mar.

² In 2017, Karen-edis Barzman, the then associate professor of art history at Binghamton New York State University in Binghamton, USA, who is currently employed at the Newberry Library and teaches at DePaul University and Loyola University in Chicago, introduced us to the map. We waited to publish our results for over a year, hoping that she would contribute as a co-author, but unfortunately, this was not possible due to her many other obligations. However, we are grateful to her for opening up some intriguing topics and for her advice during our research.

³ The volume consists mostly of copies of documents from the latter half of the 16th century regarding the Trogir conduits. Although the central part of the map does in fact depict the Trogir territory, it is difficult to find a connection between its topographic inventory and the contents of the volume into which it has been inserted. The spine of the volume reads N° 61 / TRAV / Terratici / 1566 / Ott.: / 32 / Biblioteca dell' I. R. Archivio generale / Miscellanea – CODICI / N.° 394 / SENATO / Proveditori da terra e da mar.

Slika 2. Rukopisna karta nepoznatoga autora s prikazom mletačko-osmanskoga razgraničenja poslije Ciparskoga rata u dijelu sjeverne i u srednjoj Dalmaciji (IT-ASVe, *Miscellanea – Materie miste e notabili*, sv. 35)

Figure 2. *Manuscript Map by an unknown author, showing the Venetian-Ottoman border demarcation in northern and central Dalmatia after the War of Cyprus (IT-ASVe, *Miscellanea – Materie miste e notabili*, vol. 35)*

sadržaja na ranonovovjekovnim kartama Dalmacije te proučavanja arhivske građe utvrditi povijesni kontekst nastanka Karte, predložiti njezinu dataciju te ukazati na relevantnost toga kartografskog izvora u proučavanju ranonovovjekovne topografije i mletačko-osmanskoga razgraničenja u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji u posljednjim desetljećima 16. stoljeća. Izvornik je Karte digitaliziran skeniranjem te uz odobrenje Državnoga arhiva u Veneciji faksimilno objavljen u visokoj rezoluciji da bi znanstvena javnost mogla lakše prosuđivati naše zaključke.

contents of early modern era maps of Dalmatia and our examination of archive documents and other written sources, is to establish the historical context in which the Map was created, propose a date for it, and indicate the relevance of this cartographic source to the study of early modern topography and the Venetian-Ottoman border demarcation in northern and central Dalmatia in the last decades of the 16th century. The original Map was scanned and digitalised, and with the permission of the State Archives in Venice, a high resolution facsimile was produced in order to allow the scientific public to assess our conclusions more easily.

Geografski sadržaj karte

Na Karti je prikazano šibensko, trogirsko i splitsko područje, od rijeke Krke do rijeke Žrnovnice, zahvaćajući u zaobalju i najveći dio Dalmatinske zagore (od ušća Čikole u Krku do Mosora i Poljica). Polje Karte u obliku je pravokutnika čije su dimenzije 141,6 cm × 51,3 cm. Karta nema okvir pa nije posve sigurno je li možda prikazivala i veći prostor. Na njoj nema ljestvica geografske širine i geografske dužine, nema ni slika paralela i meridijana kao ni rumba i kompasne ruže kojom su se u vrijeme njezina nastanka na kartama označavale glavne i sporedne strane svijeta. Sudeći po geografskom sadržaju, uz gornji rub proteže se sjever-sjeveroistok.

Na Karti nije označeno grafičko mjerilo. Štoviše, nije izrađena u jedinstvenome mjerilu koje bi se odnosilo na cijelo polje ili na veći dio polja karte. Njezinom usporedbom s digitalnom kartom Hrvatske u mjerilu 1 : 25.000 projiciranom u HTRS96/TM, i to korištenjem

Geographic contents of the Map

The Map shows the Šibenik, Trogir and Split area, from the River Krka to the River Žrnovnica, including the hinterland and most of Dalmatinska Zagora (from the mouth of the Čikola in the Krka to Mosor and Poljice). The map field is a rectangle measuring 141.6 × 51.3 cm. There is no map frame, so we cannot be certain that a larger area was not originally shown. There is no scale of latitude or longitude, representation of parallels and meridians, nor rhumb line or compass rose such as those used at the time the map was made to mark the main and secondary points of the compass. Judging from the map content, the upper edge runs N-NE.

There is no graphic scale given on the Map. What is more, it was not produced using a unified scale for the entire field or most of it. By comparing it with a 1:25,000 digital topographic map of Croatia projected in HTRS96/TM, and using QGIS as the programme tool, we established that the range of scale on different

QGIS-a kao programskoga alata, utvrđeno je da se rasponi mjerila na pojedinim dijelovima Karte kreću od 1 : 36.251 do 1 : 124.005. Prosjek zaokruženih modula na dvadeset odabranih uzoraka je 66.513, no standardna devijacija iznosi oko $\pm 34\%$, pa nema smisla taj prosjek uzimati u obzir kao modul mjerila cijele karte. Očito izradi Karte nisu prethodili mjernički radovi u kojima bi bili primijenjeni postupci geodetske izmjere pa prostorni odnosi te linearne i arealne dimenzije nisu točno određeni i prikazani. Međutim, u usporedbi sa suvremenom topografskom kartom može se uočiti veća razina podudarnosti u prikazu osnovnih geografskih objekata s njihovim stvarnim položajem i izgledom negoli je ona na starijim kartama na kojima je prikazano isto područje, primjerice na karti dijela sjeverne i srednje Dalmacije nepoznatoga autora s početka 16. stoljeća (Juran, Barzman & Faričić 2019), karti zadarske i šibenske regije s južnom Likom koju je tiskao Matteo Pagano u Veneciji oko 1530. (Petricioli 1969; Faričić 2009a) te Kolunićevoj karti zadarske i šibenske regije iz 1570. (Sl. 3) To upućuje na zaključak da je izradi Karte prethodilo pažljivo topografsko opažanje te da je njezin nepoznati autor prikupio i obradio mnoštvo geografskih podataka na temelju kojih je oblikovao dobru sliku geografske stvarnosti prikazanoga prostora, osobito u obalnome dijelu u kojemu su utvrđena manja linearna odstupanja za razliku od zaobalja koje je komprimirano.

Reljef je na Karti prikazan perspektivnom metodom, kao da je promatran iz ptičje perspektive. Autor je pokušao prikazati vertikalnu raščlanjenost i pravac pružanja osnovnih reljefnih oblika crtežima uzvisina. Tom metodom nije bilo moguće pružiti informaciju o visinama i nagibima padina pa je korisnik Karte tijekom interpretacije njezina sadržaja mogao steći dojam o brdovitom krajoliku šibenskoga, trogirskoga i splitskoga priobalja, o postojanju relativno viših uzvisina u zaobalju (npr. Svilaja), ali ne i rekonstruirati stvarne hipsometrijske odnose. Među istaknutijim reljefnim oblicima posebno su imenovani Trtar (*Tartar*) u neposrednomu zaleđu Šibenika te Mosor (*Monte Mosor*) sjeveroistočno od Splita. Premda istaknuta primorska planina Kozjak nije imenovana, jasno je diferencirana u odnosu na nisko i zaravnjeno podnožje u kojemu su se razvila Kaštela (*Castelli di Trau*). U vezi s izduženim udubinama i manjim zaravnima koje se pružaju usporedo s uzvisinama koje ih uokviruju imena su pojedinih naselja i predjela, primjerice *Dobidolaz*, *Grebasko poglie*, *Svhi dolaz*, *Dassini Doci* i *Dugho pogli*, a na manje reljefne oblike upućuju i toponimi *Podhum*,

parts of the Map was between 1:36,251 and 1:124,005. The average rounded module on twenty selected specimens was 66,513, but the standard deviation was around $\pm 34\%$, so there is no point taking this average into consideration as the module of scale for the entire map. Clearly, no surveying work involving geodetical procedures was carried out before the Map was produced, so the spatial relations and linear and area dimensions are not determined or shown precisely. However, comparisons with modern topographic maps show that there is a greater level of correspondence in the depiction of basic geographic objects with their actual locations and appearance than on older maps showing the same area, for example an early 16th-century map of part of northern and central Dalmatia by an unknown author (Juran, Barzman & Faričić 2019), a map of the Zadar and Šibenik region with southern Lika, printed by Matteo Pagano in Venice around 1530 (Petricioli 1969; Faričić 2009a), and Kolunić's 1570 map of the Zadar and Šibenik region (Fig. 3). This leads to the conclusion that the production of the Map was preceded by careful topographic observations and that its unknown author collected and processed a great deal of geographical data on which to base his rather competent picture of the geographic realities in the depicted area, particularly in the coastal part, where we confirmed a lesser degree of linear deviation than in the hinterland, which is compressed.

The relief on the Map is shown using the perspective method, or bird's-eye view. The author has tried to depict vertical indentation and the lie of basic relief objects through sketches of elevations. This method meant it was impossible to provide information on heights and angles of slopes, so the map user trying to interpret its contents tends to gain an impression of a hilly landscape in the Šibenik, Trogir and Split coastal area, and of the existence of relatively high elevations in the hinterland (for example, Svilaja), while not being able to reconstruct actual hypsometric relations. Among more prominent relief objects are Trtar (*Tartar*) in the immediate Šibenik hinterland, and Mosor (*Monte Mosor*) northeast of Split. Although the coastal mountain of Kozjak is not named, it is clearly differentiated from the low plains at its feet where Kaštela developed (*Castelli di Trau*). Linked with the elongated hollows and smaller plains which extend parallel to the heights which surround them are the names of individual settlements and districts, for example *Dobidolaz*, *Grebasko poglie*, *Svhi dolaz*, *Dassini Doci* and *Dugho pogli*, while the toponyms *Podhum*, *Prodolje*,

Slika 3. Kolunićeva karta *Il vero ritratto di Zarra et di Sebenico*, 1570. (Bibliothèque nationale de France, GE DD-655 (60RES))

Figure 3. Kolunić's map *Il vero ritratto di Zarra et di Sebenico*, 1570 (Bibliothèque nationale de France, GE DD-655 (60RES))

Prodolie, *Opak dol*, *Golo Bardo*, *Prosik* i *Sasso*. Čini se da je prikazan i jedan speleološki objekt – *Fossa de Blizaz*, vjerojatno ne zbog toga što se isticao u odnosu na druge takve objekte kojih u krškome prostoru ima mnogo, već zbog toga što se nalazio neposredno uz mletačko-osmansku granicu.

Posebnu pozornost autor je pridao obalnomu pojasu. Na Karti je lako prepoznati sve glavne oblike obalne crte od ušća Krke do ušća Žrnovnice s Donjim, odnosno Primorskim Poljicima. K tome, prikazani su i svi otoci u neposrednoj blizini obale, od onih većih poput Šolte i Zlarina do najmanjih poput Vranjica, Barbarinca, Galijice i Školjica u Kaštelanskom zaljevu. To je u skladu s detaljnošću s kojom su obalno pročelje Dalmacije prikazivali i drugi kartografi u službi mletačke države. Zsigurno je rezultat posebnoga interesa koji je pridavan obali i moru kao dragocjenim resursima za različite pomorske aktivnosti lokalnih zajednica te činjenice da je taj dio Jadrana imao ključno značenje u dužobalnome plovnom pravcu, magistralnome putu kojim je Venecija bila povezana sa sredozemnim navigacijskim bazenom.

U obalnome pojasu prikazane su solane (*saline*) u Zablaću i one između Stobreča i Žrnovnice. Za razliku od bilješke na rukopisnoj karti srednje i sjeverne

Opak dol, *Golo Bardo*, *Prosik* and *Sasso* indicate smaller relief objects. It seems that one speleological object is also shown (*Fossa de Blizaz*), not because it stood out in relation to other such objects, of which there are many in the karst, but because it was probably located directly next to the Venetian-Ottoman border.

The author has paid particular attention to the coastal belt. The main contours of the coastline from the mouth of the Krka to the mouth of the Žrnovnica with Donja, or Primorska Poljica, are easily recognised. In addition, all the near islands are shown, from larger ones such as Šolta and Zlarin to the smallest, such as Vranjic, Barbarinac, Galijica and Školjic in Kaštel Bay. This is in line with the detail shown on the coastal headland of Dalmatia by other cartographers in the service of the Venetian state. This was probably the result of particular interest in the coast and sea as valuable resources for various local community maritime activities, and the fact that this part of the Adriatic played a key role in navigation along the coast, since it lay on the main route which linked Venice with the Mediterranean navigational basin.

The salt-works (*saline*) in Zablaće and those between Stobreč and Žrnovnica are shown in the coastal belt. In contrast to the notes on an early 16th-century manuscript map of central and north Dalmatia and the

Dalmacije s početka 16. st. i prikaza na Kolunićevoj karti šibenskoga teritorija iz 1570., na Karti nije prikazana solana uz zapadnu obalu Morinja. Međutim, u tome plitkom i u kopno duboko uvučenome zaljevu bilješkom je na Karti označen ribnjak (*peschera*). Te gospodarske instalacije umnogome su pridonosile diversifikaciji proizvodnje u dalmatinske priobalju, a ujedno su bile i važan dio tamošnjega krajolika.

Nepoznati autor prikazao je i sve relevantne pojave kopnenih voda, ponajprije rijeke Krku (*F. Titio*), Čikolu (*F. Cikola*), potok Dabar koji utječe u zaljev Morinje (bez imena) te rijeke Jadro (bez imena) i Žrnovnicu (*Xarnofniza*). Za razliku od manjih rijeka koje su imenovane hrvatskim hidronimima, uz Krku je ispisano njezino antičko ime. Nije moguće sa sigurnošću utvrditi zašto je nepoznati autor tako učinio, očito se samo u tome detalju naslanjajući na neku od inačica Ptolemejeve *Pete karte Europe*, jer je na drugim kartama izrađenim tijekom 16. st., primjerice na Kolunićevoj karti zadarskoga i šibenskoga teritorija, Krka imenovana hrvatskim hidronimom Krka (*Carca fl.*).

Na Karti su ucrtane brojne lokve (npr. *Mussina lokua* u rogozničkome zaobalju, *Trilokue* u trogirskoj Zagori, *Baba loqua* u Kaštelima), plitke udubine u kojima se zadržavala kišnica koja je bila ključna za napajanje stoke i navodnjavanje poljoprivrednih kultura. Na toku Krke, sa šibenske i sa skradinske strane prikazani su mlinovi (*molini*) u kojima je hidropotencijal iskorištavan za proizvodnju brašna.

Za razliku od starijih karata na kojima je prikazan isti prostor, na Karti nema prikaza biljnoga pokrova. To, naravno, ne znači da ga nije bilo, već upućuje na zaključak da nepoznatom autoru, s obzirom na svrhu karte, taj geografski element nije bio važan. Prikazi biljnoga pokrova nisu bili standardni dio sadržaja na geografskim kartama, a i onda kada su im autori pridali odgovarajuću pažnju, iz njih nije moguće sa sigurnošću rekonstruirati rasprostranjenost i flornu raznolikost vegetacije (Faričić 2018).

Autor je najveću pažnju posvetio prikazu naselja, utvrda i sakralnih objekata, očito referentnim točkama u odnosu na koje su povučene granične crte. Na prikazima gradova Šibenika, Trogira i Splita te strateški važne utvrde Klis s pripadajućim podgrađem moguće je uočiti detalje urbane fizionomije, dok su manja naselja prikazana crtežima kuća koji su imali funkciju kartografskoga znaka. Velika je vrijednost Karte u tome što objekte prate geografska imena, koja je najvećim dijelom bilo moguće identificirati uvidom u odgovarajuću arhivsku dokumentaciju ili pretraživanjem

depictions on Kolunić's 1570 map of the Šibenik territory, the Map does not show the salt-works along the west shore of Morinje Bay. However, a note on the Map marks a fish farm (*peschera*) in this shallow, deeply indented bay. Such economic installations contributed greatly to the diversification of production on the Dalmatian coast, and were an important part of the landscape at the time.

The unknown author also depicted all the relevant mainland water bodies, primarily the River Krka (*F. Titio*), River Čikola (*F. Cikola*), Dabar stream, which flows into Morinje Bay (not named), the River Jadro (not named) and the River Žrnovnica (*Xarnofniza*). In contrast to the smaller rivers which are labelled with Croatian hydronyms, the ancient name for the Krka (*Titius*) is written next to it. It cannot be said for certain why the author did this. Perhaps he was simply relying for this detail on one of the versions of Ptolemy's *Fifth Map of Europe*, because on other maps produced in the 16th century, for example Kolunić's map of the Zadar and Šibenik territories, the Krka is given the Croatian hydronym (*Carca fl.*).

A number of small water bodies are drawn on the Map (for example, *Mussina lokua* in the Rogoznica hinterland, *Trilokue* in Trogirska Zagora, *Baba loqua* in Kaštela). These are shallow hollows which retained rainwater and were important for watering cattle and irrigating agricultural crops. On the course of the Krka, on the Šibenik and Skradin sides, water-mills (*moline*) are shown, which used hydropower to grind flour.

In contrast to older maps showing the same area, the Map does not depict the vegetation cover. Of course, this does not mean there was none, but indicates that the unknown author was not interested in this geographic element, given the purpose of the Map. Vegetation cover was not a standard part of the contents of geographic maps, and even when authors did pay attention to it, it is not usually possible to reconstruct the distribution and diversity of the vegetation with any certainty (Faričić 2018).

The author paid most attention to depicting settlements, fortifications and ecclesiastical objects, which were obviously reference points in relation to which the borders were drawn. On the depictions of Šibenik, Trogir and Split, and the important fortress of Klis, with its associated lower structures, it is possible to note details of the urban physiognomy, while the smaller settlements are depicted by drawings of houses used as cartographic symbols. The great value of the Map lies in the fact that objects are accompanied by geographic

toponomastičkih podataka upisanih na Topografsku kartu Republike Hrvatske u mjerilu 1 : 25.000 te Hrvatsku osnovnu kartu u mjerilu 1 : 5.000. Ta toponimija samo dijelom odražava stanje koje je prethodilo osmanskim osvajanjima (jer su do trenutka nastanka Karte zbog raseljavanja starosjedilačkoga stanovništva iščezli mnogi toponimi), dok dijelom odražava demografske procese koji su nastupili s doseljavanjem novoga stanovništva na prostor Zagore u prvoj polovini 16. stoljeća (npr. rodovski ojkonimi *Bulich*, *Diuo-eu-ichi*, *Silouichi*, *Yurichi* i dr.). Drugim riječima, državno-pravni diskontinuitet utjecao je na demografske promjene koje su posljedično rezultirale promjenama u jezičnome krajoliku šibenskoga, trogirskoga i splitskoga zaobalja.

Dok su već spomenuti apelativi (*molini*, *saline*, *peschera*) i imena gradova napisana u svojim romanskim inačicama, za sva manja naselja ispisani su hrvatski toponimski likovi. To ukazuje na terenski rad s domicilnim stanovništvom u ruralnome prostoru te na činjenicu da su se za gradove i druge značajnije geografske objekte (veće otoke, rtove i dr.) u ranonovovjekovnoj kartografiji jadranskoga prostora uvriježili romanski toponimski likovi (usp. Faričić 2009b). Uz najvažnija naselja i granične točke ispisani su parovi istih toponima, i to najprije kurentom (minuskulom), kojim su označeni i svi drugi prikazani i imenovani objekti na Karti, a naknadno i kapitalom (majuskulom), da bi ih se jasno istaknulo i diferenciralo. Pritom se nije redovito primjenjivala ista grafija, što vodi k zaključku da je dupliciranje toponima obavila osoba koja nije bila autor karte (npr. parovi *SEBENICO* / *Sebenicho*, *SMOQVIZA* / *Smokuiza*, *CLISSA* / *Klissa*). Razlozi takvom postupku kriju se negdje u sadržaju sljedećega poglavlja.

Povijesni kontekst i datacija Karte

Već se prvim pogledom na Kartu može ustvrditi da crvene i tamnosmeđe linije što se pružaju zaobaljem od Šibenika do Splita ne označavaju dijelove krajolika, nego političke i/ili administrativne granice. Budući da je važnost crvenih linija dodatno istaknuta toponimima odnosno geografskim terminima koji ih prate, posebice onima ispisanim majuskulom (*TARTAR* – *ROGOSNIZA* – *LAGO ROSSO* – *SASSO ALTO* – *BABA LOQUA* – *PVRNVSC* – *SCHENA DEL LVOGO OMBROSO* – *SASSO ROSSO CHIAMATO ANELO DI FERRO* – *CALDIERA DEL SASSO VIVO*), lako je bilo pretpostaviti da se upravo u njima

names, which it was possible to identify, for the most part, by looking at the appropriate archival documentation, or by searching toponymic data entered on the Topographic Map of the Republic of Croatia (1:25,000) and the Croatian Basic Map (1:5,000). This toponymy only partly reflects the situation before the Ottoman conquests (due to the resettlement of the indigenous population, many toponyms died out before the Map was made), while it partly reflects demographic processes which occurred as newcomers moved into the Zagora area in the first half of the 16th century (for example, eponyms such as *Bulich*, *Diuo-eu-ichi*, *Silouichi*, *Yurichi* and others). In other words, discontinuity in terms of state law affected demographic changes, which then resulted in changes to the linguistic landscape of the Šibenik, Trogir and Split hinterlands.

While most of the nouns mentioned (*molini*, *saline*, *peschera*) and names of towns are written in the Italian versions, all the smaller settlements have Croatian toponymic forms. This indicates that field work took place in cooperation with the local population in rural areas, and the fact that for towns and other important geographic objects (larger islands, capes, etc.) in the cartography of the early modern period in the Adriatic area, the use of Italian toponymic forms was standard (cf. Faričić 2009b). The most important settlements and border points are given pairs of toponyms, first in lower case, also used for all other depicted and named objects on the Map, and then in capital letters, in order to differentiate them clearly and make them stand out. Since the same writing system was not usually used for both, it can be concluded that another person, not the map author, added the duplicates (for example, *Sebenicho* / *SEBENICO*, *Smokuiza* / *SMOQVIZA* / , *Klissa* / *CLISSA*). The reasons for this procedure will be found in the contents of the next chapter.

Historical context and dating of the Map

Even at first glance, it is obvious that the red and dark brown lines which run through the hinterland from Šibenik to Split do not denote parts of the landscape, but political and/or administrative borders. Since the importance of the red lines is emphasised by the toponyms or geographic terms which accompany them, particularly those written in capital letters (*TARTAR* – *ROGOSNIZA* – *LAGO ROSSO* – *SASSO ALTO* – *BABA LOQUA* – *PVRNVSC* – *SCHENA DEL LVOGO OMBROSO* – *SASSO ROSSO CHIAMATO ANELO DI FERRO* – *CALDIERA DEL SASSO VIVO*), it was easy

krije ključ za odgonetanje namjene Karte i povijesnih okolnosti u kojima je nastala. Istraživački put od tako oblikovane pretpostavke do odgovarajućih spoznaja nije bio osobito zahtjevan; spomenute smo granične toponime bez teškoća prepoznali u dokumentaciji o mletačko-osmanskome razgraničenju u Dalmaciji po završetku Ciparskoga rata (1570. – 1573.), koje je provedeno nakon dugotrajnih i složenih pregovora u ljetnim mjesecima 1576. godine (o tome detaljnije dalje u raspravi).⁴ Sve nas je to već u početnim etapama istraživanja usmjeravalo na zaključak da je Karta diplomatsko-administrativni proizvod mletačko-osmanskih pregovora 1573. – 1576. kojima su legitimirani krajnji dosezi osmanske teritorijalne ekspanzije u mletačkoj Dalmaciji (Panciera 2013).

U dosadašnjoj je historiografiji više puta istaknuto da su na dokumentiranju pograničnih sporova i definiranju novih granica po završetku Ciparskoga rata bili uposleni i kartografi, ali se pritom sa žaljenjem isticalo da se njihovim djelima davno zametnuo trag (Solitro 1989: 233; Panciera 2006: 788–789; Panciera 2013: 26–27). O tome zagubljenom kartografskom korpusu najkonkretnije svjedoči bilješka iz 1599. koja otkriva da je tada u mletačkome arhivu bilo pohranjeno desetak karata s prikazom dalmatinskoga teritorija, među kojima i karta s ucrtanom granicom iz 1576., kao i nekoliko karata šibensko-trogirskoga područja s ilustracijom teritorijalnih pretenzija bosanskoga paše Ferhada iz 1588. godine (Panciera 2006: 789). Sada se napokon može ustvrditi da je (barem) jedna od tih karata sačuvana.

Činjenica da Karta prikazuje granicu ustanovljenu 1576. ipak nije dovoljna za oblikovanje konačnih odgovora na pitanja o vremenu i razlozima njezina nastanka. Naime, kasniji pogranični sporovi, poput već spomenutih iz 1588., možda su jednako ili još snažnije nego 1576. ukazivali na potrebu kartografiranja spor-nih teritorija.⁵ Stoga je nužno detaljnije razmotriti teritorijalne posljedice Ciparskoga rata u Dalmaciji, ne samo pregledom objavljenih vijesti nego i uvidom u neobjavljenu arhivsku građu.

Ciparski je rat okončan mirovnim ugovorom 7. ožujka 1573. godine. Početkom sljedeće godine bosanski je sandžakbeg Ferhad-beg Sokolović samovoljno

to assume that they hold the secret to unlocking the purpose of the Map and the historical circumstances in which it was made. The research pathway from hypothesis to appropriate conclusions was not particularly demanding; we easily recognised these border toponyms from documents on the Venetian-Ottoman border demarcation in Dalmatia at the end of the War of Cyprus (1570 – 1573), which were drawn up and implemented in 1576 (for more details, see the later discussion).⁴ Even in the initial stages of the research, this led us towards the conclusion that the Map was a diplomatic-administrative product of the Venetian-Ottoman negotiations of 1573 – 1576, which legitimised the farthest extent of Ottoman territorial expansion in Venetian Dalmatia (Panciera, 2013).

In the historiography so far, it has been emphasised many times that cartographers were involved in documenting border disputes and defining new borders after the end of the War of Cyprus, but it has always been stressed with regret that all traces of their work have long been lost (Solitro 1989: 233; Panciera 2006: 788–789; Panciera 2013: 26–27). The most reliable testimony to the existence of the lost cartographic corpus is a note dated 1599, which reveals that around ten maps depicting the Dalmatian territory were then stored in the Venetian archives, including a map showing the border of 1576, along with several maps of the Šibenik-Trogir area, with an illustration of the territorial ambitions of the Bosnian pasha Ferhad, dated 1588 (Panciera 2006: 789). Finally, it is now possible to establish that (at least) one of these maps has survived.

The fact that the Map shows the border established in 1576 is still not sufficient to form final answers to the question of when and why it was created. In fact, later border disputes, such as the one mentioned earlier in 1588, may have been equal or stronger factors indicating the need to map the disputed territories.⁵ Therefore it is necessary to examine in more detail the territorial consequences of the War of Cyprus in Dalmatia, not only by looking at the published reports, but by delving into unpublished archive material.

The War of Cyprus ended in a peace treaty on 7 March 1573. Early in 1574, the Bosnian sanjak-beg,

⁴ IT-ASVe, Documenti turchi (dalje: DT), busta 7, br. 840–864.

⁵ O pograničnim sporovima na trogirskome području nakon Ciparskoga rata: Omašić 1971: 13–20; Andreis 1977: 390–395; Işıkşel 2017: 263–265.

⁴ IT-ASVe, Documenti turchi (hereinafter: DT), busta 7, no. 840–864.

⁵ For more on the border disputes in the Trogir area after the War of Cyprus, see Omašić 1971: 13–20; Andreis 1977: 390–395; Işıkşel 2017: 263–265.

odredio novu granicu, dakle bez sudjelovanja mletačkih predstavnika, zaposjevši uz osvojene i mačem neosvojene dijelove mletačkoga teritorija u neposrednome zaleđu Zadra, Šibenika, Trogira i Splita (Omašić 1971: 13–14; Korić 2012: 139). Šibenski je knez o tome u ožujku 1574. informirao mletačku vladu, priloživši svojem pismenom izvješću kartu na kojoj je crvenom linijom (!) bila označena granica Ferhad-begovih teritorijalnih pretenzija.⁶ Unatoč zavodljivu spomenu „crvene linije“ nije riječ o karti jer ona ne prikazuje granične toponime iz jednostranoga Ferhad-begova akta o razgraničenju.⁷ Spomenimo usput da se u arhivskim vrelima 1574. – 1576. kriju i druge vijesti o mletačkim kartama dalmatinskoga teritorija iz toga vremena, od kojih je neke na licu mjesta (u Zadru i/ili drugim dalmatinskim gradovima), očito po nalogu mletačke vlade i pod nadzorom generalnoga providura, izradio neimenovani inženjer (*inzeigner*). Kolale su na relaciji Venecija – Zadar – Konstantinopol (Istanbul), ponekad u tajnosti (*che stia secreta*), a u svrhu dokumentiranja i

Ferhad-beg Sokolović, unilaterally defined the new border without the participation of Venetian representatives (1574). He occupied the conquered and unconquered (by the sword) parts of the Venetian territory in the immediate hinterlands of Zadar, Šibenik, Trogir and Split (Omašić 1971: 13–14; Korić 2012: 139). The Šibenik count informed the Venetian government of this in March 1574, attaching to his report a map on which a red line (!) marked the border of Ferhad-beg's territorial ambitions.⁶ In spite of the intriguing mention of this “red line”, it was not in fact our Map, which does not show the border toponyms from Ferhad-beg's unilateral act of demarcation.⁷ We should mention in passing that other references to Venetian maps of the Dalmatian territory at the time are found in archive sources between 1574 and 1576. Some of them were made *in situ* (in Zadar and/or other Dalmatian towns), clearly by order of the Venetian government and under the supervision of the general overseer, and produced by an unnamed engineer (*inzeigner*). They circulated

⁶ *Sebenico, a di 9 di marzo 1574. Così ricercato per lettere di Sua Serenità, de'ventiquattro del passato, ricevute alli sei del corrente, per le quali mi vien commesso che alle Vostre Signorie clarissime, mandi la più diligente e particolare informazione che si può circa li confini di questo loco, e massime di tutto quello che si possedeva avanti la prossima passata guerra, e di que'lochi che ora sono usurpati da'Turchi, dopo la nova descrizione, fatta dal descrittore, venuto dalla eccelsa Porta, e parimenti di quelli lochi nostri, ne'quali i Turchi hanno fabbricato moschee, e detto le orazioni sue: ho voluto prendere quella informazione che per esse lettere mi vien commesso. Ma, per la morte di molti vecchi ch'erano di simil materia praticissimi, non ho potuto per ora aver maggiore chiarezza nè più diligente informazione di quanto nel qui occluso disegno, che alle Vostre Maestà clementissime si manda, potranno vedere; dicendoli che tutto quello le vederanno in esso disegno, era pacificamente de Sua Serenità possesso, avanti la prossima passata guerra, oltra li lochi che erano in difficoltà con il signor Turco, che erano le trentatré ville, quali, per essere in difficoltà, non sono state poste in esso disegno; siccome per quello, col loro prudentissimo giudicio, potranno vedere. Credo di doverle far avvisate che ove si trova in esso disegno quella linea rossa, Percat beg, sanzacco qui nel tempo della guerra, dopo pubblicata la pace, cavalcò per questo territorio, nel modo che si vede essa linea rossa, asserendo voler che sino ad essa s'intenda il confin suo, e ciò senza il voler del signor Turco, per quanto si crede; affermando io loro che quello ch'è rimasto dopo essa linea non è il sesto di quello si possedeva avanti la predetta guerra. [...]* (Solitro 1844: 177–178; hrvatski prijevod: Solitro 1989: 177–179).

⁷ Usp. talijanski prijevod tog akta u: Gregorio Stratico, *Varie regolazioni di Confini in Dalmazia e Albania tra il Gran Signore e li Veneziani dal 1516 al 1636*, Znanstvena knjižnica Sveučilišta u Zadru, Zbirka rukopisa, sign. 7527 Ms. 30/II, 146r–147r. Pritom je izričito navedeno da je riječ o jednostranome aktu: *Separazione del Confin di Sebenico dalla parte di Leuante fatta da Ferhat Bassà sanzacco di Clissa a modo suo senza l' interuento del Comiss.^o Veneto come pure delli confini di Trau, e Spalato*.

⁶ *Sebenico, a di 9 di marzo 1574. Così ricercato per lettere di Sua Serenità, de'ventiquattro del passato, ricevute alli sei del corrente, per le quali mi vien commesso che alle Vostre Signorie clarissime, mandi la più diligente e particolare informazione che si può circa li confini di questo loco, e massime di tutto quello che si possedeva avanti la prossima passata guerra, e di que'lochi che ora sono usurpati da'Turchi, dopo la nova descrizione, fatta dal descrittore, venuto dalla eccelsa Porta, e parimenti di quelli lochi nostri, ne'quali i Turchi hanno fabbricato moschee, e detto le orazioni sue: ho voluto prendere quella informazione che per esse lettere mi vien commesso. Ma, per la morte di molti vecchi ch'erano di simil materia praticissimi, non ho potuto per ora aver maggiore chiarezza nè più diligente informazione di quanto nel qui occluso disegno, che alle Vostre Maestà clementissime si manda, potranno vedere; dicendoli che tutto quello le vederanno in esso disegno, era pacificamente de Sua Serenità possesso, avanti la prossima passata guerra, oltra li lochi che erano in difficoltà con il signor Turco, che erano le trentatré ville, quali, per essere in difficoltà, non sono state poste in esso disegno; siccome per quello, col loro prudentissimo giudicio, potranno vedere. Credo di doverle far avvisate che ove si trova in esso disegno quella linea rossa, Percat beg, sanzacco qui nel tempo della guerra, dopo pubblicata la pace, cavalcò per questo territorio, nel modo che si vede essa linea rossa, asserendo voler che sino ad essa s'intenda il confin suo, e ciò senza il voler del signor Turco, per quanto si crede; affermando io loro che quello ch'è rimasto dopo essa linea non è il sesto di quello si possedeva avanti la predetta guerra. [...]* (Solitro 1844: 177–178; Croatian translation: Solitro 1989: 177–179).

⁷ Compare the Italian translation of the act in: Gregorio Stratico, *Varie regolazioni di Confini in Dalmazia e Albania tra il Gran Signore e li Veneziani dal 1516 al 1636*, Zadar University Scientific Library, Manuscript Collection, call no. 7527 Ms. 30/II, 146r–147r. It is emphasised that the act was unilateral: *Separazione del Confin di Sebenico dalla parte di Leuante fatta da Ferhat Bassà sanzacco di Clissa a modo suo senza l' interuento del Comiss.^o Veneto come pure delli confini di Trau, e Spalato*.

obrane mletačkih posjeda od osmanskih teritorijalnih pretenzija.⁸

Nakon što su se Mlečani snagom diplomacije othrvati nediplomatskomu Ferhad-begovu stisku, uslijedila je završna etapa pregovora koja se odvijala tijekom ljetnih mjeseci 1576. godine. Ferhad-beg je i dalje bio glavni osmanski pregovarač, dok je mletačku stranu zastupao prokušani diplomat Giacomo Soranzo (o tome temeljito Panciera 2013; usp. Korić 2012 i Kursar 2017: 396–399). Pregovori su vođeni zasebno za zadarsko, šibensko i splitsko područje, pa su tako publicirane tri isprave odnosno hudžeta (tur. *hüccet*; tal. *cozzetto*) s opisom novih međa: hudžet o zadarskim granicama (20. srpnja 1576.), hudžet o šibenskim granicama (3. kolovoza 1576.) i hudžet o splitskim granicama (4. kolovoza 1576.). Pri naknadnome postavljanju graničnih oznaka publicirana su i tri provedbena akta o razgraničenju u kojima su granice opisane nešto preciznije

between Venice, Zadar and Constantinople (Istanbul), sometimes secretly (*che stia secreta*), with the aim of documenting and defending the Venetian possessions from Ottoman territorial ambitions.⁸

After the Venetians used the strength of diplomacy to wrestle down the undiplomatic stranglehold applied by Ferhad-beg, the final stage of the negotiations took place during the summer of 1576. Ferhad-beg remained the main negotiator for the Ottomans, while the Venetian side was represented by the experienced diplomat Giacomo Soranzo (for a thorough discussion, see Panciera 2013, cf. also Korić 2012 and Kursar 2017: 396–399). Separate negotiations were held for the Zadar, Šibenik and Split areas, and three deeds were published (Turkish, *hüccet*; Italian, *cozzetto*) with a description of the new boundaries: the deed on the Zadar borders (20 July 1576), the deed on the Šibenik borders (3 August 1576) and the deed on the Split borders (4 August 1576). When the border signage was placed later, three executive acts were published on

⁸ Iz dopisa rektorima Zadra i generalnomu providuru 18. prosinca 1574.: [...] *se bene mai non habbiamo uoluto assentire alla descrittione fatta da Fercatbeii, di quei confini, ci è parso non dimeno di commetterui col senato, che debbiare soprasedere da essa esecutione fino ad altro ordine nostro [...] habbiamo secondo, che ci hauete ricercate, uoluto mandarui copia del disegno che ci è stato portato dal diletissimo nobile nostro Aluise Grimani ritornato proueditore di quella Prouincia, la quale farete, che stia secreta presso di voi per ogni conueniente rispetto [...]* (IT-ASVe, Senato, Deliberazioni Constantinopoli (dalje: SDC), reg. 4, 92r). – Iz dopisa rektorima Zadra i providuru konjice u Dalmaciji 1. prosinca 1575.: [...] *vi dicemo col Senato, che habbiamo uoluto mandarui con le presenti dui disegni l'uno fatto gia dal proueditor nostro general in Dalmatia Grimani, et dallui mandato all' ambador et baili nostri in Constantinopoli con la linea delli confini posti da Fercatbeii dissegnata secondo la relatione, ch'egli hebbe in quella Prouincia, et il secondo datone da esso proueditor general in questa città et fatto da l'inzegner, che si attroua de li sopra la nota delli confini qual esso Fercat mando al detto proueditor general, et vi commetteremo, che uediate diligentemente tutti li detti dui disegni insieme con quelli, che intendemo attrouarsi presso il detto inzegner, prendendo dallui quella informatione, che sarà necessaria, et procurando di saper con fondamento la uerità delli lochi, doue sia stato posto il ditto confine [...]* (IT-ASVe-SDC, reg. 5, 9r). – Iz dopisa upućenoga u Zadar bivšemu bailu (veleposlaniku) u Konstantinopolu Giacomu Soranzu 15. ožujka 1576.: [...] *onde vi dicemo col medesimo Senato, che debbiare prendere tutte quelle informationi, che giudicherete à proposito da quelli rettori nostri dalli pratici del paese et da ogni altro, che ui parerà necessario, et uedere li disegni di quelli territorii, che habbiamo mandati alli rettori nostri di Zara, et posti li ordeni necessari circa l'abbocamento col signor Percat et sanzacco di Clissa [...]* (IT-ASVe-SDC, reg. 5, 19v–20r). – Iz dopisa mletačkomu bailu 8. studenoga 1576.: [...] *Ma perche come per le predette scritture et per li disegni delli territorii, che sono presso di voi uederete noi non hauer hauuto tutti li nostri confini di Dalmatia, sicome per la capitulatione della pace et per il commandamento portato da Constantinopoli dal predetto ambador nostro [...]* (IT-ASVe-SDC, reg. 5, 34r–v).

⁸ From correspondence between the rectors of Zadar and the general overseer dated 18 December 1574: [...] *se bene mai non habbiamo uoluto assentire alla descrittione fatta da Fercatbeii, di quei confini, ci è parso non dimeno di commetterui col senato, che debbiare soprasedere da essa esecutione fino ad altro ordine nostro [...] habbiamo secondo, che ci hauete ricercate, uoluto mandarui copia del disegno che ci è stato portato dal diletissimo nobile nostro Aluise Grimani ritornato proueditore di quella Prouincia, la quale farete, che stia secreta presso di voi per ogni conueniente rispetto [...]* (IT-ASVe, Senato, Deliberazioni Constantinopoli (dalje: SDC), reg. 4, 92r). – From correspondence between the rectors of Zadar and the cavalry overseer in Dalmatia, date 1 December 1575: [...] *vi dicemo col Senato, che habbiamo uoluto mandarui con le presenti dui disegni l'uno fatto gia dal proueditor nostro general in Dalmatia Grimani, et dallui mandato all' ambador et baili nostri in Constantinopoli con la linea delli confini posti da Fercatbeii dissegnata secondo la relatione, ch'egli hebbe in quella Prouincia, et il secondo datone da esso proueditor general in questa città et fatto da l'inzegner, che si attroua de li sopra la nota delli confini qual esso Fercat mando al detto proueditor general, et vi commetteremo, che uediate diligentemente tutti li detti dui disegni insieme con quelli, che intendemo attrouarsi presso il detto inzegner, prendendo dallui quella informatione, che sarà necessaria, et procurando di saper con fondamento la uerità delli lochi, doue sia stato posto il ditto confine [...]* (IT-ASVe-SDC, reg. 5, 9r). – From correspondence sent to the former ambassador to Constantinople, Giacomo Soranzo, in Zadar, dated 15 March 1576.: [...] *onde vi dicemo col medesimo Senato, che debbiare prendere tutte quelle informationi, che giudicherete à proposito da quelli rettori nostri dalli pratici del paese et da ogni altro, che ui parerà necessario, et uedere li disegni di quelli territorii, che habbiamo mandati alli rettori nostri di Zara, et posti li ordeni necessari circa l'abbocamento col signor Percat et sanzacco di Clissa [...]* (IT-ASVe-SDC, reg. 5, 19v–20r). – From correspondence to the Venetian ambassador, dated 8 November 1576: [...] *Ma perche come per le predette scritture et per li disegni delli territorii, che sono presso di voi uederete noi non hauer hauuto tutti li nostri confini di Dalmatia, sicome per la capitulatione della pace et per il commandamento portato da Constantinopoli dal predetto ambador nostro [...]* (IT-ASVe-SDC, reg. 5, 34r–v).

nego u hudžetima (mletačka ih vrela nazivaju „bilješkama naiba“⁹ – *note fatte dal naipo*), i to ovim kronološkim redom: 12. kolovoza 1576. za splitske granice, 27. kolovoza 1576. za šibenske granice te 26. rujna 1576. za zadarske granice. Važno je napomenuti da su originalne isprave pisane na osmanskome turskom jeziku, a sačuvani su, naravno, i originalni mletački prijevodi te njihovi brojni prijepisi koji će nam u sljedećim odlomcima služiti kao arhivski temelji za gradnju nužne argumentacije i montažu zaključnih misli.¹⁰

Osim činjenice da se prijepisi hudžeta i bilješki naiba međusobno razlikuju po neujednačeno zapisanim toponimima, što je posljedica neujednačenih vještina profesionalnih tumača (dragomana) koji su na mletački idiom prevodili osmanske turske izvornike, za daljnji je tijek rasprave bitno uočiti da teritorij trogirске komune, za razliku od teritorija ostalih triju priobalnih dalmatinskih komuna, nije bio predmetom poslijeratnih pregovora i akata o razgraničenju. O tome su 1575. pisali mletački sindici u Dalmaciji, iskazujući posebnu zahvalu Božjoj providnosti što je Trogir u ratu sačuvao svoj teritorij (Solitro 1989: 105). No odmah po ratu pojavio se odnekud krivotvoreni Ferhad-begov hudžet i s njim povezana bilješka naiba o trogirskim granicama,¹¹ usidrivši se neočekivano (čak i neopaženo) u mletačkim pismohranama, što je bilo uzrokom brojnih nesporazuma i zategnutih odnosa na trogirskome pograničju sve do druge polovine 17. stoljeća. Trogirani su tijekom toga vremena uporno tvrdili da su bili žrtvom Ferhad-begove prijevarе jer Osmanlije tijekom Ciparskoga rata nisu oružjem osvojili ni pedalj njihova teritorija (Omašić 1971: 14–15). To je važno imati na umu jer će se upravo rečeni falsifikati pokazati ključnima za razumijevanje Karte.¹²

⁹ Naib je kadijin pomoćnik, odnosno predstavnik osmanske sudske vlasti.

¹⁰ Prijepisi su okupljeni na jednome mjestu u: IT-ASVe, Commemoriali (dalje: COM), reg. 24, br. 17–24, 24r–35v. Originalni prijevodi i prijepisi u: IT-ASVe-DT, busta VII, br. 840–864. Usp. *Inventory of the Lettere e Scritture Turchesche in the Venetian State Archives* (dalje: *Lettere e Scritture Turchesche*), eds. Maria Pia Pedani. Leiden – Boston: Brill, 2010: 123–126 (br. 485–489 i br. 494–498).

¹¹ IT-ASVe-SDC, reg. 5, 82r–v.

¹² Da je riječ o izmišljotinama, prijevari i falsifikatima trogirski je knez izvijestio svoje nadležne već 1578. (IT-ASVe-SDC, reg. 5, 82r–v), a za ilustraciju mletačke nevjerice i zgražanja u kontekstu Ferhad-begove uzurpacije donosimo citat iz 1589.: [...] *Non uolendo restar di dirui per maggiore espressione della fallacia di Ferrat, ch'egli nel cozetto, che feci all'abbocamento sopra li confini, dopò nominato il confine di Sebenico, passa in quello di Traù, come*

the demarcation in which the borders were more precisely defined than in the deeds (the Venetian sources called them the “notes by the naib”⁹ – *note fatte dal naipo*), in the following chronological order: 12 August 1576 for the Split borders, 27 August 1576 for the Šibenik borders and 26 September 1576 for the Zadar borders. It is important to mention that the original documents were written in Ottoman Turkish and kept, of course, along with the original Venetian translations. Many copies were made, which will serve as the archival basis in the following paragraphs for building the required arguments and a presentation of concluding thoughts.¹⁰

Apart from the fact that the copies of the deeds and the notes by the naib differ from each other in the way the toponyms are written, as a result of the varying skills of professional interpreters (dragomans) who translated the Ottoman-Turkish originals into the Venetian idiom, it is essential for our further discussion to note that the territory of the Trogir commune, in contrast to the territories of the other three coastal Dalmatian communes, was not a subject of the post-war negotiations and demarcation acts. The Venetian officials in Dalmatia wrote about this in 1575, expressing particular gratitude to the providence of God in allowing Trogir to maintain its territory (Solitro 1989: 105). However, immediately after the war, a counterfeit Ferhad-beg deed appeared from somewhere, with notes by the naib, regarding the Trogir borders,¹¹ and somehow found its way unexpectedly (and undetected) into the Venetian archives, becoming the cause of many misunderstandings and tensions in the Trogir border area right up to the second half of the 17th century. The people of Trogir insisted throughout this time that they were the victims of Ferhad-beg's deceit, since during the War of Cyprus the Ottomans had not gained a single foot of their territory by force of arms (Osmanić 1971: 14–15). This is important to remember, as these false documents will prove to be crucial to understanding the Map.¹²

⁹ A naib was a deputy judge in the Ottoman court system.

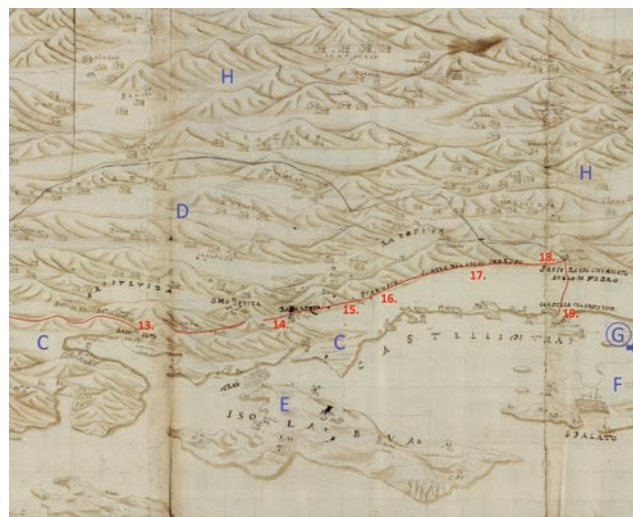
¹⁰ The copies have been gathered in one place at IT-ASVe, Commemoriali (hereinafter: COM), reg. 24, no. 17–24, 24r–35v. The original translations and copies are in IT-ASVe-DT, busta VII, no. 840–864. Cf. *Inventory of the Lettere e Scritture Turchesche in the Venetian State Archives* (hereinafter: *Lettere e Scritture Turchesche*), eds. Maria Pia Pedani. Leiden – Boston: Brill, 2010: 123–126 (nos. 485–489 and nos. 494–498).

¹¹ IT-ASVe-SDC, reg. 5, 82r–v.

¹² The Trogir count informed his superiors of the fabrications in 1578 (IT-ASVe-SDC, reg. 5, 82r–v), and as an illustration of the Venetian disbelief and horror in the context of Ferhad-beg's usurpation, we present this quotation dated 1589: [...] *Non uolendo*

Slike 4a i 4b. Granični objekti i toponimi na Karti uz granicu na šibenskome i trogirskome području (slova od A do H označavaju teritorijalno-administrativne cjeline na koje se referiraju geografska imena iz Priloga na kraju rada)

Figures 4a and 4b. Border objects and toponyms on the Map along the border in the Šibenik and Trogir areas (the letters A to H mark the territorial-administrative units referred to by geographical names in the Appendix at the end of this paper)

U svrhu predodžbenja sadržajne korelacije odnosno toponimskih (ne)podudarnosti između Karte i odgovarajućih pisanih vrela iz 1576., donijet ćemo izvatke iz pet isprava – hudžetâ i bilješki naiba – o razgraničenju na šibenskome i trogirskome području (uključujući Ferhad-begove krivotvorine), zane-marujući dokumentaciju o zadarskim i splitskim granicama. Zadarsko područje, naime, nije obuhvaćeno Kartom,¹³ a mletačko-osmanska granica pred Splitom, koju Karta doduše jasno prikazuje, nije popraćena graničnim toponimima.¹⁴ S ciljem da čitatelju olakšamo usporedu praćenje pisanih i kartografskih podataka, granične smo objekte/toponime na Karti označili rednim brojevima od 1 do 19 (Slike 4a i 4b), postupajući na isti način s njihovim ekvivalentima u pisanim dokumentima. Pritom je referentni niz onaj na slikama 4a i 4b, gdje redni brojevi prate pravac pružanja granice od zapada prema

In order to present the correlation of the contents, that is, the toponymic correspondence (or lack of it) between the Map and the relevant written sources from 1576, we will present excerpts from the deeds and notes by the naib on the demarcation in the Šibenik and Trogir areas (including the counterfeits), disregarding the documents on the Zadar and Split borders. This is because the Map does not cover the Zadar area,¹³ while the Venetian-Ottoman border at Split, although clearly shown on the Map, is not accompanied by border toponyms.¹⁴ With the aim of making it easier for the reader to compare written and cartographic information, we have numbered the border objects and toponyms on the Map and their equivalents in the transcripts from 1 to 19 (Figs. 4a and 4b) and done the same with their equivalents in the written documents. The reference sequence is in Figures 4a and 4b, where the numbers

se fosse tutto di Sebenico senza farne mentione, nè distintione alcuna. Ma nella descrizione, che mandò alla Porta ha distinto li confini di Sebenico, et poi separatamente anco quelli di Traù, come se nel territorio di Traù fossero stati posti li confini. Il che è falso, perche quel territorio fù sempre intieramente conseruato senza riceuer danno pur di un solo palmo di terra. Et però non ci caualcorono mai li commissarii, nè ui si feci atto alcuno [...] (IT-ASVe, SDC, reg. 7, 142r-v).

¹³ O razgraničenju na zadarskome području detaljne obavijesti pruža Anzulović 1998.

¹⁴ Usp. Grgić 1962 i Katić 1993: 489.

restar di dirui per maggiore espressione della fallacia di Ferrat, ch'egli nel cozzetto, che feci all'abbocamento sopra li confini, dopò nominato il confine di Sebenico, passa in quello di Traù, come se fosse tutto di Sebenico senza farne mentione, nè distintione alcuna. Ma nella descrizione, che mandò alla Porta ha distinto li confini di Sebenico, et poi separatamente anco quelli di Traù, come se nel territorio di Traù fossero stati posti li confini. Il che è falso, perche quel territorio fù sempre intieramente conseruato senza riceuer danno pur di un solo palmo di terra. Et però non ci caualcorono mai li commissarii, nè ui si feci atto alcuno [...] (IT-ASVe, SDC, reg. 7, 142r-v).

¹³ For more on the demarcation in the Zadar area, see Anzulović 1998.

¹⁴ Compare Grgić 1962 and Katić 1993: 489.

istoku, označavajući ukupno 19 graničnih objekata/toponima, dok su u prijepisima isprava redni brojevi umetnuti na odgovarajuća mjesta unutar obliha zagrada.

Donosimo najprije izvadak iz mletačkoga prijevoda hudžeta o šibenskim granicama koji je sastavljen 3. kolovoza 1576. godine u osmanskoj utvrdi Lončariću (Solin):¹⁵

[A] [...] *habbiamo segnato li confini delli luochi, che peruengono alla sua fortezza di Sebenico, le quali sono questi. Infrà Sagoria et Sibenico principiando dal Contado di Zara, et uà uerso il lago della Vrana fino alla marina, et continuando la marina fino a Uslasella, et de li insce in terra ferma, et passa arente parimente de Vslussella, et uà alla colina, siue altura nominata Vugiuch et de li à drittura di cu(b)ile uà per schena dell' altura di Luchue, et de li passa per Camignana, et uà a Srimchie passando passando arente Srimchie ascende al collo grande alto, et de li passa appresso de Dobrodulchie (1.), et finisce al mar de Varda Chuchie (2.), et de li passa il mar, et uà a Slanie (3.), et di là uà a drittura ascendendo à Tirtara (4.), et de li passa infrà Slania et Daniel, et de li uà a Boiana Lochuc (9.), et parimente da Lochuch di Slunge (10.), et de li à Ragosniza (11.), et de li alla collina nominata Culanic, e de li à Vrle Dirgastina, et de li uà appresso sopra de mair chiaman(!) Loqua detto Lago Rosso (12.), et de li all' altura di Dabgure detto Schiaberde, et de li al sasso uiuo piano alto (13.), et de li à Babaloque (14.), et de li al terren ditto Purutte (16.), et uà per la schena del luoco ombroso (17.), et de li al Sasso Rosso chiamato Anello di Ferro (18.), et de li alla Caldiera del sasso uiuo (19.) che è nel mare. Tutti questi prenominati confini sono dentro nel Contado di Sibenico, li quali possino dominarli et goderli, seminarli li Sebenzani ne per alcun modo alcuno ardisca di dargli molestia. Data appresso il castello de Longiassich, che è Salona nel principio delle luna di Giumasiel e nel 984 cio è alli 3 agosto 1576. | Adi 5 agosto 1576 à Spalatho. Fazo fede io Michiel Membrè, che questa traducion è la uera copia tratta dalla autentica mandata à Venetia.*¹⁶

Iako je u hudžetu izrijekom navedeno da je riječ o granici na šibenskome području (*Tutti questi prenominati confini sono dentro nel Contado di Sibenico*), dio granice od Rogoznice (*Ragosniza*) do kamena zvana Kotal (*Caldiera*) zapravo se odnosi na teritorij

follow the line of the border from west to east, marking 19 border objects and toponyms in total, while in the transcripts, the same numbers have been inserted in the appropriate places in curved brackets.

First, we present an excerpt from the Venetian translation of the deed on the Šibenik borders, written in the Ottoman fortress of Lončarić (Solin) on 3 August 1576.¹⁵

[A] [...] *habbiamo segnato li confini delli luochi, che peruengono alla sua fortezza di Sebenico, le quali sono questi. Infrà Sagoria et Sibenico principiando dal Contado di Zara, et uà uerso il lago della Vrana fino alla marina, et continuando la marina fino a Uslasella, et de li insce in terra ferma, et passa arente parimente de Vslussella, et uà alla colina, siue altura nominata Vugiuch et de li à drittura di cu(b)ile uà per schena dell' altura di Luchue, et de li passa per Camignana, et uà a Srimchie passando passando arente Srimchie ascende al collo grande alto, et de li passa appresso de Dobrodulchie (1.), et finisce al mar de Varda Chuchie (2.), et de li passa il mar, et uà a Slanie (3.), et di là uà a drittura ascendendo à Tirtara (4.), et de li passa infrà Slania et Daniel, et de li uà a Boiana Lochuc (9.), et parimente da Lochuch di Slunge (10.), et de li à Ragosniza (11.), et de li alla collina nominata Culanic, e de li à Vrle Dirgastina, et de li uà appresso sopra de mair chiaman(!) Loqua detto Lago Rosso (12.), et de li all' altura di Dabgure detto Schiaberde, et de li al sasso uiuo piano alto (13.), et de li à Babaloque (14.), et de li al terren ditto Purutte (16.), et uà per la schena del luoco ombroso (17.), et de li al Sasso Rosso chiamato Anello di Ferro (18.), et de li alla Caldiera del sasso uiuo (19.) che è nel mare. Tutti questi prenominati confini sono dentro nel Contado di Sibenico, li quali possino dominarli et goderli, seminarli li Sebenzani ne per alcun modo alcuno ardisca di dargli molestia. Data appresso il castello de Longiassich, che è Salona nel principio delle luna di Giumasiel e nel 984 cio è alli 3 agosto 1576. | Adi 5 agosto 1576 à Spalatho. Fazo fede io Michiel Membrè, che questa traducion è la uera copia tratta dalla autentica mandata à Venetia.*¹⁶

Although it is expressly stated in the deed that it concerns the border in the Šibenik area (*Tutti questi prenominati confini sono dentro nel Contado di Sibenico*), in fact part of the border of Rogoznica (*Ragosniza*) as far as the stone called Kotal (*Caldiera*) relates to the territory of the

¹⁵ U izvornu smo ortografiju intervenirali na način da smo velikim početnim slovom pisali samo toponime (one koje smo kao takve prepoznali) i početne riječi u rečenici.

¹⁶ IT-ASVe-DT, busta 7, br. 851.

¹⁵ We have altered the orthography so that only toponyms (or those we recognised as such) and the first words of each sentence are written with an initial capital letter.

¹⁶ IT-ASVe-DT, busta 7, no. 851.

trogirske komune (!). Ta je činjenica za našu raspravu od iznimne važnosti. Podrobnije pak obavijesti o novim granicama suženoga šibenskog distrikta nalaze se u naibovoj bilješci od 27. kolovoza 1576. godine:

[B] [...] *dal Contado de Zarra et uà a trouar il mar, oue ffinisse del llago de Laurana, et andando per la marina, da Slossella in sse in tterra fferma et passa apresso Slosella per li confini della ditta alla colina de Uugiuchio et de li per la costa alla gomilla versso mezzodi a dretura sopra alla colina doue è loqua che è nominata nella description deli conffini, et de la ditta loqua passa dalle tterre che sono apresso Camignana, da masiera, à masiera et de li alla colina ssassosa piciola et de li al altra colina simile et de li a Srimglia che è nottatta nella descriptione dele conffini et de li passa, darente Srimgia alla colina grande che fu il sangiacio et de li al aqua de Dobrodolce, et de li passa darente de Dobrodolce (1.) apresso il mar, alla banda della ualle che è nelli conffini de Sebenico, al ssasso naturale et de li a dretura a Uarda Coggia (2.) che è nottatta nella description delli conffini et de li finisse al mare, et de li a Slane (3.) che è nottatta nelle description delli conffini : asendendo per Tartar (4.) et de li dalla colina de Nuril (5.) che è uerso Daniel è Slingia et ua desendendo fino a basso, a Mugnachia Loqua (6.) et de li a dretura dalla banda di campi coltiuati, al ssasso grandio et de li per schena di gumilla, et de li asendendo da basso alla colina piciola ssassosa, et de li andando per il torrente grandio al torrente piciolo che è versso ponente apresso del bosco ssassoso in ditto torrente si uà, al aqua di Galingia, et de li asendendo, in alto al loco ditto Suga Draga et ua per costa della gran colina che è tterren sterille et de li passando la colina desedendo a basso alla uale granda che è dalla banda di ponente sono gran ssassi et de li passa, la strada per la ditta ualle desendendo a basso al cauo dela pianura di Gripchia ua alla colina piciola ssassosa che è al incontro della ditta uale et de li asendendo in alto ua a Boiana Loqua (9.) che è nottata nella descriptione deli conffini : et de li a dretura à Slingia Loqua (10.) et de li a Rogosnizza (11.) che è nottata nella descriptione deli conffini et poi uà a trouar li conffini di Traù. 1576 adi 27 agosto a Sebenico. Tradutta per me Michiel Mambre interprete.¹⁷*

U potonjoj su ispravi dakle šibenske granice u odnosu na hudžet upotunjene dodatnim dvjema točkama

Trogir commune. This fact is of crucial importance to our discussion. More detailed information on the new borders of the reduced Šibenik district are found in the notes by the naib dated 27 August 1576.

[B] [...] *dal Contado de Zarra et uà a trouar il mar, oue ffinisse del llago de Laurana, et andando per la marina, da Slossella in sse in tterra fferma et passa apresso Slosella per li confini della ditta alla colina de Uugiuchio et de li per la costa alla gomilla versso mezzodi a dretura sopra alla colina doue è loqua che è nominata nella description deli conffini, et de la ditta loqua passa dalle tterre che sono apresso Camignana, da masiera, à masiera et de li alla colina ssassosa piciola et de li al altra colina simile et de li a Srimglia che è nottatta nella descriptione dele conffini et de li passa, darente Srimgia alla colina grande che fu il sangiacio et de li al aqua de Dobrodolce, et de li passa darente de Dobrodolce (1.) apresso il mar, alla banda della ualle che è nelli conffini de Sebenico, al ssasso naturale et de li a dretura a Uarda Coggia (2.) che è nottatta nella description delli conffini et de li finisse al mare, et de li a Slane (3.) che è nottatta nelle description delli conffini : asendendo per Tartar (4.) et de li dalla colina de Nuril (5.) che è uerso Daniel è Slingia et ua desendendo fino a basso, a Mugnachia Loqua (6.) et de li a dretura dalla banda di campi coltiuati, al ssasso grandio et de li per schena di gumilla, et de li asendendo da basso alla colina piciola ssassosa, et de li andando per il torrente grandio al torrente piciolo che è versso ponente apresso del bosco ssassoso in ditto torrente si uà, al aqua di Galingia, et de li asendendo, in alto al loco ditto Suga Draga et ua per costa della gran colina che è tterren sterille et de li passando la colina desedendo a basso alla uale granda che è dalla banda di ponente sono gran ssassi et de li passa, la strada per la ditta ualle desendendo a basso al cauo dela pianura di Gripchia ua alla colina piciola ssassosa che è al incontro della ditta uale et de li asendendo in alto ua a Boiana Loqua (9.) che è nottata nella descriptione deli conffini : et de li a dretura à Slingia Loqua (10.) et de li a Rogosnizza (11.) che è nottata nella descriptione deli conffini et poi uà a trouar li conffini di Traù. 1576 adi 27 agosto a Sebenico. Tradutta per me Michiel Mambre interprete.¹⁷*

In the latter document, the Šibenik borders in relation to the original deed dated 3 August are supplemented

¹⁷ IT-ASVe-DT, busta 7, br. 860. Jedan se prijepis nalazi u: Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zbirka rukopisa, sign. II d 106: *Šibenski zbornik turskih, mletačkih i hrvatskih listina iz XV. – XVII. v.*, 13r.

¹⁷ IT-ASVe-DT, busta 7, no. 860. One of the transcripts is archived in Archives of the Croatian Academy of Sciences and Arts, Manuscript Collection, call no. II d 106: *Šibenski zbornik turskih, mletačkih i hrvatskih listina iz XV. – XVII. v.*, 13r.

razgraničenja – *Nuril i Mugnachia Loqua*. I one su na Karti našle svoje mjesto. No na Karti su prikazana i dva granična objekta koja navedene dvije isprave ne bilježe – *Mussine Stine* i *Mussina Lokua* (Sl. 4a, br. 7 i 8). Razlog tome možemo samo naslutiti, ali još uvijek ne i objasniti (pokušat ćemo to u jednome od idućih odlomaka). K tomu, lako je uočiti da naibova bilješka [B] za razliku od hudžeta [A] doista opisuje samo šibenske, a ne i trogirске granice.

Kako smo već zapazili i istaknuli, u arhivima se čuvaju i krivotvorine o trogirskim granicama. Kao ilustraciju raznovrsnih prevoditeljskih rješenja i toponomastičkih nedosljednosti donosimo izvatke s popisom i geografskim redoslijedom graničnih objekata/toponima iz triju takvih isprava (tobožnjih hudžeta):

[C] [...] *Prima si uà alla somità di Vlanich colle, di lì ad Orla Draga, di lì presso la parte superiore di marina, à Chisil Loqua idest Lago Rosso (12.), di lì per schena di Dabgora à Vlaschouirda, di lì à Cossa Luchssich, di lì à Baba Loqua (14.), di lì à Brussich (15.), di lì per schena (17.) à Cosiach, di lì all' Anel di Ferro nella Pietra Rossa (18.), di lì dentro nel mare al sasso Caldiera (19.) oue feniscono i termini di Petrogora [...] Data a primi della luna di Giemasil e nel l'anno 984 coreua l'anno di Cristo 1576.*¹⁸

[D] [...] *Da Vglienich verso il monte di Orglia Draga; da lì verso Bosiglina al Lago Rosso (12.), e da lì per il monte detto Dabgora e monte Vulasche; da lì nel monte, ovvero Goio del Vitturi; da lì al lago del villaggio Baba (14.); da lì a Prosich (15.); da lì per i monti a Cosyach; da lì al Sasso Rosso, detto Guosdena Galcha (18.) e da lì nel mare detto Gasgan (19.), dove finisce il confine veneziano.*¹⁹

[E] [...] *Primamente la collina di Vlanich, et di lì à Vrla Dragasine, et de lì ascendendo in alto per Marianun, et uà al Chesil lochia (12); et de lì per schena di Dabgora, et uà à Ilascordea, et de lì à Cussalachsola, et de lì à Babalucuaia (13), et de lì al luogo di Pruschi (15), et de lì per schena (17) uà à Cosiacha, et de lì al Sasso rosso, anello di ferro (18), et de lì al sasso della Caldiera (19), che è in mare, et li finisce.*²⁰

by two additional demarcation points – *Nuril and Mugnachia Loqua*. They are also found on the Map. However, two border objects which are not mentioned in these documents appear on the Map – *Mussine Stine* and *Mussina Lokua* (Fig 4a, nos. 7 and 8). We can only guess the reason for this, rather than explain it, and will attempt to do so in one of the following paragraphs. In addition, it can easily be noticed that the notes by the naib [B], in contrast to the deed [A], actually describe only the Šibenik border and not the Trogir border.

As we have already noted and emphasised, the counterfeit documents regarding the Trogir borders are also kept in the archives. To illustrate various translation solutions and toponymic inconsistencies, here are excerpts with a list and the geographic order of border objects and toponyms from these documents (the so-called deeds).

[C] [...] *Prima si uà alla somità di Vlanich colle, di lì ad Orla Draga, di lì presso la parte superiore di marina, à Chisil Loqua idest Lago Rosso (12.), di lì per schena di Dabgora à Vlaschouirda, di lì à Cossa Luchssich, di lì à Baba Loqua (14.), di lì à Brussich (15.), di lì per schena (17.) à Cosiach, di lì all' Anel di Ferro nella Pietra Rossa (18.), di lì dentro nel mare al sasso Caldiera (19.) oue feniscono i termini di Petrogora [...] Data a primi della luna di Giemasil e nel l'anno 984 coreua l'anno di Cristo 1576.*¹⁸

[D] [...] *Da Vglienich verso il monte di Orglia Draga; da lì verso Bosiglina al Lago Rosso (12.), e da lì per il monte detto Dabgora e monte Vulasche; da lì nel monte, ovvero Goio del Vitturi; da lì al lago del villaggio Baba (14.); da lì a Prosich (15.); da lì per i monti a Cosyach; da lì al Sasso Rosso, detto Guosdena Galcha (18.) e da lì nel mare detto Gasgan (19.), dove finisce il confine veneziano.*¹⁹

[E] [...] *Primamente la collina di Vlanich, et di lì à Vrla Dragasine, et de lì ascendendo in alto per Marianun, et uà al Chesil lochia (12); et de lì per schena di Dabgora, et uà à Ilascordea, et de lì à Cussalachsola, et de lì à Babalucuaia (13), et de lì al luogo di Pruschi (15), et de lì per schena (17) uà à Cosiacha, et de lì al Sasso rosso, anello di ferro (18), et de lì al sasso della Caldiera (19), che è in mare, et li finisce.*²⁰

¹⁸ IT-ASVe-DT, busta 7, br. 849.

¹⁹ *Inventory of the Lettere e Scritture Turchesche in the Venetian State Archives* (hereinafter: *Lettere e Scritture Turchesche*), eds. Maria Pia Pedani. Leiden - Boston: Brill, 2010: 92-93, no. 380/R. *Lettere e Scritture Turchesche*: 92-93, br. 380/R.

²⁰ IT-ASVe-COM, reg. 25, br. 78, 105r-v.

¹⁸ IT-ASVe-DT, busta 7, no. 849.

¹⁹ *Inventory of the Lettere e Scritture Turchesche in the Venetian State Archives* (hereinafter: *Lettere e Scritture Turchesche*), eds. Maria Pia Pedani. Leiden - Boston: Brill, 2010: 92-93, no. 380/R.

²⁰ IT-ASVe-COM, reg. 25, no. 78, 105r-v.

Primjetna interferencija geografskih podataka ukazuje na brojne poteškoće s kojima su se tijekom složenih postratnih pregovora nosili mletački prevoditelji konvertirajući šibenske i trogirске toponime iz arapskoga u latinično pismo. S obzirom na to da su neki toponimi iskrivljeni do neprepoznatljivosti [E], ostaje pitanje u kojoj su se mjeri prevoditelji koristili znanjima i savjetima lokalnih eksperata. No time se ovdje nećemo podrobnije baviti jer bi prethodno valjalo razlučiti izvorne (1576.) od naknadnih kabinetskih prijevoda i prijepisa što zahtijeva dodatne metodološke postupke koji ionako ne bi značajno utjecali na tijek rasprave. Usporedimo li pak toponimske likove iz prezentiranih prijevoda i prijepisa ([A] – [E]), ne ulazeći u diplomatska i juridička pitanja, uočiti ćemo da se autor koji je izradio Kartu oslanjao na ispravu u kojoj su trogirске granice namjerno ili omaškom (možda točnije: osmanskim namjerom i mletačkom omaškom) uvrštene u šibenski distrikt [A]. Drugim riječima, posve je razvidno da su hudžet o šibenskim granicama iz 1576. i Karta u izravnoj vezi.

Osim crvenih linija, koje dakle odjeljuju mletački od osmanskoga teritorija, kartograf je, očito po uputama naručitelja, ucrtao i tamnosmeđe linije koje bez sumnje predstavljaju granice šibenskoga odnosno trogirskog distrikta prije 1576. godine. Na taj je način zorno prikazan obuhvat osmanskih osvajanja u Ciparskome ratu (prostor između crvenih i tamnosmeđih linija), ali su ujedno iz mletačke imperijalne perspektive označene granice potencijalnoga povratka na staro stanje u nekom budućem odmjeraivanju snaga.²¹

Nakon što smo pokazali da Karta prikazuje granicu ustanovljenu 1576., valja odgovoriti na pitanje je li nastala odmah po stupanju na snagu akata o razgraničenju ili je riječ o kartografskoj vizualizaciji kojega od kasnijih pograničnih sporova. Tu su nam dilemu zapravo nametnule okolnosti jedne osjetljive diplomatske epizode iz 1588./1589., kojoj su prethodili upadi senjskih uskoka i njima pridruženih mletačkih podanika na pogranična osmanska sela. U tim okolnostima, suočeni s mogućom depopulacijom svoga pograničnog prostora, Osmanlije su tražili od Mlečana da sruše utvrdu Vrpolje, koja je prema njihovim saznanjima postala uskočko sklonište i pljačkaško uporište. Štoviše, tvrdili su da je ona po sporazumu

The noticeable confusion regarding geographic details indicates the many difficulties faced by the Venetian translators during the complex, post-war negotiations, as they converted Šibenik and Trogir toponyms from Arabic into Roman script. Since some toponyms have been mangled beyond recognition [E], the question arises as to how much the translators used the knowledge and advice of local experts. But we will not go into this in more detail, because it would be first vital to distinguish the original (1576) from later translations and copies, and this would require additional methodological procedures which would not affect the course of the discussion to any great extent. If, however, we compare the toponymic characters from the presented translations and copies ([A] – [E]), without going into diplomatic or juridical issues, we notice that the author of the Map relied on the document in which the Trogir borders are deliberately or mistakenly (to be more precise, deliberately by the Turks or mistakenly by the Venetians) placed in the Šibenik district [A]. In other words, it is very obvious that the 1576 deed on the Šibenik borders and the Map have a direct connection.

Apart from the red lines, which divide the Venetian territory from the Ottoman, the cartographer drew dark brown lines, obviously according to instructions received from whoever commissioned the Map, and these undoubtedly represent the borders of the Šibenik and Trogir districts prior to 1576. Thus, he carefully depicted the scope of the Ottoman conquests in the War of Cyprus (the area between the red and dark brown lines), and also, from the Venetian imperial perspective, the borders which would mark a potential reversion to the former situation if the two powers were to pit their strengths against each other again in the future.²¹

Having shown that the Map depicts the 1576 border, we needed to answer the question as to whether it was made when the acts on demarcation came into force, or was a cartographic visualisation of a later border dispute. The circumstances of a sensitive diplomatic episode which occurred in 1588/89, and which was preceded by looting raids by the Senj Uskoks and their associated Venetian subjects on Ottoman villages in the border region, come into play here. In these circumstances, faced with the potential depopulation of their border area, the Ottomans demanded that the

²¹ O obuhvatu šibenskoga distrikta usp. Kolanović 1995: 10–17 i Juran 2014, a o selima trogirskog distrikta Omašić 1971 i Andreis 1977: 297–325.

²¹ For more on the extent of the Šibenik district, cf. Kolanović 1995: 10–17 and Juran 2014, and on the villages in the Trogir district, Omašić 1971 and Andreis 1977: 297–325.

o razgraničenju iz 1576. trebala pripasti osmanskoj strani te da su je mletačke pokrajinske vlasti neovlašteno zaposjele i obnovile, dopuštajući pritom svojim podanicima da uklone granične biljege. Stoga su u jesen 1588. predstavnici suprotstavljenih imperija pokušali mirnim putem riješiti spor i nanovo utvrditi granice (*Lettere e Scritture Turchesche*: 118, 119, 148; *Commissiones IV*: 430, 455–458). U neobjavljenoj dokumentaciji o tim zbivanjima kriju se vijesti koje bi mogle rasvijetliti sadržaj i kontekst nastanka Karte pa ćemo im pristupiti s dužnom pažnjom.

Pritisnut bremenom obnovljenih osmanskih teritorijalnih pretenzija, šibenski je knez krenuo u potragu za izvornim dokumentom o razgraničenju, odnosno hudžetom iz 1576., smatrajući da će s pomoću njega lako dokazati da se Vrpolje nalazi na mletačkome, a ne na osmanskome teritoriju. Budući da je u svojoj kancelariji imao samo prijevod hudžeta, i to bez potpisa i pečata, uputio je 14. srpnja 1588. dopis Senatu s molbom da mu pošalju autentičnu ispravu (*la scrittura autentica de questi confini fatta tra il sudetto magnifico Bassa et il clarissimo Soranzo*). U međuvremenu je prijevod hudžeta poslao mletačkomu bailu u Konstantinopol. No bailo je povratnim pismom od 10. rujna 1588. od šibenskoga kneza zatražio ovjerenu osmansku kopiju izvornika te kopiju karte „tih“ granica (*disegno di quei confini*) jer mu je paša u Konstantinopolu pokazao neke Ferhad-begove karte na kojima je Vrpolje bilo ucrtano unutar osmanskoga teritorija (*disegni falsi mandati da Ferrat* – pretpostavljamo da je riječ o prikazima nametnute, odnosno unilateralne Ferhad-begove granice iz 1574.).²² Bailo je nakon nekoga vremena zaprimio traženu dokumentaciju (čini se da mu je bila poslana iz Venecije), uključujući kartu spornih granica. No tu je kartu u sadržajnome pogledu smatrao manjkavom, pa je 8. listopada 1588. pisao i Senatu i šibenskomu knezu da mu pošalju drugu kartu na kojoj će biti jasno vidljivi toponimi iz hudžeta, ali i oni iz provedbenoga

Venetians demolish the fortress of Vrpolje which, according to them, had become an Uskok refuge and base for conducting raids. In addition, they claimed that according to the 1576 treaty, Vrpolje should have been placed on the Ottoman side of the border, and that the Venetian provincial authorities had occupied and renovated the fortress without authority, while allowing their allies to remove boundary markers. Thus, in the autumn of 1588, representatives of the opposing powers tried to settle the dispute peaceably and reaffirm the borders (*Lettere e Scritture Turchesche*: 118, 119, 148; *Commissiones IV*: 430, 455–458). In the unpublished documents which record these events, there is an item which may throw light on the contents and context of the Map, and to which we will pay more attention.

Facing pressure from the renewed Ottoman territorial pretensions, the Šibenik count searched for the original document on demarcation, that is, the deed of 1576, assuming that this would prove that Vrpolje was on Venetian and not Ottoman territory. Since he only had a translation of the deed in his office, bearing neither signature nor seal, he sent a letter on 14 July 1588 to the Senate, requesting that they send him the original document (*la scrittura autentica de questi confini fatta tra il sudetto magnifico Bassa et il clarissimo Soranzo*). In the meantime, the translation of the deed was sent to the Venetian ambassador in Constantinople. By return of post, the ambassador sent a letter to the Šibenik count) on 10 September 1588, requesting a certified Ottoman copy of the original, along with a copy of the map of “these” borders (*disegno di quei confini*), since the pasha in Constantinople had shown him one of Ferhad-beg’s maps which placed Vrpolje inside Ottoman territory (*disegni falsi mandati da Ferrat* – presumably Ferhad-beg’s unilaterally declared borders of 1574).²² After some time, the ambassador received the requested documents (which seem to have been sent to him from Venice), including the map of the disputed borders. However, he considered the map lacking in terms

²² [...] *Io desidererei due cose, l'una che ella mi facesse far una copia in turco di questo cozetto autenticato da qualche ministro turchesco à quei confini, il quale quanto fosse di maggior autorità, saria tanto meglio; l'altra che hauendo ella il disegno di quei confini, me ne faccia fare una copia al meglio, che si può, et me la mandi subito; perche con li disegni falsi mandati da Ferrat, che il magnifico Bassà mi hà fatto uedere, Sua Maestà è restata malamente impressa; et crede certamente, che Verpoglie sia della sua parte, et che da nostri siano state fatte molte usurpationi [...]* Dalle Vigne di Pera alli X di settembre 1588. [...] (IT-ASVe, Provveditore soprintendente alla Camera dei confini (dalje: PSCC), busta 245, Copia in lettere di Sebenico di 23 ottobre 1588).

²² [...] *Io desidererei due cose, l'una che ella mi facesse far una copia in turco di questo cozetto autenticato da qualche ministro turchesco à quei confini, il quale quanto fosse di maggior autorità, saria tanto meglio; l'altra che hauendo ella il disegno di quei confini, me ne faccia fare una copia al meglio, che si può, et me la mandi subito; perche con li disegni falsi mandati da Ferrat, che il magnifico Bassà mi hà fatto uedere, Sua Maestà è restata malamente impressa; et crede certamente, che Verpoglie sia della sua parte, et che da nostri siano state fatte molte usurpationi [...]* Dalle Vigne di Pera alli X di settembre 1588. [...] (IT-ASVe, Provveditore soprintendente alla Camera dei confini (hereinafter: PSCC), busta 245, Copia in lettere di Sebenico di 23 ottobre 1588).

akta o razgraničenju, to jest naibove bilješke (*scrittura fatta dopo per più chiara intelligenza di quei confini*). Čak je predložio da se toponimi ispišu dvojezično (*li nomi in turco sotto li nomi franchi*) te da na karti budu prikazani osmanski pogranični posjedi.²³ U svomu sljedećem pismu, napisanom 22. listopada 1588., bilo požuruje šibenskoga kneza da mu čim prije pošalje traženi *disegno*.²⁴

Oba je navedena bailova pisma šibenski knez zaprimio tek početkom prosinca. U međuvremenu je tajnik Senata po dragomanu Marucciniju poslao u Šibenik osmanski izvornik hudžeta (*autentico cozetto in Turco delli presenti confini di Sebenico*) pa se konačno moglo pristupiti izradi nove karte šibenskih granica s toponimima iz autentičnih isprava o razgraničenju. No tijekom prijenosa toponima na kartu primijećeno je da hudžet uz šibenske sadrži i trogirske toponime, što je u Šibenčana i njihova kneza izazvalo nevjericu i nelagodu. Dakle, dugo čekani osmanski izvornik, dopremljen pažljivo iz mletačkoga arhiva, bio je zapravo onaj u koji su „greškom“ uvrštene trogirske granice(!). I dok su se Šibenčani nadali da će s pomoću nje lako dokazati da je Vrpolje na šibenskome, a ne na

of its contents and on 8 October 1588, wrote to the Senate and Šibenik count, requesting another map showing the toponyms from the deed, as well as those from the executive act on demarcation, that is, the notes by the naib (*scrittura fatta dopo per più chiara intelligenza di quei confini*). He even proposed that the toponymns be written in two languages (*li nomi in turco sotto li nomi franchi*) and that the Ottoman border area possessions should also be shown.²³ In his next letter, dated 22 October 1588, the ambassador urged the Šibenik count to send the required *disegno* as soon as possible.²⁴

Both letters from the ambassador to the Šibenik count were received only early in December. The Secretary of the Venetian Senate sent to Šibenik the Ottoman original of the deed on the demarcation in the Šibenik area (*autentico cozetto in Turco delli presenti confini di Sebenico*), via the dragoman Maruccini, so it was at last possible to begin the production of a new map of the Šibenik borders with the toponyms from the original demarcation documents. However, while the toponyms were being transferred to the map, it was noticed that the deed also contained toponyms from the Trogir area, which caused the people of Šibenik, with their count, to react

²³ [...] Doppo non è occorso altro, senon che hauendo io appresentato al magnifico bassà un disegno di quei confini mandatommi da Sua Serenità insieme con la traduttione del cozetto fatto dall'illustrissimo Soranzo, et da Ferrat Bassà, la copia del quale ella mi mandò già in lettere sue, et essendo accompagnato col disegno hà hauuto più credito che prima; in modo che tutto è stato mandato alla Maestà Sua, ne per ancora hò potuto intendere la risposta; ma io credo in ogni modo che sia necessario, che Vostra Signoria Clarissima mi mandi (come hò parimente scritto à Sua Serenità) un disegno, nel qual ui siano notati, doue uanno tutti li luochi nominati nel detto cozetto, et quelli ancora dechiariti nell'altra scrittura fatta dopo per più chiara intelligenza di quei confini; facendo scriuere nel disegno li luochi espressi nel cozetto con un colore, et quelli della scrittura con un altro, accioche facilmente si possano ritrouare: e se ella hauerà anco modo di poter far scriuere li nomi in turco sotto li nomi franchi, sarà meglio, accioche mostrandolo al magnifico Bassà, egli gli possa legger; ma quando ella non hauesse commodità di far questa ultima parte, prego Vostra Signoria Clarissima à non restar di mandarmi quanto prima il disegno, perche di quà farò scriuer li nomi in turco. Appresso à questo uorrei anco, che nel disegno si uedessero li luochi più uicini posseduti da Turchi con li loro nomi in franco, et in turchesco; et insieme col disegno desidero, ch'ella mi mandi, come le hò scritto ancora, una copia del cozetto, et dell'altra scrittura in turco, tutte due autenticate da qualche ministro turchesco conosciuto di quella maggior autorità che potra hauere [...] Dalle Vigne di Pera li 8 ottobre 1588. [...] (IT-ASVe-PSCC, busta 245, Copia in lettere di Sebenico di 12 dicembre 1588).

²⁴ [...] credo che sia bene, che Vostra Signoria Clarissima habbia in pronto il disegno con tutti li particolari, che le scrissi con le precedenti mie) [...] Dalle Vigne di Pera li 22 de ottobre 1588. [...] (IT-ASVe-PSCC, busta 245, Copia in lettere di Sebenico di 12 dicembre 1588).

²³ [...] Doppo non è occorso altro, senon che hauendo io appresentato al magnifico bassà un disegno di quei confini mandatommi da Sua Serenità insieme con la traduttione del cozetto fatto dall'illustrissimo Soranzo, et da Ferrat Bassà, la copia del quale ella mi mandò già in lettere sue, et essendo accompagnato col disegno hà hauuto più credito che prima; in modo che tutto è stato mandato alla Maestà Sua, ne per ancora hò potuto intendere la risposta; ma io credo in ogni modo che sia necessario, che Vostra Signoria Clarissima mi mandi (come hò parimente scritto à Sua Serenità) un disegno, nel qual ui siano notati, doue uanno tutti li luochi nominati nel detto cozetto, et quelli ancora dechiariti nell'altra scrittura fatta dopo per più chiara intelligenza di quei confini; facendo scriuere nel disegno li luochi espressi nel cozetto con un colore, et quelli della scrittura con un altro, accioche facilmente si possano ritrouare: e se ella hauerà anco modo di poter far scriuere li nomi in turco sotto li nomi franchi, sarà meglio, accioche mostrandolo al magnifico Bassà, egli gli possa legger; ma quando ella non hauesse commodità di far questa ultima parte, prego Vostra Signoria Clarissima à non restar di mandarmi quanto prima il disegno, perche di quà farò scriuer li nomi in turco. Appresso à questo uorrei anco, che nel disegno si uedessero li luochi più uicini posseduti da Turchi con li loro nomi in franco, et in turchesco; et insieme col disegno desidero, ch'ella mi mandi, come le hò scritto ancora, una copia del cozetto, et dell'altra scrittura in turco, tutte due autenticate da qualche ministro turchesco conosciuto di quella maggior autorità che potra hauere [...] Dalle Vigne di Pera li 8 ottobre 1588. [...] (IT-ASVe-PSCC, busta 245, Copia in lettere di Sebenico di 12 dicembre 1588).

²⁴ [...] credo che sia bene, che Vostra Signoria Clarissima habbia in pronto il disegno con tutti li particolari, che le scrissi con le precedenti mie) [...] Dalle Vigne di Pera li 22 de ottobre 1588. [...] (IT-ASVe-PSCC, busta 245, Copia in lettere di Sebenico di 12 dicembre 1588).

osmanskome teritoriju, u novonastalim je okolnostima svako daljnje pozivanje na hudžet tijekom pregovora s Osmanlijama moglo ugroziti nastojanja Trogirana za očuvanjem svojih prijeratnih granica. Stoga je o čitavoj stvari obaviješten trogirski knez koji je potom u Šibenik poslao dvojicu Trogirana opremljenih lokalnim znanjem i kartom trogirskoga teritorija (*con un disegno di quel contado*) sa zadaćom da zajedno sa Šibenčanima potanko prouče sadržaj hudžeta i osmisle optimalna rješenja za tekuće diplomatske izazove. O svemu je tome šibenski knez pred božićne blagdane potanko izvijestio mletačku vladu,²⁵ a 12. siječnja 1589. poslao je u Veneciju kartu trogirskoga teritorija (*Il disegno del contado di Traù*) s upisanim toponimima iz hudžeta, uz koje je crvenom linijom povučena granica od šibenske Rogoznice do splitskoga teritorija (taj opis u velikoj mjeri odgovara Karti!). Naveo je također da je prethodno bailu poslao kartu šibenskoga distrikta – *il disegno di questo contado* (to zasigurno nije Karta jer njezin geografski sadržaj nije ograničen na šibenski distrikt).²⁶ No i Trogirani

with disbelief and displeasure. In fact, the long-awaited Ottoman original, delivered with the utmost care from the Venetian archives, was actually the one with the Trogir borders included “in error”(!). While the people of Šibenik had hoped that it would help them establish that Vrpolje was on the Šibenik side of the border and not on Ottoman territory, the newly-arisen circumstances meant that any further attempts to appeal to the deed during negotiations with the Ottoman would endanger the people of Trogir’s determination to maintain their pre-war borders. For this reason, the Trogir count was informed of the entire matter. He sent two citizens of Trogir who were furnished with local knowledge and a map of the Trogir territory (*con un disegno di quel contado*), with the task of examining the contents of the deed closely with the Šibenik representatives, and working out the best solutions to the ongoing diplomatic challenges. The Šibenik count reported to the Venetian government on all this just before Christmas,²⁵ and on 12 January 1589 sent them a map of the Trogir territory (*Il disegno del contado di Traù*) with the toponyms from the deed, and a red line drawn from the border of Šibenik’s Rogoznica to the Split territory (this corresponds largely to the Map!). He also mentioned that the ambassador had previously been sent a map of the Šibenik district *il disegno di questo contado*), but this was certainly not the Map, whose geographic contents are not limited

²⁵ [...] Serenissimo Principe. Nell’andar formando un disegno di questo contado per mandar al clarissimo bailo in Constantinopoli, sicome da Sua Signoria Clarissima mi fù ricercato con uoler porui i nomi del confine descritti nella scrittura formata da Ferrat Bassà, ultimamente mandatami da Vostra Serenità hò ritrouato esso Ferrat Bassà hauer fatto in essa scrittura un supplanto, anzi un solennissimo inganno, il quale, quando hauesse luogo, sarebbe con perdita della maggior parte del territorio di Traù, et con rouina manifesta di quella città; esso Bassà andando in detta sua scrittura nominando i confini di questo territorio sotto pretesto di nominar cosa di ragione di questo contado; andò descriuendo il confine anco al contado di Traù, tagliandolo per lunghezza tutto, et passando in quello di Spalato, con lasciare la maggior parte di detto contado di Traù nella giuridittion turchesca; sicome per un disegno, che con prima occasione manderò alla Sublimità Vostra ella potrà chiaramente uedere. [...] Sono uenuti hieri à ritrouarmi due gentilhuomini Traurini, messer Giacomo Cigolino, et messer Battista Lodi, mandatimi da quel Clarissimo Rettore con un disegno di quel contado, et con alcune scritture per instruttione mia delle ragioni di quella giuridittione; i quali essendo stati interrogati da me delli luoghi nominati nella scrittura sopradetta di Ferrat Bassà, mi uennero à far uedere sopra il disegno i luoghi sopradetti sicome di sopra hò raccontato esclamando che essi nel tempo della passata guerra haueuano con i petti loro difeso quel contado et dolendosi; che hora dalle fraudi di un turco senza saputa loro gli sia posto in difficoltà et in pericolo io gli hò promesso di rappresentare il tutto alla Sublimità Vostra [...] (IT-ASVe-PSCC, busta 245, Di Sebenico alli 23 di decembre 1588. Alessandro Malipiero, conte e cap.º).

²⁶ [...] Il disegno del contado di Traù, che per le ultime mie dissi alla Serenità Vostra che le inuierei, ella lo riceuerà con le presenti, essendomi in questo giorno stato mandato da quel clarissimo rettore: Vostra Serenità uederà in esso segnata una linea rossa, che si diparte da Rogoznizza, luogo di questa giurisdittione, et uà attrauersando tutto detto contado, penetrando in quello di Spalato; appresso la

²⁵ [...] Serenissimo Principe. Nell’andar formando un disegno di questo contado per mandar al clarissimo bailo in Constantinopoli, sicome da Sua Signoria Clarissima mi fù ricercato con uoler porui i nomi del confine descritti nella scrittura formata da Ferrat Bassà, ultimamente mandatami da Vostra Serenità hò ritrouato esso Ferrat Bassà hauer fatto in essa scrittura un supplanto, anzi un solennissimo inganno, il quale, quando hauesse luogo, sarebbe con perdita della maggior parte del territorio di Traù, et con rouina manifesta di quella città; esso Bassà andando in detta sua scrittura nominando i confini di questo territorio sotto pretesto di nominar cosa di ragione di questo contado; andò descriuendo il confine anco al contado di Traù, tagliandolo per lunghezza tutto, et passando in quello di Spalato, con lasciare la maggior parte di detto contado di Traù nella giuridittion turchesca; sicome per un disegno, che con prima occasione manderò alla Sublimità Vostra ella potrà chiaramente uedere. [...] Sono uenuti hieri à ritrouarmi due gentilhuomini Traurini, messer Giacomo Cigolino, et messer Battista Lodi, mandatimi da quel Clarissimo Rettore con un disegno di quel contado, et con alcune scritture per instruttione mia delle ragioni di quella giuridittione; i quali essendo stati interrogati da me delli luoghi nominati nella scrittura sopradetta di Ferrat Bassà, mi uennero à far uedere sopra il disegno i luoghi sopradetti sicome di sopra hò raccontato esclamando che essi nel tempo della passata guerra haueuano con i petti loro difeso quel contado et dolendosi; che hora dalle fraudi di un turco senza saputa loro gli sia posto in difficoltà et in pericolo io gli hò promesso di rappresentare il tutto alla Sublimità Vostra [...] (IT-ASVe-PSCC, busta 245, Di Sebenico alli 23 di decembre 1588. Alessandro Malipiero, conte e cap.º).

su u toj zamršenoj šahovskoj partiji povukli nekoliko odlučnih poteza. Njihov čovjek od znanja i povjerenja Jakov Cigolino sastavio je detaljno izvješće o trogirskome teritoriju te ga je 20. siječnja 1589. zajedno s odgovarajućom kartom (*disegno di quel contado*) koju je po njemu poslao trogirski knez prezentirao mletačkim vlastima. Prema Cigolinovu iskazu, na toj su karti bile jasno predočene Ferhad-begove teritorijalne pretenzije (taj opis djelomično odgovara Karti; u njezinu je fokusu doista trogirski teritorij, ali obuhvaća i njegovo šire okruženje).²⁷ Senat je potom izdao uputu knezovima Šibenika i Trogira da se pri budućim susretima s Osmanlijama pozivaju isključivo na naibovu bilješku, izbjegavajući, koliko god to bude moguće, spominjanje hudžeta.²⁸

Iz svega što smo netom iznijeli može se zaključiti da je potkraj 1588. i početkom 1589. unutar mletačkih korespondencijskih okvira na relaciji Venecija (Senat) – Šibenik (knez) – Trogir (knez) – Konstantinopol (bailo) u optjecaju bilo nekoliko karata s

to the Šibenik district.²⁶ However, in this complex game of chess, the Trogir delegates also played some decisive moves. Jakov Cigolino, their trusted expert, compiled a detailed report on the Trogir territory and on 20 January 1598 presented it to the Venetian authorities, along with the relevant map (*disegno di quel contado*). According to Cigolino, the map clearly showed Ferhad-beg's territorial ambitions (this partially corresponds with the Map; it does in fact focus on the Trogir territory, but includes the wider surroundings).²⁷ The Senate then instructed the counts of Šibenik and Trogir, in further meetings with the Ottomans, to refer exclusively to the notes by the naib, avoiding if at all possible any mention of the deed.²⁸

From all that we have just presented, it is possible to conclude that in late 1588 and early 1589, several maps showing the Šibenik and Trogir borders at the end of the War of Cyprus were circulating in Venetian correspondence between the Venice (the Senate), Šibenik (the

quale ui sono descritti i luoghi nominati nella scrittura di Ferrat Bassà, con la quale inuentione egli fece disegno di acquistar ragione in quella giurisdittione; à me non si conuiene passar più oltre, ma la Sublimità Vostra ui farà sopra quella consideratione, che alla sua molta prudenza parerà meglio. Di questo particolare, et di ogni altra cosa appartenente à questi confini, io ne ho di nuouo con mie lettere di 29 del passato dato conto al clarissimo bailo in Constantinopoli, et gli hò mandato insieme il disegno di questo contado, sicome era da Sua Signoria Clarissima desiderato, con la copia in turco della scrittura sopradetta sottoscritta di mano d'Alli Agà, mandatomi li giorni passati dal mag:co Beglierbei di Bossina [...] (IT-ASVe-PSCC, busta 245, Di Sebenico alli 12 di gennaio 1589. Alessandro Malipiero, conte e cap.º).

²⁷ [...] 1588 adi 18. gennaio. Scrittura in materia dei confini di Traù, et dell'inganno fatto da Ferrat Bassà nel suo cozetto quando pose li confini, presentata adi sopradetto per domino Giacomo Cigolini à Sua Serenità dal nobile homo ser Aluise Michiel conte di Traù [...] Nella scrittura suddetta di Ferrat Bassà consignata ai commissarii di Vostra Serenità, et nel segnar li confini per naipo Turco si uede chiaramente, che il castello di Verpoglie è di ragion di Vostra Serenità, ma perche uolendo difender la giurisdittione d'esso castello con la detta scrittura, si uiene offender, et perder quasi tutto il territorio di Traù, come Vostra Serenità per il disegno mostratoli ha uisto [...] (IT-ASVe-SDC, reg. 7, 142r-145r). Mletačke vlasti uzvraćaju trogirskom knezu pismom od 21. siječnja 1589.: [...] *Habbiamo ueduto le lettere uostre di 28. decembre in proposito dell inganno scoperto nel cozetto di Ferrat Bassà fatto al tempo, che furono posti li confini; et poi habbiamo riceuuto l'altre portateci dal fedelissimo nostro Giacomo Cigolino insieme col disegno** [in margine: **Il disegno chiamato in questa littera è al luogo de confini*], che ci hauete mandato, et udito la relatione con quanto ha uoluto dirci per informatione nostra in tal proposito [...] (IT-ASVe-SDC, reg. 7, 141v).

²⁸ IT-ASVe-SDC, reg. 7, 136v–138r, 141r–v.

²⁶ [...] *Il disegno del contado di Traù, che per le ultime mie dissi alla Serenità Vostra che le inuierei, ella lo riceuerà con le presenti, essendomi in questo giorno stato mandato da quel clarissimo rettore: Vostra Serenità uederà in esso segnata una linea rossa, che si diparte da Rogosnizza, luogo di questa giurisdittione, et uà attrauersando tutto detto contado, penetrando in quello di Spalato; appresso la quale ui sono descritti i luoghi nominati nella scrittura di Ferrat Bassà, con la quale inuentione egli fece disegno di acquistar ragione in quella giurisdittione; à me non si conuiene passar più oltre, ma la Sublimità Vostra ui farà sopra quella consideratione, che alla sua molta prudenza parerà meglio. Di questo particolare, et di ogni altra cosa appartenente à questi confini, io ne ho di nuouo con mie lettere di 29 del passato dato conto al clarissimo bailo in Constantinopoli, et gli hò mandato insieme il disegno di questo contado, sicome era da Sua Signoria Clarissima desiderato, con la copia in turco della scrittura sopradetta sottoscritta di mano d'Alli Agà, mandatomi li giorni passati dal mag:co Beglierbei di Bossina [...] (IT-ASVe-PSCC, busta 245, Di Sebenico alli 12 di gennaio 1589. Alessandro Malipiero, conte e cap.º).*

²⁷ [...] 1588 adi 18. gennaio. Scrittura in materia dei confini di Traù, et dell'inganno fatto da Ferrat Bassà nel suo cozetto quando pose li confini, presentata adi sopradetto per domino Giacomo Cigolini à Sua Serenità dal nobile homo ser Aluise Michiel conte di Traù [...] Nella scrittura suddetta di Ferrat Bassà consignata ai commissarii di Vostra Serenità, et nel segnar li confini per naipo Turco si uede chiaramente, che il castello di Verpoglie è di ragion di Vostra Serenità, ma perche uolendo difender la giurisdittione d'esso castello con la detta scrittura, si uiene offender, et perder quasi tutto il territorio di Traù, come Vostra Serenità per il disegno mostratoli ha uisto [...] (IT-ASVe-SDC, reg. 7, 142r-145r). Mletačke vlasti uzvraćaju trogirskom knezu pismom od 21. siječnja 1589.: [...] *Habbiamo ueduto le lettere uostre di 28. decembre in proposito dell inganno scoperto nel cozetto di Ferrat Bassà fatto al tempo, che furono posti li confini; et poi habbiamo riceuuto l'altre portateci dal fedelissimo nostro Giacomo Cigolino insieme col disegno** [in margine: **Il disegno chiamato in questa littera è al luogo de confini*], che ci hauete mandato, et udito la relatione con quanto ha uoluto dirci per informatione nostra in tal proposito [...] (IT-ASVe-SDC, reg. 7, 141v).

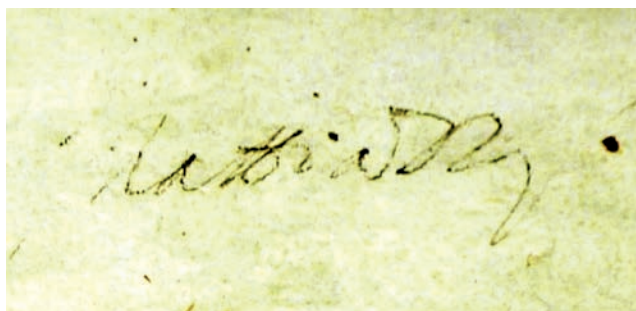
²⁸ IT-ASVe-SDC, reg. 7, 136v–138r, 141r–v.

prikazom šibenskih i trogirskih granica po Ciparskome ratu. Neke su od njih po svoj prilici pripadale korpusu arhiviranih karata izrađenih u vrijeme poslijeratnih pregovora 1573. – 1576., postajući u vrijeme spora oko utvrde Vrpolje u drugoj polovini 1588. predlošcima za izradu novih karata koje su u Šibeniku i Trogiru oblikovali nepoznati kartografi, a jedna je od njih, u to smo sigurni – Karta. Drugim riječima, karta o kojoj u ovome prilogu raspravljamo jest ili ona koju je šibenski knez 12. siječnja 1589. poslao u Veneciju ili pak ona koju je tjedan poslije mletačkim vlastima prezentirao trogirski poslanik Jakov Cigolino (objema je u fokusu trogirski teritorij). Zapravo, skloniji smo prvoj mogućnosti ne samo zbog toga što je za nju vezan arhivski zapis o crvenoj graničnoj liniji nego i zbog drugih naznaka koje upućuju na to da je Karta nastala u Šibeniku, a ne u Trogiru. U te naznake ubrajamo, primjerice, jedine granične toponime na Karti kojih nema u ispravama o razgraničenju – *Mussine Stine* i *Mussina Lokua* – jer su položeni uz šibensku dioinicu granice u blizini utvrde Vrpolje, pa je poticaj njihovu uvrštenju na Kartu prije mogao doći od Šibenčana negoli od Trogirana (uostalom, karte koje spominju vrela iz 1588. i 1589. nastale su upravo zbog osmanskoga svojatanja Vrpolja). Prema istome zaključku u pogledu mjesta izrade Karte vodi i osamljen te gotovo neprimjetan zapis *Mattiazzi* na njezinoj poledini (Sl. 5). Izgledno je, naime, da se taj zapis odnosi na šibensku obitelj Mattiazzi (Mateaceo) koja se sredinom 16. stoljeća doselila iz mletačkoga grada Marostice u blizini Vicenze. Poznato je tako da je Marco Antonio Mateaceo 1569. u Šibeniku bio zaposlen kao općinski liječnik (*excelente artium et medicine doctor domino Marco Antonio Mateaceo*), dok je njegov rođak Iseppo najkasnije od 1572. pa vjerojatno sve do svoje smrti 1609. bio kancelar šibenske općine (Galvani, 1884, 144–147; Juran, 2016, 119). Upravo Iseppa valja dovesti u vezu s Kartom jer ga njegovi suvremenici poznaju kao vrlo učenoga i sposobnoga dužnosnika koji je imao velikih zasluga u obrani mletačkih posjeda tijekom spora oko Vrpolja (1588. – 1591.).²⁹ Moguće

count), Trogir (the count) and Constantinople (the ambassador). Some were from a corpus of archival maps produced during post-war negotiations between 1573 and 1576, and became specimens, during the dispute about the fortress of Vrpolje in the second half of 1588, for producing new maps created by unknown cartographers, one of which we believe to be the Map. In other words, the map we are discussing in this paper is the one sent on 12 January 1589 by the Šibenik count to Venice, or perhaps the one presented a week later to the Venetian authorities by Jakov Cigolino (both focus on the Trogir territory). In fact, we lean towards the former option, not only because it is linked to an archive document on the red border line, but also because of features which indicated that the Map originated in Šibenik rather than in Trogir. For example, certain border toponyms on the Map are not included in the demarcation deed – *Mussine Stine* and *Mussine Lokua*, as they are placed along the Šibenik part of the border in the vicinity of the Vrpolje fortress, so it is more likely the Šibenik representatives insisted on including them, rather than the Trogir representatives (in any case, the maps mentioned in sources from 1588 and 1589 were made precisely because the Ottomans had taken Vrpolje). The same conclusion can be reached regarding the place where the Map was made from the isolated, almost imperceptible inscription *Mattiazzi* on the reverse side (Fig. 5) This seems to refer to the Mattiazzi family from Šibenik, who moved there from the Venetian town of Marostica, near Vicenza, in the mid-16th century. It is known that Antonio Mateaceo was employed in Šibenik in 1569 as the municipal physician (*excelente artium et medicine doctor domino Marco Antonio Mateaceo*), while his relative Iseppa was chancellor of the municipality of Šibenik, from at least 1572 and probably until his death in 1609 (Galvani 1884: 144–147; Juran 2016: 119). It was Iseppo who probably had a connection with the Map, as he was known to his contemporaries as an extremely learned, capable official, who played a major role in the defence of the Venetian possessions during the dispute about Vrpolje (1588 – 1591).²⁹ It is possible that Iseppo

²⁹ U svibnju 1591. Senat šalje u Dalmaciju tumača Vicenza Alessandrija da pregovara s bosanskim pašom u vezi Vrpolja [...] *con ordine anco che ne prenda informatione dal rettor di Sibinico, et dal cancellier Mattiazzi che maneggio questo negocio in tempo del diletto nobile nostro Alessandro Malipiero* [...] (IT-ASVe-SDC, reg. 8, 38v–40r). Dvije godine poslije Iseppa hvali i šibenski knez: [...]

²⁹ In May 1591 the Senate sent the interpreter Vicenza Alessandri to Dalmatia to negotiate with the Bosnian pasha regarding Vrpolje [...] *con ordine anco che ne prenda informatione dal rettor di Sibinico, et dal cancellier Mattiazzi che maneggio questo negocio in tempo del diletto nobile nostro Alessandro Malipiero* [...] (IT-ASVe-SDC, reg. 8, 38v–40r). Two years later, Iseppo was praised by the Šibenik count: [...] *Ho uoluto riuertemente raccorderle questo particolare, per che ho toccato con mano, che per hauer io solamente ritrouato in Sebenico il benemerito, et fidel Iseppo Matthiazzi intelligentissimo del gouerno di quella Città, et singolarmente delle ragioni di quei confini, delle*

Slika 5. Zapis *Mattiazzi* na poledini KarteFigure 5. The note *Mattiazzi* at the back of the Map

je, dakle, da je Iseppo koordinirao izradu Karte, kao što je uostalom pažljivo arhivirao dokumentaciju o navedenom sporu, koju je poslije njegov sin Pietro predao središnjoj mletačkoj pismohrani (danas među sveščićima različita sadržaja u bustama 243 i 245 arhivskoga fonda *Provveditore soprintendente alla Camera dei confini* u ASVe).³⁰

Zrcale li se na Karti uz toponime iz 1576. i elementi povijesne zbilje iz 1588./1589. godine? Tragajući za odgovorom, osvrnut ćemo se najprije na prikaz utvrde Vrpolje (*Varhpoglie*) uz jugoistočni rub šibenskoga distrikta. Ta je utvrda početkom Ciparskoga rata, kao i utvrda Parisotto u šibenskome Donjem polju, po nalogu mletačkih vlasti bila srušena, a obnovljena je oko 1583. godine.³¹ Budući da je na Karti Vrpolje prikazano kao cjelovito i neoštećeno fortifikacijsko zdanje, a Parisotto kao ruševina (*T. Parisotto*), Karta nije mogla nastati neposredno po razgraničenju

Ho uoluto riuerentemente raccordarle questo particolare, per che ho toccato con mano, che per hauer io solamente ritrouato in Sebenico il benemerito, et fidel Iseppo Matthiazzo intelligentissimo del gouerno di quella Città, et singolarmente delle ragioni di quei confini, delle quali egli e instrattissimo, et zelantissimo del seruitio publico, non solamente io non hò sentito trauaglio in questo proposito, mà posso dire, che hauendomi seruito de molti auertimenti suoi, hò superato ogni difficoltà, ct garbuglio turchesco; il quale perciò raccomando con molto affetto alia gratia, el benignità di Vostra Serenità affine che egli possa continuare in quella Città per così utile, et necessario seruitio, ricercandolo, così il bisogno delle cose di lei, et specialmente à questi presenti tempi. (Commissiones V: 91).

³⁰ Usp. Lago 1869: 435. O Iseppovim nasljednicima vidi dokument iz 1616. u: Hrvatska (dalje: HR) – Državni arhiv u Šibeniku (dalje: DAŠI), fond HR-DAŠI-263: Bilježnici Šibenika (dalje: BŠ), kut. 59–60, sv. 60/b, 433v–435r.

³¹ U jednoj pritužbi osmanskih vlasti iz 1591. govori se da su Šibenčani utvrdili Vrpolje obnovili prije sedam odnosno osam godina (*Lettere e Scritture Turchesche*: 116). O utvrdama Vrpolje i Parisotto vidi Glavaš & Šprljan 2016.

coordinated the production of the Map, as well as carefully archiving the documentation on the dispute. His son Pietro later delivered these to the central Venetian archives (kept today in volumes with various contents, in busta 243 and 245 of the archives of the *Provveditore soprintendente alla Camera dei confini* in ASVe).³⁰

Are elements of the historical events of 1588–1589 reflected on the Map? In the search for an answer to this question, we will first turn to the depiction of the fortress of Vrpolje (*Varhpoglie*) on the south-eastern border of the Šibenik district. This fortress, along with the fortress of Parisotto in Šibenik's Donje polje, was demolished at the beginning of the War of Cyprus on the orders of the Venetian authorities, and rebuilt around 1583.³¹ Since on the Map Vrpolje is depicted as whole and undamaged, and Parisotto as a ruin (*T. Parisotto*), the Map could not have been made immediately after the demarcation (1576), but only after Vrpolje was rebuilt. Other clues that point in the same direction can be seen in the graphically highlighted (using capital letters) toponyms of Bristivica (*BRISTIVIZA*), Radošić (*RADOSICH*) and Smokvica (*SMOQVIZA*), because the importance assigned to them in this way corresponds to their role in documents on the previously mentioned border dispute of 1588, which dragged on until 1591 (*Lettere e Scritture Turchesche*: 115–122). Thus, in a 1588 report by the Trogir count, it was noted that the Ottoman provincial administrators were planning to build border forts in Bristivica, Znoil and Radošić, but that this was prevented in the end by diplomatic intervention (*Commissiones IV*: 430), while in a report by his successor dated 1590, it was mentioned that the Bosnian pasha was spreading false rumours about the Trogir fortress of Smokvica,³² which the

quali egli e instrattissimo, et zelantissimo del seruitio publico, non solamente io non hò sentito trauaglio in questo proposito, mà posso dire, che hauendomi seruito de molti auertimenti suoi, hò superato ogni difficoltà, ct garbuglio turchesco; il quale perciò raccomando con molto affetto alia gratia, el benignità di Vostra Serenità affine che egli possa continuare in quella Città per così utile, et necessario seruitio, ricercandolo, così il bisogno delle cose di lei, et specialmente à questi presenti tempi. (Commissiones V: 91).

³⁰ Compare Lago 1869: 435. For Iseppo's heirs, see a document dated 1616 in the Croatian State Archives in Šibenik: HR-DAŠI-263: box 59–60, vol. 60/b, 433v–435r.

³¹ In one of the complaints made by the Ottoman authorities in 1591, it is claimed that the people of Šibenik rebuilt the Vrpolje fortress seven or eight years earlier (*Lettere e Scritture Turchesche*: 116). For more on the fortresses of Vrpolje and Parisotto, see Glavaš and Šprljan 2016.

³² The question of where Smokvica Tower belonged also came up earlier. In 1581, the Venetian authorities ordered the Trogir count

(1576.), nego nakon što je Vrpolje obnovljeno. Druge naznake koje vode u istom smjeru mogu se očitati u grafički istaknutim, odnosno majuskulom ispisanim toponimima Bristivica (*BRISTIVIZA*), Radošić (*RADOSICH*) i Smokvica (*SMOQVIZA*) jer važnost koju im je kreator sadržaja Karte na taj način pridao korespondira s njihovom ulogom u dokumentaciji o pograničnome sporu iz 1588., koji se protekao do 1591. godine (*Lettere e Scritture Turchesche*: 115–122). Tako je u izvješću trogirskoga kneza iz 1588. zabilježeno da su osmanski pokrajinski upravitelji planirali gradnju pograničnih utvrda u Bristivici, Znoilu i Radošiću, što je diplomatskom intervencijom na koncu bilo spriječeno (*Commissiones IV*: 430), dok se u izvješću njegova nasljednika iz 1590. spominje da je bosanski paša širio lažne vijesti o trogirskoj utvrdi Smokvici,³² koju su Osmanlije navodno zauzeli u prethodnome ratu (*Commissiones IV*: 456). Prema tome, dataciju Karte u 1588./1589., osim arhivskih vijesti, potkrepljuju i elementi njezina sadržaja.

Iznesena zapažanja dopunit ćemo vijestima iz još dvaju suvremenih izvješća koje bi mogle pomoći odgonetanju značenja nekih, dosad nerazmotrenih kartografskih znakova ucrtanih na Karti. Najveća su nepoznanica četiri objekta u obliku krnjega stošca na osmanskome teritoriju, od kojih je jedan smješten nedaleko od Trogira, uz toponim Zbičje (*Zbichie*), dok se preostala tri nalaze dublje u zaleđu, u blizini naselja Pletikose (*Pletikose*), Utoře (*Vtori*) i Jasenik (*Iasenik*) (Sl. 6). Tražeći identičan ili sličan kartografski znak na starim kartama, uočili smo ga na jednoj iz 18. stoljeća koja prikazuje dio otoka Ugljana kod Zadra, gdje je primijenjen kao oznaka za vapnenicu.³³ Mogućnost da je i na Karti apliciran u istome značenju postaje izglednijom uzmemo li u obzir činjenicu da se 1591. generalni dalmatinski providur žalio na kliškoga sandžakbega jer je, u nakani da podigne nove pogranične utvrde, naložio gradnju mnogih vapnenica (*Commissiones V*: 32). Takve su nakane u Osmanlija, kako smo vidjeli, bile izražene od 1588. godine. Ako smo na dobrome tragu, očito je da su vapnenice u konkretnim povijesnim okolnostima, dakako iz

Ottomans had supposedly taken in the previous war (*Commissiones IV*: 456). Accordingly, the dating of the Map to 1588/89, apart from the archive items, is supported by elements of its contents.

The observations we have presented can be supplemented by items from two other contemporary reports, which may also be of assistance in working out some of the meanings of hitherto unconsidered cartographic symbols drawn on the Map. The greatest puzzle was four objects in the shape of truncated cones in Ottoman territory, one of which is located not far from Trogir, with the toponym Zbičje (*Zbichie*), while the other three are deep in the hinterland, near the settlements of Pletikose (*Pletikose*), Utoře (*Vtori*) and Jasenik (*Iasenik*) (Fig. 6). While searching for the identical or similar cartographic symbol on old maps, we noticed it on an 18th-century map showing part of the island of Ugljan off Zadar, where it represented a lime-kiln.³³ The possibility that the symbol was applied with the same meaning on the Map is even more likely if we take into account the fact that in 1591, the general Dalmatian overseer complained about the Klis sanjak-beg, because he had ordered the construction of several lime-kilns in order to build border forts (*Commissiones V*: 32). Such intentions, as we have seen, were expressed from 1588 on. If we are on the right track, it is clear that lime-kilns in specific historical circumstances, at least from the Venetian perspective, 'deserved' a place on the Map as important economic, military-strategic resources in enemy territory.

Among the elements of defence infrastructure in the Venetian possessions, we were intrigued by the depictions of guard posts around Šibenik and Trogir. We found a total of seven, five of which were in the Šibenik area (four on high ground above Donje polje, near the former villages of Podhum (*Podhum*) and Popelj (*Popegl*), and one above Grebaško polje (*Grebaško poglie*), towards Vrsno (*Uarsno*)), and two in the Trogir area near Vrsine (*Uarsine*) and west of Baba lokva (*Baba loqua*). All the Šibenik guard posts except one were marked with a drawing of a single tree, while the Trogir posts had two trees. The reason for this is divulged in a report with a description of the Trogir

³² Pitanje pripadnosti kule Smokvice bilo je aktualno i ranije. Tako su mletačke vlasti 1581. naložile trogirskome knezu da i dalje kontinuirano šalje dnevne i noćne straže u Smokvicu da ju Osmanlije ne bi zauzeli (HR – Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZD), fond HR-DAZD-18: Općina Trogir (dalje: OT), kut. 10. sv. 12, 98v–99v).

³³ HR-DAZD, fond HR-DAZD-338: Dominikanski samostan sv. Dominika u Zadru, kutija 21, br. 898.

to continue posting guards day and night in Smokvica, to prevent the Ottomans from taking it (Croatian Archives in Zadar: HR-DAZD-18: Municipality of Trogir (hereinafter: OT), box 10, Vol. 12, 98v–99v).

³³ Croatian Archives in Zadar: HR-DAZD-338: Dominican Monastery of St. Dominic in Zadar, box 21, no. 898.

Slika 6. Isječak Karte na kojemu su, uz druge topografske sadržaje, prikazana tri kartografska znaka u obliku krnjega stošća

Figure 6. Excerpt from the Map showing three cartographic symbols in the shape of truncated cones, along with other topographic contents

mletačke perspektive, „zaslužile“ svoje mjesto na Karti kao značajni gospodarski, štoviše i vojnostrateški, resursi neprijateljskoga teritorija.

Među elementima obrambene infrastrukture na mletačkome posjedu zaintrigirali su nas i prikazi stražarskih postaja u okolici Šibenika i Trogira. Uočili smo ih ukupno sedam, od kojih pet na šibenskome području (četiri na uzvisinama ponad Donjega polja, u blizini nekadašnjih sela Podhuma (*Podhum*) i Popelja (*Popegl*), te jedna iznad Grebaškoga polja (*Grebasko poglie*), prema Vrsnom (*Uarsno*)), a dvije na trogirskome području (kod Vrsina (*Uarsine*) i zapadno od Baba Lokve (*Baba loqua*)). Sve su šibenske straže osim jedne označene crtežom jednoga stabla, dok su na trogirskima po dva stabla. Razlog se tome može nazrijeti u izvješću s opisom trogirskoga teritorija iz oko 1591., čiji ključni dio glasi ovako:

„Na brdu Vlaška drži se straža koja ima obavezu promatrati prostor iza brda i nadzirati ravnicu zvanu Mezlina (*Meclina*). S ovog položaja promatra se i straža u kuli na Smokvici koja daje znak opasnosti hicem iz artiljerije. Na taj znak straža s vrha brda daje gradu signal s dvjema granama, zato što je to znak koji ne mogu čuti protivnici. Uočivši ga, kaplar brzo prenosi informacije

territory dated around 1591, the key part of which reads as follows:

“On Vlaška Hill a guard is posted with the task of observing the area behind the hill and monitoring the plain called Mezlina (*Meclina*). From this position, the guard at Smokvica tower also keeps watch and raises the alarm by firing artillery shots. At this signal, the guard on the hilltop signals the town with two branches, since this cannot be heard by the enemy. When he sees it, the corporal immediately notifies the count, who then orders the small cannon to be fired. The corporal takes the order to the gunnery commander, who then fires the cannon, after which the entire cavalry of 38 horsemen set off for the position from which the signal was sent. As soon as the hilltop guard hears the shot, the branches are returned to the place where they are kept. If the corporal does not see the signal of the branches, the small cannon is fired. The cavalry set off at this signal and head inland to ensure the welfare of the population, who are often troubled by bandits, martolos and other Turkish subjects. It has often been necessary to follow them to their villages a day’s ride away; sometimes looted goods have been taken from the enemy, their slaves killed, and their weapons seized” (Babić 2012: 26–27).

Slika 7. Isječak Karte s prikazom straže na brdu, označene dvama stablima, u blizini sela Meclina nedaleko od Trogira

Figure 7. Excerpt from the Map showing hilltop guard-post marked by two trees, near the village of Meclina, not far from Trogir

knezu koji potom naređuje da se puca iz malog topa (maškule). Kaplar prenosi naređenje zapovjedniku topništva koji tada opali iz topa nakon čega se čitava konjica od 38 konjanika uputi prema položaju odakle je znak poslan. Čim straža na brdu čuje hitac, vraća grane na svoje mjesto. Ako kaplar nije primijetio znak granama, šalje znak hicem iz male maškule. Konjica na taj znak izlazi, upućuje se prema unutrašnjosti na dobrobit stanovnika koji su često bili uznemirivani od lupeža, Martoloza i drugih turskih podanika. Bilo je često potrebno slijediti ih do njihovih sela udaljenih jedan dan jahanja; ponekad su otimali plijen od neprijatelja i ubijali su njihove robove te uzimali njihova oruđa.“ (Babić 2012: 26–27).

Tom tekstu savršeno odgovara topografska situacija na isječku Karte (Sl. 7) u čijem je središtu crtež dvaju stabala ili dviju grana, pa je posve jasno da nije riječ o prikazu šumskoga pokrova ili izoliranih stabala, nego o visokim granama kojima je davan signal o turskoj opasnosti.

Na koncu ovoga poglavlja valjalo bi problematizirati u dosadašnjoj raspravi posredno naznačenu, ali

The topographic situation on the Map excerpt in Figure 7 corresponds perfectly with this description. There are two trees, or two branches, in the centre of the drawing, so it is absolutely clear that they are not intended to depict forest cover or isolated, prominent trees, but the branches used to signal danger from the Turks.

At the end of this chapter, it remains for us to raise the issue of the indirectly indicated or unvoiced fact that the dispute we have described regarding Vrpolje fortress and the 1588/89 Ottoman plans to build new border forts reappeared in 1591 almost unchanged.³⁴

³⁴ This is demonstrated, for example, by a letter dated June 1591, sent by the general overseer of Dalmatia to the Senate: [...] *apparati di noue fabriche, che intendono far Turchi à quei confine di due torri, l'una sopra un colle, uicino ad una chiesa in loco detto Radossich, et l'altra uerso Bristiuiza, essendosi accampati oltre i monti per spatio di un miglio discosti da quella giurisdizione in loco nominato Vble, paese Turchesco, fra Turchi, et Morlachi guastadori et archibusieri in numero de mille¹⁰⁰, quali di gia per comandamento del sanzacco di Clissa si hanno posti à far xvi calcare di calcina, che hormai sono tutte fornite, et ardono, sicome piu diffusamente Vostra Serenità*

nedorečenu činjenicu da je opisani spor o pripadnosti Vrpolja i osmanskih planova gradnje novih pograničnih utvrda iz 1588./1589. gotovo bez sadržajnih izmjena transponiran u 1591. godinu.³⁴ Drugim riječima, na Karti se jednako odražavaju povijesna zbivanja iz svih triju navedenih godina. Imajući to na pameti, s pravom se može postaviti pitanje jesmo li Kartu ispravno datirali u 1588./1589., tim više što je i 1591. postojala potreba za kartografskim potvrđama razgraničenja po Ciparskome ratu. Naime, mletački je bailo u svibnju 1591., nastojeći prikupiti relevantne informacije o Vrpolju, zatražio od generalnoga providura Dalmacije da mu pošalje kartu granica (*un dessegno particolare d'i confine*) i originalne isprave o razgraničenju. Providur mu je odgovorio da isprave nisu u njega, ali da će kartu lako pronaći.³⁵ Iako se slijedom rečenoga može pretpostaviti da su u providurovoj kancelariji u Zadru bile pohranjene neke karte granica, možda one 1574. – 1576. i/ili one iz 1588./1589. ili pak njihove kopije (pretpostavimo li da su izvornici bili arhivirani u Veneciji), to još uvijek ne znači da su 1591. poslužile kao model za izradu novih karta, pa tako potencijalno i Karte. S druge strane, na Karti primjećujemo grafitom iscrtanu pravokutnu koordinatnu mrežu koja ukazuje na provedeni ili planirani postupak kopiranja, pa je doista moguće da je Karta nastala na temelju nepoznatoga predloška, ali je isto tako moguće da je služila kao predložak za izradu neke druge karte.

³⁴ Pokazuje to, primjerice, pismo koje je u lipnju 1591. generalni providur Dalmacije uputio Senatu: [...] *apparati di noue fabriche, che intendono far Turchi a quei confine di due torri, l'una sopra un colle, uicino ad una chiesa in loco detto Radossich, et l'altra uerso Bristiuiza, essendosi accampati oltre i monti per spatio di un miglio discosti da quella giurisdizione in loco nominato Vble, paese Turchesco, fra Turchi, et Morlachi guastadori et archibusieri in numero de mille¹⁰⁰, quali di gia per comandamento del sanzacco di Clissa si hanno posti à far xvi calcare di calcina, che hormai sono tutte fornite, et ardono, sicome piu diffusamente Vostra Serenità intenderà ogni particolare dale istesse littere, che hò deliberato mandarli per ogni bon fine [...] Dicendo appresso alla Serenità Vostra, che io non potrò ualermi del comandamento del anno 1588 mandato à Trau per simili occasioni di noue fabriche, hauendolo io rimandato à Constantinopoli, cosi ricercato dal illustrissimo signor bailo [...] Di Zara à 15. di zugno 1591. Ferigo Nani proueditor general in Dalmatia. (IT-ASVe, Senato, Dispacci, Provveditori da terra e da Mar (dalje: PTM), busta 264, nepaginirano).*

³⁵ [...] *Mi ricercar esso illustrissimo signor bailo, ch'io le mandì le scritture autentiche, et un dessegno particolare d'i confine, questo sarà facil cosa hauere, ma le scritture, si come le hò scritto alter uolte non sono in queste parti, di modo, che non solo non potrò satisfar alla dimanda di Sua Signoria Illustrissima [...] Da Zara alli xiiii di Maggio 1591. Ferigo Nani proueditor generale in Dalmatia (IT-ASVe-PTM, busta 264, nepaginirano).*

In other words, the historical events of all three years are equally represented on the Map. Bearing this in mind, the question can legitimately be asked whether we have dated the Map accurately to 1588/89, especially since in 1591 there was still a need for cartographic confirmation of the demarcation after the War of Cyprus. In May 1591, the Venetian ambassador, who was trying to compile the relevant information regarding Vrpolje, asked the general overseer of Dalmatia to send him a map of the borders (*un dessegno particolare d'i confine*) and the original demarcation documents. The overseer replied that he did not have the documents, but that he could easily find a map.³⁵ Although we can deduce that the office of the overseer in Zadar held several maps of the borders, perhaps those dated 1574 – 1576 or 1588 – 1589, or copies (since we assume the originals were archived in Venice), this still does not mean that they were used in 1591 as models for producing new maps, including, potentially, our Map. On the other hand, we note on the Map a rectangular network of coordinates drawn in pencil, which indicates a planned or executed copying procedure, so it is actually possible that the Map was produced on the basis of an unknown specimen, though it is also possible it served as a specimen for the production of another map. In any case, it is absolutely certain that the Map was produced between 1588 and 1591, though we are still of the opinion that it was created in Šibenik late in 1588 or early in 1589. Since it shows the Venetian-Ottoman border in the Šibenik and Trogir areas according to the counterfeit copy of the deed on the Šibenik borders dated 3 August 1576, we assume that the Venetian authorities attempted to suppress it and keep it away from Ottoman eyes.

intenderà ogni particolare dale istesse littere, che hò deliberato mandarli per ogni bon fine [...] Dicendo appresso alla Serenità Vostra, che io non potrò ualermi del comandamento del anno 1588 mandato à Trau per simili occasioni di noue fabriche, hauendolo io rimandato à Constantinopoli, cosi ricercato dal illustrissimo signor bailo [...] Di Zara à 15. di zugno 1591. Ferigo Nani proueditor general in Dalmatia. (IT-ASVe, Senato, Dispacci, Provveditori da terra e da Mar (hereinafter: PTM), busta 264, unpaginated).

³⁵ [...] *Mi ricercar esso illustrissimo signor bailo, ch'io le mandì le scritture autentiche, et un dessegno particolare d'i confine, questo sarà facil cosa hauere, ma le scritture, si come le hò scritto alter uolte non sono in queste parti, di modo, che non solo non potrò satisfar alla dimanda di Sua Signoria Illustrissima [...] Da Zara alli xiiii di Maggio 1591. Ferigo Nani proueditor generale in Dalmatia (IT-ASVe-PTM, busta 264, unpaginated).*

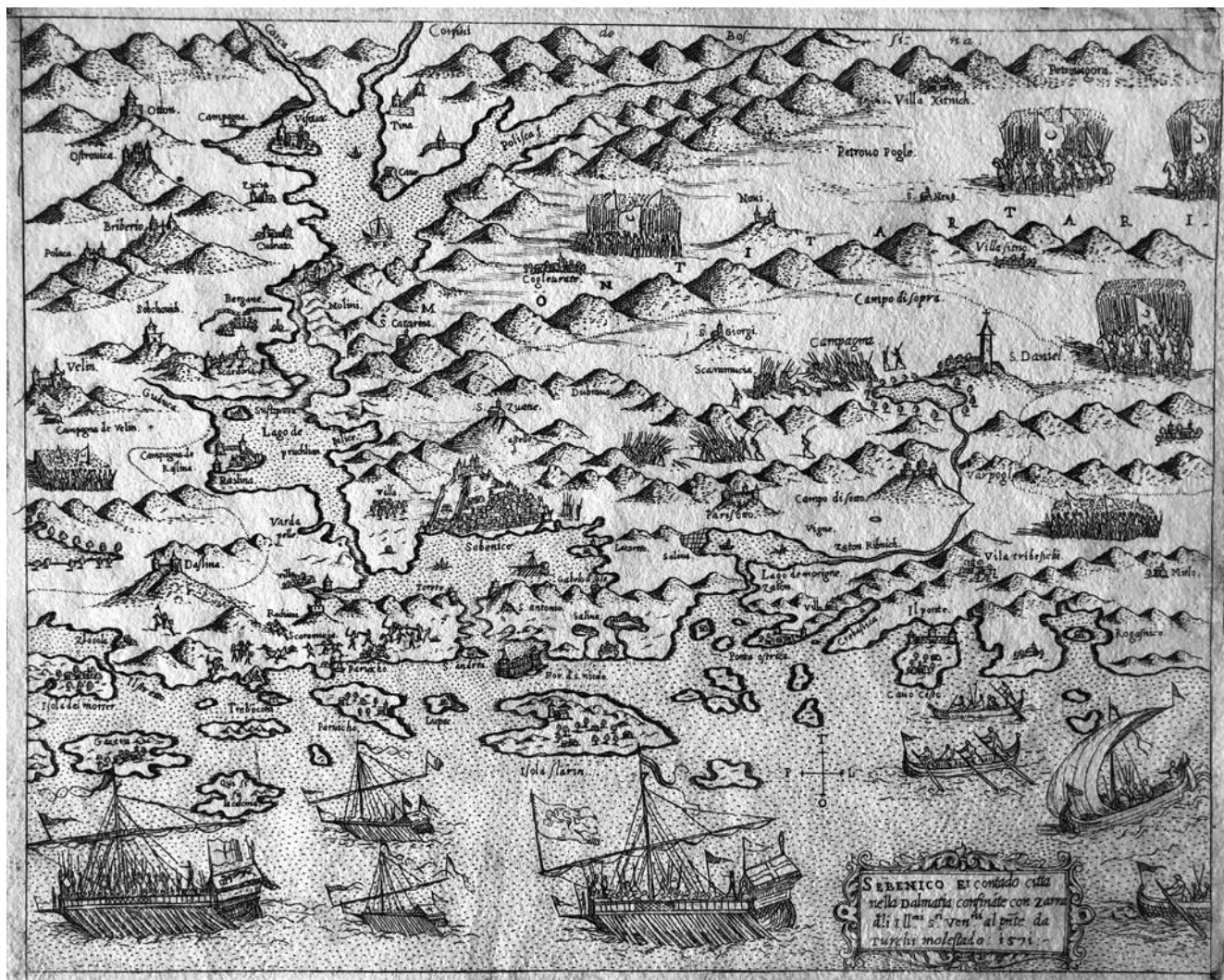
U svakom slučaju, posve je sigurno da je Karta nastala unutar razdoblja 1588. – 1591., s tim da ostajemo pri mišljenju da je izrađena u Šibeniku potkraj 1588. i/ili početkom 1589. godine. S obzirom na to da prikazuje mletačko-osmansku granicu na šibenskome i trogirskome području prema krivotvorenoj inačici hudžeta o šibenskim granicama od 3. kolovoza 1576., pretpostavljamo da su je mletačke vlasti nastojale zadržati u tajnosti, odnosno izvan osmanskoga vidokruga.

Važnost Karte u kontekstu kartografiranja mletačko-osmanskih granica u Dalmaciji u 16. stoljeću

U raspravi je pokazano da Karta prikazuje mletačko-osmansko razgraničenje na šibenskome, trogirskome i splitskome području nakon Ciparskoga rata. Ujedno je riječ o zasad najstarijoj sačuvanoj

The importance of the Map in the context of mapping the Venetian-Ottoman border in Dalmatia in the 16th century

Our discussion has shown that the Map depicts the Venetian-Ottoman border demarcation in the Šibenik, Trogir and Split areas after the War of Cyprus. It is also the oldest preserved cartographic visualisation of demarcation negotiations in the Dalmatian border area during the period when the Venetians and Ottomans held neighbouring territories. However, it should also be said that it was preceded by a map entitled *Il vero ritratto di Zarra et di Sebenico* by the Šibenik draftsman Martin Kolunić Rota, which showed the dividing line between the Venetian and Ottoman possessions in the hinterland of Zadar and Šibenik in 1570, that is, the first year of the War of Cyprus (Fig. 3). Kolunić marked the border with lines of trees, and wrote *confini* in several

Slika 8. Karta šibenskoga teritorija objavljena u Camociovu Izolaru, Venecija, 1571. (Zbirka Felbar)

Figure 8. Map of the Šibenik territory published in Camocio's *Isolario*, Venice, 1571 (Felbar Collection)

Slike 9 / Figure 9

kartografskoj vizualizaciji pregovora o razgraničenju na dalmatinskome pograničju u razdoblju mletačko-osmanskoga susjedstva. No isto tako valja kazati da joj prethodi karta *Il vero ritratto di Zarra et di Sebenico* šibenskoga grafičara Martina Kolunića Rote, na kojoj je već 1570., dakle u početnoj godini Ciparskoga rata, ucrtana razdjelna linija između mletačkih i osmanskih posjeda u zaleđu Zadra i Šibenika (Sl. 3). Kolunić je granicu označio drvoredima, ispisujući uz njih na više mjesta termin *confini*. K tome, kod prikaza naselja Rasline stoji bilješka da je doista riječ o „granici s Turčinom“: *El Segur de quest Albori le Confin del turcho*. Od Rasline se granični drvored pruža prema jugu, zaokružuje Dazlinu i Rakitnicu (utvrde koje su zauzeli Turci: *Questi doi cstel furono presi da*

places along these lines. In addition, next to his depiction of the settlement of Raslina, there is a note which declares it is “the border with the Turks” (*El Segur de quest Albori le Confin del turcho*). From Raslina, the border line runs south, circumventing Dazlina and Rakitnica (fortresses taken by the Turks: *Questi doi cstel furono presi da turchi*). It then continues west above the coastal settlements of Vodice, Tribunj, Zloselo, Biograd and Pakoštan (the last two were inadvertently switched by the author), then turns northwards to Nadinsko blato and Nadin and exits at the sea south of Novigrad (Fig. 9). In the Šibenik area east of the Krka, a series of trees marking the border are located on the shady side of Trtar. In 1570, then, Kolunić depicted the situation in the war-torn area, and his lines of trees publicly acknowledged the reach of the Ottoman expansion at the time. Since the war was in its early stages, this pre-emption of the

Slike 10 / Figure 10

Slike 9, 10 i 11. Usporedni prikaz granice između mletačkoga i osmanskoga teritorija na šibensko-skradinskome području na Kolunićevoj karti i njezinim dvjema kopijama. Slika 9 isječak je Slike 3, Slika 10 isječak Slike 8, dok je Slika 11 isječak karte nepoznatoga autora (kopija Kolunićeva izvornika) koja se nalazi u: Venezia, Museo Correr, Gabinetto di Cartografia, inv. Cl. XLIVb n. 0595.

turchi), nastavlja prema zapadu ponad obalnih naselja Vodica, Tribunja, Zlosela, Biograda i Pakoštana (potonjim je dvama naseljima kartograf omaškom zamijenio mjesta), zatim skreće prema sjeveru do Nadinskoga blata i Nadina te izlazi na more južno od Novigrada (Sl. 9). Na šibenskome pak području istočno od Krke niz je graničnih stabala smješten pod osojnom stranom Trtra. Kolunić je, dakle, 1570. prikazao stanje na ratom zahvaćenu području pri čemu je graničnim drvoredom javno legitimirao trenutačne dosege osmanske ekspanzije. S obzirom na to da je rat bio tek u začetku, takvo se prejudiciranje granica može činiti neobičnim jer teritorijalni suvereniteti tada još nisu bili, niti su mogli biti, predmetom međudržavnih pregovora. Inačicu Kolunićeve karte, podijeljenu na dva dijela (zadarski i šibenski), objavio je 1571. u Veneciji Giovanni Francesco Camocio u djelu *Isole famose porti, fortezze, e terre marittime sottoposte alla Ser.ma Sig.ria di Venetia ad altri*

Slike 11 / Figure 11

Figures 9, 10 and 11. Comparative depiction of the border between the Venetian and Ottoman territories in the Šibenik-Skradin area on Kolunić's map and two of its copies. Figure 9 is an excerpt from Figure 3, Figure 10 is an excerpt from Figure 8, and Figure 11 is an excerpt from a map by an unknown author (a copy of Kolunić's original), housed in Venice, Museo Correr, Gabinetto di Cartografia, inv. Cl. XLIVb n. 0595.

border may seem unusual, since territorial sovereignty was not yet and could not have been the subject of inter-state negotiations. A version of Kolunić's map, divided into two parts (Zadar and Šibenik), was published in 1571 in Venice by Giovanni Francesco Camocio, in *Isole famose porti, fortezze, e terre marittime sottoposte alla Ser.ma Sig.ria di Venetia ad altri principi Christiani, et al Sig. or Turco, nouamete poste in luce* (Fig. 8).

On this version of Kolunić's map, which was probably prepared for printing by one of Camocio's graphic associates (Pelc 1997: 229), the border is not marked by a line of trees but by a dotted line (Fig. 10). However, the unknown artist copied this part of the border inaccurately, so the fortresses of Dazlina and Rakitnica remain within the Venetian possessions, and Kolunić's original note that they had been taken by the Turks is omitted. The word *confini* does not appear even once. We may wonder whether this was inadvertent or conveyed a particular intention. On the other hand, in

Slika 12. Karta *Tvto el Côtado di Zara e Sebeniccho* koju je tiskao Matteo Pagano u Veneciji oko 1530. (Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, Zbirka zemljovida i atlasa, Zbirka Novak, Sign. ZN-Z-XVI-PAG-1530.)

Figure 12. Map entitled *Tvto el Côtado di Zara e Sebeniccho* printed by Matteo Pagano in Venice around 1530 (National and University Library, Zagreb, Map and Atlas Collection, Novak Collection, call no. ZN-Z-XVI-PAG-1530.)

principi Christiani, et al Sig. or Turco, nouamete poste in luce (Sl. 8).

Na toj inačici Kolunićeve karte, koju je za tisak pripremio netko iz kruga Camociovih grafičkih suradnika (Pelc 1997: 229), granica nije obilježena drvoredom, nego točkastom linijom (Sl. 10). No nepoznati je precrtao dio granične linije pogrešno prenio, pa su tako utvrde Dazlina i Rakitnica ostale unutar mletačkoga posjeda, a izostavljena je i originalna Kolunićeva bilješka da su te utvrde osvojili Turci. Nije čak ni jednom upisana oznaka *confini*. Može se, dakako, postaviti pitanje je li to učinjeno nehotice ili pak s određenom nakanom. S druge strane, za razliku od Kolunićeva izvornika, na Camociovoj se inačici granica s Trtra spušta uokolo Danila (crkva sv. Danijela), a potom istočno od Vrpolja skreće dalje prema istoku, anticipirajući tako poslijeratnu situaciju, odnosno razgraničenje iz 1576. godine. Na inačici pak Kolunićeve karte iz Museo Correr zadržani su i drvored i oznake *confini*, ali i na

contrast to Kolunić's original, this version of Camocio's map shows the border descending from Trtar around Danilo (the church of St. Daniel), then east of Vrpolje it runs further eastward, thus anticipating the post-war situation, that is, the 1576 demarcation. On the version of Kolunić's map kept in the Museo Correr, the line of trees and *confine* are retained, but there are deviations from the original (Fig. 11). Finally, in both versions, or copies of Kolunić's original, the original notes on the border are missing, with a depiction of the settlement of Raslina.

Therefore, if the Map in the context of the Venetian-Ottoman conflicts in the Dalmatian border area is the oldest visualisation of the border according to official diplomatic acts, Kolunić's map (1570, almost two decades earlier) belongs primarily to depictions of "unofficial" borders, that is, the scope of Ottoman military control at the beginning of the War of Cyprus. It should also be emphasised

njoj postoje odstupanja u odnosu na izvornik (Sl. 11). Konačno, u objema spomenutim inačicama, odnosno kopijama Kolunićeva izvornika izostaje originalna bilješka o granici uz prikaz naselja Rasline.

Ako je, dakle, Karta u kontekstu mletačko-osmanskih sukoba na dalmatinskome pograničju najstariji vizualni prikaz granice prema službenim diplomatskim aktima, Kolunićevoj, gotovo dva desetljeća ranijoj, karti (1570.) pripada prvenstvo u prikazu „neslužbenih“ granica, to jest trenutačnih teritorijalnih dosega osmanske vojne kontrole na početku Ciparskoga rata. Valja također istaknuti da prije Kolunićeve karte nije bilo kartografskih prikaza mletačko-osmanskih granica, kao što uostalom ni jedna dotadašnja karta, osim različitih inačica Ptolemejeve *Pete karte Europe*, nije sadržavala linije teritorijalno-administrativnih razgraničenja. Međutim, na nekim se ranijim kartama pripadnost pojedinih dijelova današnje Hrvatske različitim europskim državama mogla utvrditi na temelju točkastih kartografskih znakova, političkih simbola i geografskih imena. Primjerice, na karti zadarske i šibenske regije (*Tvto el Cõtado di Zara e Sebenicho*) nepoznatoga autora koju je u Veneciji oko 1530. tiskao Matteo Pagano,³⁶ osmanska je nazočnost prikazana zastavom na čijem su polju ucrtani polumjesec i zvijezda. Tako su, primjerice, označeni gradovi Knin i Skradin koje su Osmanlije osvojili 1522., dok je na prostoru Bosne ispisan horonim *La turchia* (Sl. 12).

Zanimljivo je da na uopćenoj inačici te karte (*La uera et fidele descrittione di tutto il Contado di Zara e Sebenico*), koju je u Veneciji 1560. tiskao Paolo Forlani,³⁷ nema naznaka teritorijalne pripadnosti prikazanoga prostora ni jednoj državi (Sl. 13). Tako je i na mnogim drugim geografskim kartama mletačkih autora na kojima je prikazana Dalmacija u drugoj polovini 16. stoljeća, primjerice na kartama *Tavola nvova di Schiavonia* Girolama Ruscellija koju je 1561. u Prvoj knjizi Ptolemejeve *Geografije* objavio Vincenzo Valgrisi (Rossit, Selva & Umek 2006: 46–47), *Novo disegno della Dalmatia et Crovatia* koju je 1565. tiskao G. F. Camocio³⁸ te *Nova discriptione dela Dalmatia et Crouatia* koju je 1565. tiskao Ferando Bertelli.³⁹

that before Kolunić's map, there was no cartographic depiction of the Venetian-Ottoman border, and no map at the time, apart from various versions of Ptolemy's *Fifth Map of Europe*, included the lines of territorial-administrative demarcation. However, on some earlier maps, the individual parts of what is now modern-day Croatia which belonged to individual European states can be determined on the basis of dotted cartographic symbols, political symbols, and geographic names. For example, on the map of the Zadar and Šibenik regions (*Tvto el Cõtado di Zara e Sebenicho*) by an unknown author, printed in Venice around 1530 by Matteo Pagano,³⁶ the Ottoman presence is shown by a flag with a half-crescent and star drawn in the field (Fig. 10). The towns of Knin and Skradin, which the Ottomans took in 1522, are marked in the same way, while in the area of Bosnia, the choronym *La turchia* appears (Fig. 12).

It is interesting that on the generalised version of this map (*La uera et fidele descrittione di tutto il Contado di Zara e Sebenico*) printed in Venice in 1560 by Paolo Forlani,³⁷ there is no indication of territorial affiliation in the depicted area, nor any states (Fig. 13). The same is true of many other geographic maps by Venetian authors on which Dalmatia is depicted in the second half of the 16th century, for example *Tavola nvova di Schiavonia* by Girolamo Ruscelli, which was published in the first volume of Ptolemy's *Geography* by Vincenzo Valgrisi in 1561 (Rossit, Selva & Umek 2006: 46–47), *Novo disegno della Dalmatia et Crovatia*, printed by G. F. Camocio in 1565³⁸ and *Nova discriptione dela Dalmatia et Crouatia*, printed by Ferando Bertelli in 1565.³⁹

³⁶ Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, Zbirka zemljovida i atlasa, Zbirka Novak, Sign. ZN-Z-XVI-PAG-1530.

³⁷ The Renaissance Exploration Map Collection, Stanford University Libraries, Stanford, Calif.

³⁸ Bibliothèque nationale de France, département Cartes et plans, GE C-6183.

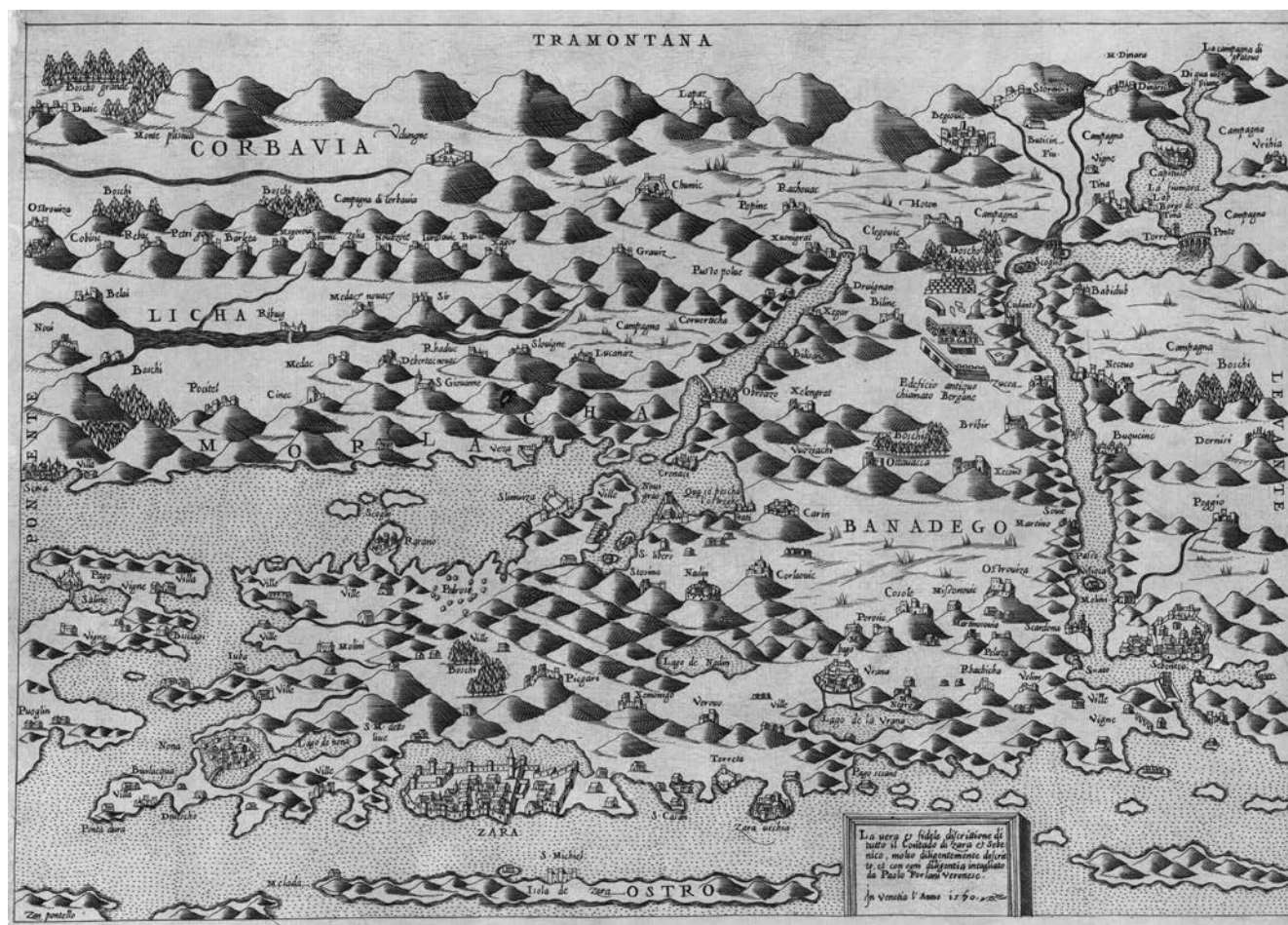
³⁹ Bibliothèque nationale de France, département Cartes et plans, GE D-13956.

³⁶ National and University Library, Zagreb, Map and Atlas Collection, Novak Collection, call no. ZN-Z-XVI-PAG-1530.

³⁷ The Renaissance Exploration Map Collection, Stanford University Libraries, Stanford, CA.

³⁸ Bibliothèque nationale de France, département Cartes et plans, GE C-6183.

³⁹ Bibliothèque nationale de France, département Cartes et plans, GE D-13956.

Slika 13. Forlanijev preris karte *Tvto el Cõtado di Zara e Sebenicho* koju je tiskao Matteo Pagano, Venecija, 1560. (The Renaissance Exploration Map Collection, Stanford University Libraries, Stanford, CA)

Figure 13. Forlani's redrawing of *Tvto el Cõtado di Zara e Sebenicho* printed by Matteo Pagano, Venice, 1560. (The Renaissance Exploration Map Collection, Stanford University Libraries, Stanford, CA)

Zaključak

Rukopisna karta nepoznatoga autora na kojoj je prikazano mletačko-osmansko razgraničenje poslije Ciparskoga rata u dijelu sjeverne i u srednjoj Dalmaciji, a koja se čuva u fondu *Miscellanea – Materie miste e notabili* Državnoga arhiva u Veneciji, dragocjen je izvor povijesno-geografskih podataka. Na temelju usporedbe njezina geografskog sadržaja s podatcima u arhivskim dokumentima koji se odnose na probleme u praktičnoj provedbi mletačko-osmanskoga razgraničenja u šibenskome i trogirskome zaobalju, utvrđeno je da je nastala, odnosno da je neposredno povezana sa zbivanjima iz 1588./1589. godine. Uz ranije Kolunićeve karte zadarske i šibenske regije iz 1570. i 1571. to je prva karta na kojoj su prikazane granice u današnjemu hrvatskom primorskom prostoru.

Conclusion

The manuscript map by an unknown author which depicts the Venetian-Ottoman border demarcation after the War of Cyprus in part of northern and central Dalmatia, and which is housed in the fund *Miscellanea – Materie miste e notabili* in the State Archives in Venice is a valuable source of historical-geographical data. Based on a comparison of its geographic contents with information from archive documents related to the practical problems of implementing the Venetian-Ottoman border demarcation in the Šibenik and Trogir hinterland, it was established that the Map was made during or closely connected with events in 1588/89. Along with Kolunić's earlier map of the Zadar and Šibenik region, dated 1570 or 1571, it is the first on which the borders are shown in what is today the coastal part of Croatia.

Karti nije prethodila sustavna geodetska izmjera, što znači da nije izrađena na temelju matematičke osnove koju čine kartografska projekcija i mjerilo karte, pa ima sve nedostatke koji inače obilježavaju takve karte – posebno u pogledu pogrešnoga geografskog smještaja prikazanih objekata te distorzije linearnih i arealnih proporcija, ponajprije u zaobalju. Nastala je isključivo na temelju terenskoga obilaska i opažanja geografskih obilježja koja dominiraju krajolikom jugoistočnoga dijela sjeverne i većega dijela srednje Dalmacije. Međutim, i takav je rad rezultirao iznimnim ostvarenjem, osobito u pogledu kartiranja mreže naselja od kojih su mnoga, zbog državno-pravnoga i demografskoga diskontinuiteta, s vremenom iščezla.

U fokusu je nepoznatoga autora bilo mletačko-osmansko razgraničenje pa su posebno istaknuti i neki izuzetno mali geografski objekti koji su na terenu služili kao granični reperi, a koje drugi kartografi na kartama takvoga mjerila nisu prikazivali (straže, granični kameni stupovi i dr.).

Budući da je namjena Karte bila vojno-političke prirode, ostala je u rukopisu među drugim administrativnim spisima mletačkoga Senata pa za razliku od karata koje su tijekom 16. stoljeća tiskali M. Pagano, P. Forlani, G. F. Camocio i mnogi drugi mletački kartografi nije mogla utjecati na prikazivanje hrvatske obale na preglednim kartama europske ranonovovjekovne kartografije. Drugim riječima, velik potencijal Karte kao prvorazrednoga izvora prostornih podataka, a tako je bilo i s mnogim drugim rukopisnim kartama, zbog političke „osjetljivosti“ na nju upisanoga i ucrtanoga sadržaja, nije imao odjeka u daljnjoj kartografskoj produkciji. No danas, nakon njezina ponovnog „otkrića“, Karta bi s pravom trebala zasjati među izvorima za daljnja historiografska, toponomastička i druga istraživanja.

The Map's production was not preceded by a systematic geodetic survey, which means it was not produced according to the mathematical bases for cartographic projection and map scale, so it has all the drawbacks which usually characterise such maps, particularly in terms of the inaccurate geographic positioning of depicted objects and distortions of linear and area proportions, particularly in the hinterland. It was created purely on the basis of field research and observations of the geographic features which dominate the landscape in the south-eastern part of north and most of central Dalmatia. However, the map-maker's efforts resulted in an exceptional achievement, particularly in terms of mapping the network of settlements, many of which later died out due to state-legal and demographic discontinuity.

The unknown author concentrated on the Venetian-Ottoman border demarcation, and so highlighted some extremely small geographic objects which served in the terrain as border markers, and which other cartographers who attempted maps on this scale did not show (guard posts, stone boundary posts, etc.).

Since the Map was made for military-political purposes, it was kept in manuscript form among other administrative documents in the Venetian Senate, so in contrast to other maps, printed by Pagano, Forlani and Camocio in the 16th century, it would not have influenced the depiction of the Croatian coastline on European overview maps the early modern period. In other words, the great potential of the Map as a first-class source of spatial data, like many other manuscript maps, due to the political sensitivity of its contents, was insufficiently appreciated at the time when it was made. Centuries later, with its 'rediscovery', it rightly shines among sources for further historiographic, toponymic and other kinds of research.

PRILOG: Identifikacija geografskih imena na Karti

Identifikacija je učinjena na temelju literature i toponomastičkih podataka na suvremenim topografskim kartama. Riječ je zapravo o početnim promišljanjima i nacrtu organizacije toponomastičkih podataka koji će u budućim istraživanjima zasigurno doživjeti brojne promjene i/ili dopune. Toponimi nisu poredani abecedno, nego su posloženi u nekoliko skupina koje odgovaraju administrativno-teritorijalnim ili prirodno-geografskim cjelinama na prostoru i u vremenu koje Karta prikazuje. Cjeline su opisane unutar tablice te označene slovima od A do H, a istim su slovnim oznakama identificirane i na Karti (Slike 4a i 4b). Takva je podjela učinjena i zbog lakšeg pretraživanja i zbog dodatne geografske kontekstualizacije. U tablicu su uključeni i apelativi tipa *molini*, *guardia* i sl., koji su već u to doba mogli biti zahvaćeni procesom toponimizacije (npr. *guardia* * *Straža*). Jednom su zvjezdicom* označeni toponimski likovi koji nisu prepoznati u recentnoj kartografskoj toponimiji (njihovu potencijalnu očuvanost trebalo bi provjeriti terenskim anketama, što ovom prilikom nije učinjeno). Dvjestima su zvjezdicama** označeni očuvani toponimski likovi čijih izvornih referenata više nema (npr. ime nestaloga sela očuvano kao ime zemljišnoga predjela).

APPENDIX: Identification of Geographic Names on the Map

Identification was carried out on the basis of the literature and the toponomastic data on modern topographic maps. These are our initial considerations and form a draft version of how to organise toponomastic data, which will probably undergo many revisions and/or additions in future research. The toponyms are not organised in alphabetical order, but are grouped according to the administrative-territorial or natural-geographic units in the space and time which the Map depicts. The units are described in the table and labelled from A to H, while the same letters are used to identify them on the Map (Figs. 4a and 4b). This division is intended to make searching easier and to provide additional geographic contextualisation. In the table, we include nouns such as *molini*, *guardia*, and so on, which were already subject at the time to the process of toponimisation (for example, *guardia* * *Straža*). A single star * marks a toponymic character which is not recognised in recent cartographic toponymy (the potential degree of preservation should be tested by surveys in the field, which was not done in this case). Two stars ** denote preserved toponyms, whose original referents have disappeared (for example, deserted villages whose names appear in land features).

Geografsko ime / Geographic name	Identifikacija / Identification
Rijeke Krka i Čikola / <i>Rivers Krka and Čikola</i>	
F. Titio	Krka
F. Cikola	Čikola
molini	vodenice na skradinskoj strani Krke (v. Buzov 2009) / <i>water-mills on the Skradin side of the Krka (see Buzov 2009)</i>
A – Šibenski distrikt – dio koji je nakon Ciparskoga rata ostao pod Mlečanima (do crvene linije, uključujući granične toponime) / <i>Šibenik district – the part which remained under Venice after the War of Cyprus (as far as the red line, including border toponyms)</i>	
molini	vodenice na šibenskoj strani Krke (v. Kolanović 1995: 277–280) / <i>water-mills on the Šibenik side of the Krka (see Kolanović 1995: 277–280)</i>
TARTAR	Trtar
Slane*	Vrulje (dio naselja Bilice) / <i>Vrulje (part of the settlement of Bilice)</i>
Prisute*	uvala i draga južno od Vrulja (Bilice) / <i>bay and inlet south of Vrulje (Bilice)</i>
Bliznize	Bilice
Uardakoxa**	Vrdakuša (Zaton) ⁴⁰
Carnize	Crnica
Dobidolaz	Dobri Dolci, predio između Vodica i Zatona / <i>Dobri Dolci, between Vodice and Zaton</i>
SEBENICO/Sebenicho	Šibenik
saline	nekadašnje solane u Zablaću (v. Kolanović 1995: 190–227) / <i>former salt-works in Zablaće (see Kolanović 1995: 190–227)</i>
C. S. Nic(ol)o	Utvrda sv. Nikole / <i>St. Nicholas Fortress</i>
Lupaz	Lupac
Zlarin	Zlarin
Chrapano	Krapanj
Dubraua	Dubrava
Podhum**	nekadašnje naselje u Donjemu polju; danas zemljišni predio Podumina / <i>former settlement in Donje polje; today land area of Podumina</i>
guardia	nekadašnja straža u Dubravi / <i>former guard-post in Dubrava</i>
guardia	nekadašnja straža u Donjemu polju / <i>former guard-post in Donje polje</i>
guardia	nekadašnja straža u Donjemu polju / <i>former guard-post in Donje polje</i>

⁴⁰ Kartograf je pogrešno smjestio ovaj toponim na lijevu umjesto na desnu obalu rijeke. Na Kolunićevoj karti (Sl. 3) stoji *Varda pele*, pa je očito da se drugome dijelu toponima pripisivalo značenje 'koža', što je onda dovelo do talijanske prijevodne inačice (*choxa* = 'koža' → *pele*).

⁴⁰ The cartographer located this toponym erroneously on the left bank instead of on the right. On Kolunić's map (Fig. 3) it says *Varda pele*, so it is clear from the second part of the toponym that the meaning refers to 'leather', which resulted in the Italian translation (*choxa* = *leather* → *pele*).

Geografsko ime / <i>Geographic name</i>	Identifikacija / <i>Identification</i>
Bahchia*	nekadašnje naselje u Donjem polju / <i>former settlement in Donje polje</i>
Prodolje**	nekadašnje naselje u Donjem polju; danas zemljišni predjeli Prodolje Gornje i Prodolje Donje / <i>former settlement in Donje polje; today land areas of Prodolje Gornje and Prodolje Donje</i>
Oghoriliza**	nekadašnje naselje u Donjem polju, pod brdom Gorilica / <i>former settlement in Donje polje, beneath Gorilica hill</i>
Ogoriliza**	nekadašnje naselje u Donjem polju, pod brdom Gorilica / <i>former settlement in Donje polje, beneath Gorilica hill</i> ⁴¹
T. Parisotto*	ostatci utvrde u Donjem polju (v. Juran, Barzman & Faričić 2019: 128, bilj. 52, i Glavaš & Šprljan 2016) / <i>remains of fortification in Donje polje (see Juran, Barzman & Faričić 2019, 128: note 52 and Glavaš & Šprljan 2016)</i>
guardia	nekadašnja straža u Donjem polju / <i>former guard-post in Donje polje</i>
Popegl**	nekadašnje naselje u Donjem polju, pod brdom Popelj / <i>former settlement in Donje polje, beneath Popelj hill</i>
Lehouo*	nekadašnje naselje kod Vrpolja / <i>former settlement by Vrpolje</i>
Opak dol*	nekadašnje naselje kod Vrpolja / <i>former settlement by Vrpolje</i>
Varhpoglie	Vrpolje
peschera	nekadašnji ribnjak u Morinjskom zaljevu / <i>former fish-farm in Morine Bay</i>
Zamurua	nekadašnje naselje na području Jadrtovcu / <i>former settlement in the Jadrtovac area</i>
Ostriza	Oštrica
Chauocesta	Primošten
ROGOSNIZA/Rogosniza	Rogoznica
Platniza**	nekadašnje naselje; toponimski je lik očuvan u imenu lokve Platnica između Vrpolja i Podina / <i>former settlement; the toponymic form is preserved in the name Platnica, a pond between Vrpolje and Podine</i>
Mussine stine*	nepoznato / <i>unknown</i> ⁴²
Mussina lokua*	nepoznato / <i>unknown</i>
Grebasko poglie	Grebaštica
Boiana	Bojana, lokva (Primošten Burnji) / <i>Bojana, pond (Primošten Burnji)</i>

⁴¹ Na karti su ucrtane i upisane dvije Ogorilice, što odgovara kasnosrednjovjekovnim potvrdama za naselja Veliku Ogorilicu i Malu Ogorilicu (HR-DAŠI-BŠ, kut. 23/I, sv. d, 122v).

⁴² U jednoj bilježničkoj ispravi iz 1627. spominje se zemljište površine 12 gonjaja *dietro Verpoglie in luoco chiamato Draga pod Mussine Stine ... da doi ladi cioè da bora, et da ostro il monte, et da siroco uia publica* (HR-DAŠI-BŠ, kut. 50/IV, sv. c, 130r).

⁴¹ Ogorliza appears twice on the map, which corresponds to late medieval confirmation of the settlements of Velika Ogorlica and Mala Ogorlica (HR-DAŠI, BŠ, box 23/I, vol. d, 122v).

⁴² In a notary document dated 1627, land measuring 12 acres is mentioned, *dietro Verpoglie in luoco chiamato Draga pod Mussine Stine ... da doi ladi cioè da bora, et da ostro il monte, et da siroco uia publica* (HR-DAŠI, BŠ, box 50/IV, vol. c, 130r).

Geografsko ime / Geographic name	Identifikacija / Identification
Sliuniza	Slimnica, lokva u zaleđu Rogoznice / <i>Slimnica, pond in the Rogoznica hinterland</i>
S. Daniel	Crkva sv. Danijela / <i>Church of St. Daniel</i>
Orisie**	nekadašnje naselje; toponimski je lik očuvan u imenu predjela Orišje na području Danila (Danilo Gornje) / <i>former settlement; the toponymic form is preserved in the name Orišje in the Danilo area (Danilo Gornje)</i>
Mugnača	Munjača, lokva (Danilo Gornje) / <i>Munjača, pond (Danilo Gornje)</i>
Norin	Norilj
Strixeuo*	nekadašnje naselje na području Danila (Danilo Biranj) / <i>former settlement in the Danilo area (Danilo Biranj)</i>
Stranichi*	nekadašnje naselje na području Danila (Danilo Biranj) / <i>former settlement in the Danilo area (Danilo Biranj)</i>
Birno	Danilo Biranj
Mokro*	nekadašnje naselje u Gornjemu polju / <i>former settlement in Gornje polje</i>
B – Šibenski distrikt – dio koji je nakon Ciparskoga rata pripao Osmanlijama (između crvene i tamnosmeđe linije) / Šibenik district – the part which belonged to the Ottomans after the War of Cyprus (between the red and dark brown lines)	
Murichi**	nekadašnje naselje na području Lozovca; toponimski je lik očuvan u imenu brda Murić / <i>former settlement in the Lozovac area; the toponymic form is preserved in the name of a Murić hill</i>
Golo Bardo**	nekadašnje naselje; danas predio Golo Brdo u Lozovcu / <i>former settlement; today part of Golo Brdo in Lozovac</i>
Koglieurate	Konjevrate
Punicina dragha	Punčka Draga
Neuest	Nevest
Cerouo	Cera
Koparno	Koprno
Sliuno	Slivno ⁴³
Sitno	Sitno (Gornje/Donje)
Mrauniza	Mraavnica
Podluxie*	Lepenica ⁴⁴
Uarsno	Vrsno ⁴⁵
guardia	nekadašnja straža kod Vrsnoga / <i>former guard-post by Vrsno</i>

⁴³ Nejasno je zašto je prezkrižen toponim *Sliuno* uz topografsku oznaku naselja (tri kuće) te ponovo dopisan nešto istočnije.

⁴⁴ Ubikacija prema Stošić 1941: 80.

⁴⁵ Uz Vrsno je zapis koji nesigurno čitamo kao [sigode].

⁴³ It is unclear why the toponym *Sliuno* is crossed out with the topographic symbol for a settlement (three houses) and re-entered a little to the east.

⁴⁴ Ubication according to Stošić 1941: 80.

⁴⁵ By Vrsno there is a record which we read tentatively as [sigode].

Geografsko ime / <i>Geographic name</i>	Identifikacija / <i>Identification</i>
Siroka	Široke
Draceuiza	Dračevica, lokva južno od Kruševa / <i>Dračevica, pond south of Kruševo</i>
Cruseuo	Kruševo
Fossa de Blizaz*	nepoznato / <i>unknown</i> ⁴⁶
C – Trogirski distrikt – dio koji je nakon Ciparskoga rata prema krivotvorenim osmanskim ispravama trebao ostati pod Mlečanima (do crvene linije, uključujući granične toponime) / <i>Trogir district – the part which according to the counterfeit Ottoman documents should have remained under Venice after the War of Cyprus (as far as the red line, including border toponyms)</i>	
S. (R.) M. (?)*	Crkva sv. Ivana Trogirskoga na rtu Ploča (Punta Planke) / <i>Church of St. John of Trogir on Cape Ploča (Punta Planke)</i>
Piancha	Planka
Trau uechia	Stari Trogir / <i>Stari Trogir (Old Trogir)</i> ⁴⁷
S. Archanzelo	Crkva sv. Arkandžela / <i>Church of the Holy Archangel</i>
Orihouiza	Oriovica, napušteni zaseok u Vinišćima (v. Burić 2000) / <i>Oriovica, abandoned village in Vinišće (see Burić 2000)</i>
Racice	Račice
Uinischia	Vinišća
Bossiglina*	Marina ⁴⁸
Suinza	Svinca
Uragniza	Seget Vranjica
c. centani*	nepoznato / <i>unknown</i>
Seget	Seget Donji
TRAV	Trogir
CASTELLI DI TRAV	Kaštela
BABA LOQUA/Baba loqua**	Baba Lokva / <i>Baba pond</i> ⁴⁹
S. Elia	Crkva sv. Ilije / <i>Church of St. Elijah</i>

⁴⁶ Taj je lokalitet pod istim imenom potvrđen još u 14. stoljeću kao granica između trogirskoga i šibenskoga teritorija (Burić 1987: 77).

⁴⁷ Toponim se odnosi na ruševine, odnosno antički arheološki lokalitet po kojemu je nazvana uvala u kojoj je smješten. Usp. Katić 1995.

⁴⁸ Bosiljina je povijesni predio na prostoru šibensko-trogirskoga priobalja i nekadašnje selo koje danas nosi ime Marina. Usp. Burić 2009.

⁴⁹ U imenu lokve očuvano je ime srednjovjekovnoga naselja Baba (danas naselje Plano na SZ rubu Kaštela). Usp. Burić *et al.* 2013.

⁴⁶ This locality, with the same name, was confirmed as early as the 14th century as the border between the Trogir and Šibenik territories (Burić 1987: 77).

⁴⁷ The toponym refers to the ruins or a classical archaeological site which gave its name to the bay in which it is situated. Cf. Katić 1995.

⁴⁸ Bosiljina is a historical part of the Šibenik-Trogir coastal area and the site of a former village which now bears the name Marina. Cf. Burić 2009.

⁴⁹ The name of the medieval village of Baba is preserved in the name of the pond (today it is the village of Plano on the SW edge of Kaštela). Cf. Burić *et al.* 2013.

Geografsko ime / <i>Geographic name</i>	Identifikacija / <i>Identification</i>
Prosik	Prosik, brdo / <i>Prosik hill</i>
Piancha	Ploča
Zirona	Drvenik
D – Trogirski distrikt – dio koji je nakon Ciparskoga rata prema krivotvorenim osmanskim ispravama trebao pripasti Osmanlijama (između crvene i tamnosmeđe linije) / <i>Trogir district – the part which according to the counterfeit Ottoman documents should have belonged to the Ottomans after the War of Cyprus (between the red and dark brown lines)</i>	
Blizna	Blizna
Gliubitouiza	Ljubitovica
Cisterna	Gustirna
S. M.	Crkva Sv. Marije na Dridu / <i>Church of St. Mary on Drid</i>
Uarsine	Vrsine
Meclina**	nekadašnje selo; danas Meclina, predio u Segetu Gornjemu / <i>former village; today Meclina, a part of Seget Gornji</i>
BRISTEVIZA	Bristivica
Dassini Doci*	nekadašnje selo na području Segeta Gornjega / <i>former village in the area of Seget Gornji</i>
Papratniza	Prapatnica
Uratza*	nekadašnje selo između Segeta Gornjega i Prapatnice / <i>former village between Seget Gornji and Prapatnica</i>
SMOQVIZA/Smokuiza**	Smokvica, predio i izvor vode u Segetu Gornjemu / <i>Smokvica, spring and part of Seget Gornji</i>
Labin	Labin
C. Znoilo*	ruševine utvrde kod Prgometa / <i>ruined fortress near Prgomet</i>
Kosmazi**	nekadašnje naselje u na području današnjega Primorskoga Doca; toponimski je lik očuvan u imenu vode Kosmač / <i>former settlement in the area of modern-day Primorski Dolac; the toponymic form is preserved in the name of Kosmač well</i>
Trilokue	Trolokve
SVHI DOLAZ*	Primorski Dolac
Parghomet	Prgomet
Zbichie*	nekadašnje naselje na području današnjega Prgometa / <i>former settlement in the area of modern-day Prgomet</i>
Opor	Opor
RADOSICH	Radošić
Decholatio*	Crkva sv. Ivana na Birnju / <i>Church of St. John on Biranj</i>
LAGO ROSSO*	nepoznato / <i>unknown</i>

Geografsko ime / <i>Geographic name</i>	Identifikacija / <i>Identification</i>
SASSO ALTO*	nepoznato / <i>unknown</i>
PVRNVSCE*	nepoznato / <i>unknown</i>
SCHENA DEL LVOGO OMBROSO*	Kozjak
SASSO ROSSO CHIAMATO ANELO DI FERRO / anel di ferro siue sasso rosso	Črljene Stine ⁵⁰ (Črljenica)
CALDIERA DEL SASSO VIVO / Kotal siue chaldiera	Kotal (v. Omašić 2001: 77, 277–278) / Kotal (see Omašić 2001: 77, 277–278) ⁵¹
E – Otok Čiovo (podijeljen između Trogira i Splita) / <i>Island of Čiovo (divided between Trogir and Split)</i>	
ISOLA BVA	Čiovo
S. andr.	Crkva sv. Andrije / <i>Church of St. Andrew</i>
Casoti*	Kaštil u Okrug Gornjemu / <i>Kaštil in Okrug Gornji</i> ⁵²
S. Teodoro	Crkva sv. Teodora / <i>Church of St. Theodore</i>
S. †.	Samostan Sv. Križa / <i>Holy Cross Monastery</i>
Xedno	Žedno
Slatine	Slatine
S. Piero	Crkva sv. Petra / <i>Church of St. Peter</i>
F – Splitski distrikt – dio koji je nakon Ciparskoga rata ostao pod Mlečanima (do crvene linije) / <i>Split district after the War of Cyprus (up to the red line) apart from the Split part of the island of Čiovo</i>	
SPALATO/Spalato	Split
S. M. Paludi	Crkva Sv. Marije na Poljudu / <i>Church of St. Mary on Poljud</i>
G – Splitski distrikt – dio koji su osvojili Osmanlije / <i>Split district – the part conquered by the Ottomans</i>	
Xarnofniza	Žrnovnica
saline	nekadašnje solane u Žrnovnici (v. Kovačić 2007: 26–28) / <i>former salt-works in Žrnovnica (see Kovačić 2007: 26–28)</i>
Sasso	Kamen

⁵⁰ Riječ je o željeznome klinu na grebenu Kozjaka, u stijeni zvanoj *Crjena stina*, koji je u srednjemu vijeku označavao granicu između distrikata Splita i Trogira (Omašić 2001: 133).

⁵¹ U jednoj ispravi iz 1446. govori se o zemljištu Splitske nadbiskupije *in Dilato prope Chothlaç et prope Osorscho* (HR-DAZD, fond HR-DAZD-16: Općina Split, kut. 9, sv. 23/9, 393r).

⁵² Takvu identifikaciju temeljimo na prostornome kontekstu. Drugim riječima, toponim Kaštil u naselju Okrug Gornji vjerojatno je toponomastički sljednik nekadašnjega kaštela trogirске plemićke obitelji Kažotić.

⁵⁰ An iron spike on Kozjak reef, in Crjena stina (Red Rock), which in the Middle Ages marked the border between the districts of Split and Trogir (Omašić 2001: 133).

⁵¹ In a document dated 1446, the land of the Split Diocese is mentioned „in Dilato prope Chothlaç et prope Osorscho“ (HR-DAZD, fund HR-DAZD-16: Municipality of Split, box 9, vol. 23/9, 393r).

⁵² We base this identification on the spatial context. In other words, the toponym Kaštil in the settlement of Okrug Gornji was probably the toponymic successor of the former castle which belonged to the Trogir aristocratic Kažotić family.

Geografsko ime / <i>Geographic name</i>	Identifikacija / <i>Identification</i>
H – Osmansko zaleđe – nahije Petrova gora, Zminje polje, Klis i Sinj (područje koje su Osmanlije osvojili u razdoblju 1500. – 1540.) / <i>Ottoman hinterland – nahiyahs of Petrova Gora, Zminje Polje, Klis i Sinj (area conquered by the Ottomans 1500 – 1540)</i>	
Vtori	Utoe (Gornje i Donje) / <i>Utoe (Gornje and Donje)</i>
Pletikose*	nekadašnje selo na području Visoke ili Utoe / <i>former village in the area of Visoka or Utoe</i>
Uinno	Vinovo (Gornje i Donje) / <i>Vinovo (Gornje and Donje)</i>
Bulichi*	nekadašnje selo na području Visoke / <i>former village in the area of Visoka</i> ⁵³
Koturagne**	nekadašnje selo na području Bogdanovića; toponimski je lik očuvan u imenu lokve Kotoranj u blizini zaseoka Hrge u Bogdanovićima / <i>former village in the area of Bogdanovići; the toponymic form is preserved in the name of Kotoranj pond near the hamlet of Hrge in Bogdanovići</i>
SRATOUGH	Bogdanovići
Yurichi	Jurići, zaseok u Bogdanovićima / <i>Jurići, a hamlet in Bogdanovići</i>
Dioueuichi	Divojevići
Cuarglieuo	Čvrljevo
Smradouo*	nekadašnje naselje na području Kladnjica / <i>former settlement in the area of Kladnjice</i> ⁵⁴
Silouichi	Šilovići, zaseok u Kladnjicama / <i>Šilovići, a hamlet in Kladnjice</i> ⁵⁵
Iasenich	nekadašnje naselje na području Divojevića; toponimski je lik očuvan u imenu vode Jasenik / <i>former settlement in the area of Divojevići; the toponymic form is preserved in the name of Jasenik well</i> ⁵⁶
Ninsko	Nisko
Cicaue*	nekadašnje selo na području Kladnjica / <i>former village in the area of Kladnjice</i> ⁵⁷

⁵³ Godine 1537. spominje se Morlak Mate Bulić iz Visoke (HR-DAZD-OT, kut. 69, sv. 11, 673v). Prema osmanskome defteru iz 1550. u selu Visokome stanuju četiri obitelji od kojih tri nose prezime Lulić (Spaho, Aličić & Zlatar 2007: 78). Je li možda pogrešno transkribirano Lulić umjesto Bulić?

⁵⁴ U defteru iz 1550. spominje se kao selo Smrdav Dol (Spaho, Aličić & Zlatar 2007: 411), a u defteru iz 1585. kao mezra Smradol kod Kladnjica (Buzov 2011: 357). Položaj na karti odgovara današnjim Matasima.

⁵⁵ Nekoliko je pripadnika roda Šilović na tome području zabilježeno 1537. godine: *Matheus Iachououich Silouichi de Cladgnice ... Georgius Radosalich de Silouichi de villa Cladgnice ... Milos Silouich de Cladgnice* (HR-DAZD-OT, kut. 69, fasc. 11, 674v–675r).

⁵⁶ Toponim se može prepoznati u imenu mezre Vrbine Jasik u blizini Zagoričana (Divojevića) u defteru iz 1585. (Buzov 2011: 358).

⁵⁷ Usp. podatke o mezrama Velika i Mala Čičava kod Kladnjica u defteru iz 1585. (Buzov 2011: 356–357).

⁵³ In 1537, the Morlach Mate Bulić of Visoka (HR-DAZD, OT, box 69, vol. 11, 673v). According to the Ottoman defter of 1550, there were four families living in the village of Visoka, three of whom bore the surname Lulić (Spaho, Aličić & Zlatar 2007: 78). Was this perhaps transcribed in error instead of Bulić?

⁵⁴ In the 1550 defter it is mentioned as the village of Smrdav Dol (Spaho, Aličić & Zlatar, 2007: 411), and in the 1585 defter as the mezra (hamlet) of Smradol near Kladnjici (Buzov 2011: 357). The map location corresponds to modern-day Matasi.

⁵⁵ Several members of the Šilović family were recorded in the area in 1537: „Matheus Iachououich Silouichi de Cladgnice ... Georgius Radosalich de Silouichi de villa Cladgnice ... Milos Silouich de Cladgnice“ (HR-DAZD, OT, box 69, vol. 11, 674v–675r).

⁵⁶ The toponym can be recognised in the name of the hamlet of Vrbine Jasik near Zagoričani (Divojevići) in the 1585 defter (Buzov 2011: 358).

⁵⁷ Compare the data on the hamlets of Velika and Mala Čičava near Kladnice in the 1585 defter (Buzov 2011: 356–357).

Geografsko ime / <i>Geographic name</i>	Identifikacija / <i>Identification</i>
Lechieuiza	Lečevica
Uble*	nekadašnje selo koje je 1991. pripojeno Lečevici / <i>former village which was joined to Lečevica in 1991</i>
Wciuiza	Vučevica
Chorusze	Korušce
Dughobabe	Dugobabe
Barstanouo	Brštanovo
Brochno	Veliki Broćanac
GIZDAVAZ	Gizdovac
Confin tra Cetina et Kraina ⁵⁸	nepoznato / <i>unknown</i>
Prughouo	Prugovo
Blatza	Blaca
Konsko	Konjsko
Kopriuno	Koprivno
Suszi	Sušci
Sicani	Sičane
Ruine di C. Grubisa**	Grubuša ⁵⁹
CLISSA / Klissa	Klis
borgho	podgrađe Klisa / <i>Klis town</i>
SALONA	Solin
Bagn Dolaz**	nekadašnje naselje na području Mravinaca / <i>former settlement in the area of Mravinci</i> ⁶⁰
Ozrin**	Ozrna
Dugho poglie	Dugopolje

⁵⁸ Prema S. Zlatoviću: „stup kameniti priko Cetine...” (Zlatović 1888: 144).

⁵⁹ Na brdima Grubuša i Mala Grubuša kod Dicma nalaze se ostatci prapovijesnih gradinskih naselja. Pretpostavlja se da je na Grubuši bilo kasnoantičko naselje Decimin. Na Maloj su pak Grubuši primijećeni i materijalni ostatci iz ranoga novog vijeka, što bolje odgovara zapisu *C. grubisa* na Karti. Usp. Milošević 1998: 227 i Katić 2018: 260–264.

⁶⁰ Možda mu odgovara današnji toponim Vilobonja. Usp. Lozić Knezović & Marasović-Alujević 2012: 141.

⁵⁸ S. Zlatović mentions it as a “stone post across the Cetina” (Zlatović 1888: 144).

⁵⁹ On Grubuša and Mala Grubuša hills near Dicmo there are the remains of prehistoric walled settlements, of which the one on Grubuša is presumed to be the late antique village Decimin. On Mala Grubuša, material remains from the early modern era have been noticed, which corresponds better to the note *C. grubisa* on the Map. Cf. Milošević 1998: 227 and Katić 2018, 260–264.

⁶⁰ Perhaps the modern toponym Vilobonja corresponds to this. Cf. Lozić Knezović and Marasović-Alujević 2012: 141.

Geografsko ime / <i>Geographic name</i>	Identifikacija / <i>Identification</i>
Dubraua	Dubrava
Pehouo	nepoznato / <i>unknown</i>
Primorie	Primorje (Primorska Poljica)
MONTE MOSOR	Mosor

Bibliografija / Bibliography

Popis skraćenica / Abbreviations

ASVe – Archivio di Stato di Venezia

BŠ – Bilježnici Šibenika / Šibenik Notaries

BZ – Bilježnici Zadra / Zadar Notaries

COM – *Commemoriali*

Commissiones IV – Commissiones et relationes Venetae, sv. IV (priredio Grga Novak), u: *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalum*, sv. 47, Zagreb, JAZU, 1964. / *Commissiones et relationes Venetae*, vol. IV (ed. Grga Novak), in: *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalum*, vol. 47, Zagreb, JAZU, 1964.

Commissiones V – Commissiones et relationes Venetae, sv. V (priredio Grga Novak), u: *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalum*, sv. 48, Zagreb, JAZU, 1966. / *Commissiones et relationes Venetae*, vol. V (ed. Grga Novak), in: *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalum*, vol. 48, Zagreb, JAZU, 1966.

DAŠI – Hrvatska, Državni arhiv u Šibeniku / Croatia, State Archives in Šibenik

DAZD – Hrvatska, Državni arhiv u Zadru / Croatia, State Archives in Zadar

DT – Documenti Turchi

HR – Hrvatska / Croatia

IT – Italija / Italy

OS – Općina Split / Municipality of Split

OT – Općina Trogir / Municipality of Trogir

PSCC – Provveditore soprintendente alla Camera dei confini

PTM – Senato, Dispacci, Provveditori da terra e da Mare e altre cariche

SDC – Senato, Deliberazioni Constantinopoli

Popis literature / Literature

Andreis 1977 – Pavao Andreis, *Povijest grada Trogira I*, Split: Čakavski sabor, 1977.

Anzulović 1998 – Ivna Anzulović, Razgraničenje između mletačke i turske vlasti na zadarskom prostoru 1576. godine, nakon Ciparskog rata, *Zadarska smotra*, XLVII (1-3), Zadar, 1998, 53–148.

Babić 2012 – Dunja Babić, Opis Trogira i njegova teritorija s kraja 16. stoljeća, *Građa i prilozi za povijest Dalmacije*, 24, Split, 2012, 9–53.

Biggs 1999 – Michael Biggs, Putting the state on the map: Cartography, territory, and European state formation, *Comparative studies in society and history*, 41/2, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, 374–405.

Burić 1987 – Tonči Burić, Srednjovjekovni spomenici *villae de Blisoy*, *Starohrvatska prosvjeta*, III. serija, 17, Split, 1987, 75–86.

Burić 2000 – Tonči Burić, Vinišća – rezultati rekognosciranja, *Starohrvatska prosvjeta*, III. serija, 27, Split, 2000, 55–66.

Burić 2009 – Tonči Burić, Srednjovjekovna Bosiljina (topografsko-arheološka skica), *Starohrvatska prosvjeta*, III. serija, 36, Split, 2009, 283–291.

Burić et al. 2013 – Tonči Burić, Ivana Anterić, Marijeta Babin & Marica Milić, *Baba lokva kasnosrednjovjekovno naselje*, Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika – Split, 2013.

Buzov 1993 – Snježana Buzov, Razgraničenje između Bosanskog pašaluka i mletačke Dalmacije nakon kandijskog rata, *Povijesni prilozi*, 12, Zagreb, 1993, 1–38.

Buzov 2009 – Snježana Buzov, Kad su gospođe Sejdića i Fatima imale mlinove na Krki: o (preko)graničnoj ekonomiji u Skradinskoj nahiji, *Godišnjak Titius*, 2, Split, 2009, 27–47.

Buzov 2011 – Snježana Buzov, Petrova gora, vlaška nahija, *Godišnjak Titius*, 4, Split, 2011, 313–361.

Dyson 1985 – Stephen L. Dyson, *The Creation of the Roman Frontier*, New Jersey: Princeton University Press, 1985.

Elton 1996 – Hugh Elton, *Frontiers of the Roman Empire*, London: B. T. Batsford, 1996.

- Faričić 2009a – Josip Faričić, Geografsko-kartografski okvir Zoranićevih Planina, u / in: *Zadarski filološki dani II*, ed. D. Mrdeža Antonina, Zadar: Sveučilište u Zadru, 2009, 103–123.
- Faričić 2009b – Josip Faričić, La toponimia storica nelle antiche carte geografiche della facciata orientale dell'Adriatico, u / in: *La toponomastica in Istria, Fiume e Dalmazia. Volume II, Parte 1: Aspetti cartografici e comparazione geostorica*, eds. L. Lago, O. Selva & D. Umek, Firenze: Istituto Geografico Militare, 2009, 217–245.
- Faričić 2018 – Josip Faričić, Descriptio silvae – Prikazi šuma u hrvatskom primorskom prostoru tijekom 16 stoljeća, *Ekonomika i ekohistorija*, 14, Zagreb, 2018, 120–135.
- Faričić, Selva & Umek 2023 – Josip Faričić, Orietta Selva & Dragan Umek, Geographical names of the Adriatic Sea on medieval and early-modern maps and nautical charts, *Journal of Historical Geography*, 82, 2023, 68–80.
- Fuerst-Bjeliš & Zupanc 2007 – Borna Fuerst-Bjeliš & Ivan Zupanc, Images of the Croatian borderlands: selected examples of early modern cartography, *Hrvatski geografski glasnik*, 69 (1), Zagreb, 2007, 7–23.
- Galvani 1884 – Federico Antonio Galvani, *Il Re d'Armi di Sebenico: con illustrazioni storiche*, vol. I, Venezia: Prem. stab. tip. di Pietro Naratovich, 1884.
- Glavaš & Šprljan 2016 – Ivo Glavaš & Ivo Šprljan, Utvrde u šibenskom campo di sotto – ostaci kaštela Vrpolje i kule Parisotto, *Godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda*, 7, Zagreb, 2016, 135–146.
- Grgić 1962 – Ivan Grgić, *Prva agrarna operacija na mletačkoj „novoj stečevini“ u Dalmaciji. Naseljavanje novog stanovništva i razdioba zemlje na području Splita i Klisa 1672-73 godine*, Split: Izdanje Muzeja grada Splita, sv. II, 1962.
- Harley 1988 – J. Brian Harley, Maps, Knowledge, and Power, u / in: *The Iconography of the Landscape: Essays on the Symbolic Representation, Design and Use of Past Environments*, eds. D. Cosgrove & S. Daniels, Cambridge: Cambridge University Press, 1988, 277–312.
- Harley 1990 – J. Brian Harley, Introduction: Text and Contexts in the Interpretation of Early Maps, u / in: *From Sea Charts to Satellite Images: Interpreting North American History through Maps*, eds. D. Buisseret, Chicago: University of Chicago Press, 1990, 3–15.
- Işıksel 2017 – Güneş Işıksel, Managing Cohabitation and Conflict: Frontier Diplomacy in the Dalmatian Frontier (1540-1646), u / in: *State and Society in the Balkans before and after Establishment of Ottoman Rule*, eds. S. Rudić & S. Aslantaş, Beograd: The Institute of History Belgrade – Yunus Emre Enstitüsü – Turkish Cultural Centre Belgrade, 2017, 257–282.
- Jacob 2006 – Christian Jacob, *The Sovereign Map: Theoretical Approaches in Cartography Throughout History*, Chicago: University of Chicago Press, 2006.
- Juran 2016 – Kristijan Juran, *Stari i novi stanovnici Šibenika i njegovih predgrađa u drugoj polovici 17. i početkom 18. stoljeća*, Šibenik: Državni arhiv u Šibeniku, 2016.
- Juran, Barzman & Faričić 2019 – Kristijan Juran, Karen-edis Barzman & Josip Faričić, Cartography in the service of the Venetian State: an early 16th-century map of central and northern Dalmatia by an unknown draftsman, *Geoadria*, 24/2, Zadar, 2019, 93–139.
- Katajala 2011 – Kimmo Katajala, Maps, Borders and State-building, u / in: *Physical and Cultural Space in Pre-industrial Europe, Methodological Approaches to Spatiality*, eds. M. Lamberg, M. Hakanen & J. Haikari, Lund: Nordic Academic Press, 2011, 58–91.
- Katić 1993 – Lovre Katić, *Rasprave i članci iz hrvatske povijesti*, Split: Književni krug Split, 1993, 293–314.
- Katić 1995 – Miro Katić, Ubikacija putne postaje Loranum i trasa rimske ceste Tragurio-Lorano-Ad Pretorum, *Diadora*, 15, Zadar, 1994/1995 (1995), 309–324.
- Katić 2018 – Miroslav Katić, *Castella qui sunt super civitatem Salonitanam*, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 111, Split, 245–279.
- Kolanović 1995 – Josip Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, Zagreb: Školska knjiga, 1995.
- Korić 2012 – Elma Korić, Uloga Ferhad-bega Sokolovića u utvrđivanju granica između Osmanskog Carstva i Mletačke Republike nakon završetka Kiparskog rata 1573. godine, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, 33, Sarajevo, 2012, 133–144.
- Kos 2013 – Peter Kos, *Claustra Alpium Iuliarum – protecting Late Roman Italy*, *Studia Europaea Gnesnensia*, 7, Gniezno, 2013, 233–261.
- Kovačić 2007 – Joško Kovačić, Žrnovnica pod Turcima, *Baština*, 34, Split, 2007, 7–46.

- Kursar 2017 – Vjeran Kursar, Rat i mir na šibensko-zadarskom području u drugoj polovici 16. stoljeća i politika osmanske Porte (na temelju odredaba centralne vlasti sačuvanih u Mühimme defterima), u / in: *Braća Vranjani i vransko područje tijekom povijesti*, ed. B. Došen, Zadar & Pakoštane: Matica Hrvatska – Ogranak Zadar & Općina Pakoštane, 2017, 395–410.
- Lago 1869 – Valentino Lago, *Memorie sulla Dalmazia*, Volume primo, Venezia, 1869.
- Lane 1973 – Frederic Chapin Lane, *Venice, A Maritime Republic*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1973.
- Lettere e Scritture Turchesche – Inventory of the Lettere e Scritture Turchesche in the Venetian State Archives*, ed. Maria Pia Pedani, Leiden – Boston: Brill, 2010.
- Lozić Knezović & Marasović-Alujević 2012 – Katarina Lozić Knezović & Marina Marasović-Alujević, Toponimija mjesta Mravince, *Folia onomastica Croatica*, 21, Zagreb, 2012, 121–146.
- Milošević 1998 – Ante Milošević, *Arheološka topografija Cetine*, Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, 1998.
- Omašić 1971 – Vjeko Omašić, *Mletačko-tursko razgraničenje na trogirskom području nakon Ciparskog i Kandijskog rata i njegove posljedice*, Trogir: Izdanje Muzeja grada Trogira, 1971.
- Omašić 2001 – Vjeko Omašić, *Kaštela od prapovijesti do početka XX. stoljeća*, I. dio, Kaštela: Muzej grada Kaštela & „Bijaći“ – društvo za očuvanje kulturne i prirodne baštine Kaštela, 2001.
- Panciera 2006 – Walter Panciera, La frontiera dalmata nel XVI secolo: fonti e problemi, *Società e storia*, 114, Milano, 2006, 783–804.
- Panciera 2013 – Walter Panciera, Building a Boundary: the First Venetian-Ottoman Border in Dalmatia, 1573-1576, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 45, Zagreb, 2013, 9–38.
- Pelc 1997 – Milan Pelc, *Život i djela šibenskog bakroresca Martina Rote Kolunića*, Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1997.
- Petricioli 1969 – Ivo Petricioli, Zoranićeve deželje na jednoj suvremenoj karti, *Zadarska revija*, 18/5, Zadar, 1969, 523–529.
- Rossit, Selva & Umek 2006 – Claudio Rossit, Orietta Selva & Dragan Umek, *Imago Adriae: l'Adriatico e l'Abruzzo nelle antiche carte geografiche*, Pescara: Sigraf, 2006.
- Solitto 1844 – Vicko Solitto, *Documenti storici sull'Istria e la Dalmazia*, vol. I, Venezia, 1844.
- Solitto 1989 – Vicko Solitto, *Povijesni dokumenti o Istri i Dalmaciji*, Split, Književni krug Split, 1989.
- Spaho, Aličić & Zlatar 2007 – Fehim Dž. Spaho, Ahmed Aličić & Behija Zlatar, *Opširni popis Kliškog sandžaka iz 1550. godine*, Sarajevo: Orijentalni institut, Sarajevo, 2007.
- Stošić 1941 – Krsto Stošić, *Sela šibenskoga kotara*, Šibenik, 1941.
- Suić 1986 – Mate Suić, Hijeronim Stridonjanin – Građanin Tarsatike, *Rad JAZU*, 426, Zagreb, 1986, 213–278.
- Šupuk 1975 – Ante Šupuk, Šibenski Liber baptizatorum (1581-1590), njegova antroponimna građa i osobitosti te antroponimije, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 7/1, Zagreb, 1975, 81–186.
- Whittaker 1997 – Charles R. Whittaker, *Frontiers of the Roman Empire: a Social and Economic Study*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1997.
- Vokić Žužul & Bulum 2017 – Marina Vokić Žužul & Božena Bulum, Pravo mora u Sredozemlju tijekom povijesti, *Miscellanea Hadriatica et Mediterranea*, 4, Zadar, 2017, 47–80.
- Zlatović 1888 – Stjepan Zlatović, *Franovci Države Presvet. Odkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji*, Zagreb: Knjigotiskara i litografija C. Albrechta, 1888.